

VESZPRÉM
A KIRÁLYNEK VÁROSA

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara

VESZPRÉM
VESZPRÉMI KÖZÜZEMI SZOLGÁLTATÓ ZRT.

TERMELŐI PIAC

BRIÓS MŰHELY

M. BARBERIOS
Nyitva tartás:
kedd - péntek: 7:00 - 17:00
szombat: 7:00 - 13:00
vasárnap: ZÁRVA
• m.barberios
• Mfa Barberios
• +36 20 890 800
• m.barberios@...

ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS

ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS

SÉD 47.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP
IX. évfolyam, 2023. 6. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2023. 6. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,

Grászli Bernadett,

Vondervisztné Kapor Ágnes

A szerkesztésben közreműködött:
Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Laptev: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor

Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

és a Veszprém-Balaton 2023

Európa Kulturális Fővárosa program

támogatásából

VESZPRÉM
A KIRÁLYNÉK VÁROSA

Veszprém-Balaton 2023

Európa Kulturális Fővárosa

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

https://epa.oszk.hu/03500/03506

SZÁMUNK SZERZŐI

Asztalos István *középiskolai tanár*

Bartuc Gabriella *újságíró*

Bodó Gergely *szociális munkás*

C. Szalai Ágnes *ny. szerkesztő*

Dallos Zsuzsa *újságíró*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fekete Richárd *költő, egyetemi adjunktus*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai tanár*

Hajba Ferenc *újságíró, kommunikációs tanácsadó*

Hancz Karolina *alkalmazott, egyetemi hallgató*

Horváth Tamás *egyetemi hallgató*

Hutvágner Erika *tanár, karvezető*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kovács Gáborján *művelődéstörténész*

Ladányi István *irodalmár, egyetemi docens*

Ladányiné Cz. Nagy Zsófia *zenész, zenetanár, nyelvtanár*

Lukács Elek *zenetanár, karnagy*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Mórocz Anikó *újságíró*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Nyakas Krisztián *zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Pintér Roland *egyetemi hallgató*

Praznovszky Mihály *irodalomtörténész*

Rajslí Emese *műfordító, szerkesztő*

Rostetter Szilveszter *organaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Szabó Dezső *fotóművész*

Szabó Dorottya *egyetemi hallgató*

(folytatás a hátsó belső borítón)

2 Wehner Tibor

Nagy Sándor szobrászművész kőbe faragott portrégalériája

6 Tevesz Mária

Szente**k és angyalok**

Vallásos témájú festmények a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből

9 Ladányiné Cz. Nagy Zsófia

Csak azért is feeling good

Kovács Attila 7. X. Hangvilla, 2023. szeptember 26.

10 Asztalos István

Álmok, titkok, fenntartások

Tóth Réka Ágnes: *A titkolózó kisfiú*. Rendező: Somogyi Tamás.

Kabóca Bábszínház, 2023. október 7.

11 Mórocz Anikó

Ékszer**ek – Mámort! – Egy anyagból valók vagyunk**

Európai kortárs ékszerművészeti kiállítás. Kurátor: Olga Zobel Biró

és Dohnál Szonja. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.

2023. szeptember 23. – november 5.

*Brazil bioékszer*ek – *Szépség & természet*. Művészetek Háza

Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. október 21. – november 30.

14 Nyakas Krisztián

Blues és vidámság

A Premecz Mátyás Organ Quintet koncertje. *Chaconne Fesztivál*.

ActiCity, 2023. október 18.

14 Vonderviszt Lajos

Jazzy chaconne

A Premecz Mátyás Organ Quintet koncertje. *Chaconne Fesztivál*.

ActiCity, 2023. október 18.

15 Rostetterné Nagy Rita

Chaconne

Rohmann Ditta és Hartmann Domonkos közös koncertje.

Megyeháza, Szent István-terem. Il Giardino Armonico–Giovanni

Antonini: *Trauer*. Hangvilla, 2023. október 18.

David Fray koncertje. Hangvilla, 2023. október 19.

Mesél a homok. A Mendelssohn Kamarazenekar koncertje.

ActiCity, 2023. október 20.

18 Nyakas Krisztián

Átfolyik rajta a zene

Rozsnyói Péter zongoraestje a *Chaconne Fesztiválon*.

Hangvilla, 2023. október 20.

19 Rostetter Szilveszter

Kaleidoszkóp törött lábbal

Rozsnyói Péter zongoraestje a *Chaconne Fesztiválon*.

Hangvilla, 2023. október 20.

20 Mórocz Anikó

Az élet reménye

Ay Amor! A belga La Cetra d’Orfeo és a veszprémi Orlando

Énekegyüttes koncertje. *Chaconne Fesztivál*. Hangvilla,

2023. október 22.

58 Molnár Erzsébet

Bűn és mámor

„*Megáll a szegény Villon itt*” – a TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad

előadása az Agórában. 2023. október 25.

58 Órsi Ágnes

Jelek, „lábnyomok” a veszprémi várban

Irodalom Éjszakája háromszor. 2023. november 9–11.

58 Rajslí Emese

Bakonyicum – Megújuló befejezetlenség – Szabó megállt

A *zEtna* (antropocén) irodalmi fesztiváljának harmadik

(majdnem veszprémi) napjáról. Zenta, 2023. november 4.

59 Asztalos István

Világfalu, magyar ház

Buda Ferenc: *Csillaglépő csodaszarvas*.

Rendező: Rumi László. Kabóca Bábszínház, Veszprémi Petőfi

Színház. 2023. november 7., 9., 10.

60 C. Szalai Ágnes

Zenedélután

Nemzetközi Kórustalálkozó. Agóra Veszprém Kulturális Központ,

2023. október 29.

61 Rostetterné Nagy Rita

Van-koncertek a Deák Ferenc utcai

Rendezvényközpontban

Classic+Jazz. 2023. szeptember 30.

62 Lukács Elek

„Zengjen együtt lelkünk”

12. Nemzetközi Romantikus Kórusfesztivál. 2023. október 10–15.

63 Bodó Gergely / GeriPoppers

Progresszív regresszió

63 Nyakas-Fehér Fatime

Nemharap

A Bafang, az Eliasse, a Bolba Éva Trió és Rozsnyói Péter koncertje

a Papírkutyában. 2023. október.

64 Tóth Anna Boglárka

Egy filmfesztivál lenyomatai

Pannonfiling Mozgóképes Találkozó. Foton Audiovizuális

Centrum, 2023. november 11.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Szabó Eszter *tanár, újságíró*

Szűcs István Miklós *képzőművész,*

művészetelméleti szakíró

Tevesz Mária *művészettörténész, muzeológus*

Tóth Anna Boglárka *egyetemi hallgató*

Tóth Károly *művészettörténész*

Vonderviszt Lajos *központvezető*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai*

magyartanár, művészettörténész

Wehner Tibor *művészettörténész*

A borítón:

Minden eladó.

A Forte Társulat előadása

a veszprémi vásárcsarnokban

séd könyvek

• Csuhay István:

Szobornék városa. Tizennégy veszprémi szobor a múlt század második feléből

• Strenner József–Gáspár Gábor:

Veszprémi fák és bokrok

• Gopcsa Katalin:

Veszprémből nézvést

• Palágyi Sylvia:

A teljesség szimbóluma

• Géczy János–Stirling János szerk.:

Régi magyar kertek

a séd

az alábbi helyeken kapható:

• ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti

Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.

• Agóra Városi Művelődési Központ

Veszprém, Táborállás park 1.

• Egyetemi Könyvtár és Levéltár

Veszprém, Wartha Vince utca 1.,

• Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Veszprém, Komakút tér 3.,

• Hangvilla

Veszprém, Brusznyai Árpád u. 2.,

• Laczkó Dezső Múzeum

Veszprém, Erzsébet sétány 1.

• Művészetek Háza

Veszprém, Vár utca 29.,

• Pannon Egyetem B épület, porta

Veszprém, Egyetem utca 10.,

• Veszprém Megyei Jogú Város

Önkormányzata Polgármesteri Hivatala

Veszprém, Óváros tér 9.,

Folyóiratunk minden páros

hónap első hetében jelenik meg.

Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 22 Ladányi István
Tragédia helyén – kényszerült nevetés
Borbély Szilárd: *Akár Akárki*. Forte Társulat.
Rendező: Horváth Csaba. Madách 200 Gondolat Fesztivál,
ActiCity, 2023. október 28.
- 26 Szabó Eszter
Gondolatokkal gazdagon
Október 25–29. között az Európa Kulturális Fővárosa program
szervezésében valósult meg a *Madách 200 Gondolat Fesztivál*.
- 26 Praznovszky Mihály
Madách kimeríthetetlen
Madách 200 Gondolat Fesztivál. 2023. október 25–29.
- 27 Szabó Dorottya–Pintér Roland–Horváth Tamás
Jelen időben
Tragédia – Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve nyomán.
Háromszék Táncegyüttes. Rendező-koreográfus: Könczei Árpád.
Veszprémi Petőfi Színház, 2023. október 28.
- 27 Fekete Richárd
Tavasszal a világ őszen
A *Madách 200 Gondolat Fesztivál* negyedik napján Neulinger Ágnes
és Pogátsa Zoltán beszélgetett a Fotonban a kapitalizmus jövőjéről.
- 28 Tóth Károly
Egry 140
Egry József 140. Balaton, Szicília, Nervi. Szerkesztette: Sipos Anna.
Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2023. 191. p.
- 29 C. Szalai Ágnes
Az univerzum bólintott
Dalvölgy. Veszprém és a Bakony–Balaton régió települései,
2023. június 1–4.
- 30 Hutvágner Erika
Pueri Cantores
Első Veszprémi Katolikus Ifjúsági Kórustalálkozó.
2023. szeptember 28. – október 1.
- 30 Nyakas Krisztián
Illúziók nélkül
Charlie-koncert a Gyárkertben. 2023. augusztus 17.
- 31 Nyakas-Fehér Fatime
Szikra pattan, olthatatlan...
Hobo – Vadászat 40. Hangvilla, 2023. október 26.
- 31 Mórocz Anikó
Az ezerarcú muzsika megismerése
A zene világnapja. Győri Filharmonikus Zenekar.
Szólista: Fejérvári Zoltán zongoraművész.
Vezényelt: Rajna Martin. Hangvilla, 2023. szeptember 28.
- 32 Rostetterné Nagy Rita
A zene világnapja – győriekkel
Győri Filharmonikus Zenekar. Hangvilla, 2023. szeptember 28.
- 32 Kovács Attila
Az ifjúság ereje
Versenygyőztes ifjúsági zenekarok koncertje. Ars Sacra Fesztivál.
Árpád-házi Szent Margit-plébániatemplom, 2023. szeptember 16.
- 33 Hancz Karolina
Élményalapú jazz workshop
*Modern Art Orchestra (MAO) Creative Crew-koncert a Gárdonyi
Zoltán Ifjúsági Kamarazenekarral*. Csermák Antal Alapfokú
Művészeti Iskola, hangversenysterem. 2023. október 25.
- 33 Szűcs István Miklós
Nap és Hold között
Zongor Gábor kamarakiállítás. Íródeák Kávé- és Teaház.
2023. augusztus 17. – szeptember 30.
- 34 Bodó Gergely / GeriPoppers
Kívülállók
Szilágyi Lackó születésnapján, október 17-én nyílt kiállítás a róla
elnevezett veszprémi utcagalériában özvegye, Szilágyi Éva Zoé
munkáiból. Ebből az alkalomból egykori lakását is megnyitották –
két óra időtartamra.
- 35 Kovács Gáborján
Színészkirály a királynék városában
Latinovits Veszprém. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits
Zoltán-terem. Megnyitó: 2023. szeptember 9.
- 35 Molnár Erzsébet
Észrevenni, nézni, látni
Ladányi Tamás: *Veszprém felett az ég*.
A Pannon Egyetem Kultúraszervező Csoportja rendezésében.
Pannon Egyetem, aula. 2023. szeptember 19.
- 36 Hajba Ferenc
**Tudósítás tanúként a veszprémi Irodalmi Törvényszékről.
A diáklányok biológiai forradalmának utóélete.**
Tömöry Péter: *Violanász*. Tinta Könyvkiadó, Árkos, 2022. 570.
p. Könyvbemutató a veszprémi Kádár Tibor Emlékműterem és
Galériában. 2023. október 23.
- 37 Kovács Attila
Zenebeszéd
Bartók-előadás Farkas Zoltánnal. Veszprémiek a nagyvilágban.
Hangvilla, 2023. október 27.
- 38 Szabó Dezső
A fény árnyéka
A fény árnyéka. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.
2023. október 27. – november 26.
- 40 Bartuc Gabriella
Titkos záradék, avagy a hely szelleme
Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód*. A Pannon Várszínház
és a Forte Társulat előadása, ősbemutató. Rendező: Horváth
Csaba. Hangvilla, 2023. szeptember 23.
- 44 Fürj Katalin
Az aqua lustralis aranytisztá folyama
Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód*. A Pannon Várszínház és a
Forte Társulat előadása, ősbemutató. Rendező: Horváth Csaba.
Hangvilla, 2023. szeptember 23.
- 46 Dallos Zsuzsa
Valóban az egész világ?
Rendhagyó terek – Forte Társulat: *Minden eladó*.
Veszprémi vásárcsarnok, 2023. október 24.
- 47 Éltető Erzsébet
Megízlelni egy letűnt kor sava-borsát
Fabacsovics Lili–Vándorfi László: *Red Show (Vörös Só)*.
Inota, Retro Színház, 2023. november 7.
- 49 Asztalos István
Elévülés nincsen
Topolcsányi Laura: *A hatodik szék*. Rendező: Tasnádi Csaba.
Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. 2023.
október 19.
- 50 Nyakas Krisztián
Bran 30
Születésnap koncert a Hangvillában, 2023. október 27.
- 52 Vondervisztné Kapor Ágnes
Nyelv, zavar
Magyarázat mindenre. Magyar filmdráma, 2023. Rendező: Reisz
Gábor. Foton Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023.
október
- 53 Farkasné Molnár Csilla
Közösségek, különcök, konfliktusok
Szemrevaló/Sehenswert filmfesztivál a Fotonban.
2023. október 12–15.
- 54 Nyakas-Fehér Fatime–Nyakas Krisztián
Jazzfesztivál négy füllel
Veszprém Jazz Fesztivál. 2023. november 16–19.
(folytatás a hátsó belső borítón)

Nagy Sándor szobrászművész kőbe faragott portrégalériája

Páratlan gazdagságú, hatalmas műegyüttest felölelő, több mint hat évtizedes munkásságot átfogó életművet épített fel Nagy Sándor szobrászművész. Az 1923-ban született, kilencvenéves esztendőskorában, 2011. augusztus 11-én elhunyt alkotó nem akármilyen szobrászsorsot tudhatott magáénak: életútja nyírségi szegényparaszti környezetből indult, s munkássága az 1950-es évektől bontakozott ki, vagyis korántsem adták meg – történelmi, társadalmi és különösen művészetpolitikai szempontból – könnyű alkotói feltételek számára.

A törvén és az est

A nyolcvanésztendősi Ezsiás 80. évében
Vannak olyan művészek, akiknek munkásságukat jellemzően a tépőfogok kapta szeméremre vagy Visszatérő, de Szabados művészetet értékelte, szemléltet, rábuktatott egy állandó alkotóteret, változatlan helyiséget.
Mint Ezsiás létező emlékeztető, alkotó, a művészetet értékelte, szemléltet, rábuktatott egy állandó alkotóteret, változatlan helyiséget.
Séd, 2023. 5. sz., 53. old.

Az embert és művészt próbáló évtizedek során Nagy Sándor a klasszikus szobrászati hagyományokhoz kapcsolódva elsősorban követ faragva vált a 20. századi magyar szobrászat egyik legeredetibb

szemléletű alkotójává: az archaikus idolek és a görög klasszikus ideák ígézetében, a reneszánsz mesterek fantasztikus mesterségbeli tudásával megalkotott műveivel megtartotta a szobrászat évezredes figura-központúságát, és mégsem unalmasan, mégsem másolva-reprodukálva fogalmazta meg mondanóját: hallatlanul korszerű, hiteles, sokatmondó, anyagszerűségben tündöklő művekkel gazdagította a magyar művészetet. A teljes emberi alakot megragadó kisplasztikák, kisszobrok és életnagyságú kompozíciók mellett életművében kiemelkedő egységet alkotnak a portrék: a kőbe faragott, ismert, a magyar történelem és kultúra jelentős személyiségeit megjelenítő, és az ismeretlenek, leginkább parasztemberek, férfiak és nők arcmásait megformáló szobrok. A Nagy Sándor-portrégaléria kivételes voltát az is tanúsítja,

hogyan hallatlan nagyszámú művet felölelő ez az együttes: több száz darabosra tehető a szobrász portréinak teljes kollekciója.

A múlt század ötvenes éveiben induló pályája állomásaira visszatekintve természetesen regisztrálhatók megrendelésre készült, monumentális kompozíciók is – emlékszobrok, emlékművek, díszítő jellegű munkák; térbe állított plasztikák és domborművek az 1955-ös megyeszékhelyi *Háborús emlékműtől* az 1975-ös nyíregyházi *Örökváltás-émlékoszlopon* át a 2000-es ibrányi *Nagyanyáig*, de az életmű legfontosabb műegyüttesének alkotóelemeivé azok a kő kisplasztikák, közép méretű kőszobrok emelkedtek, amelyeket a művész a szuverén szobrászati programja szellemében, belső művészi megrendelésre készített. Nem nehéz megtalálni a szobrászati hagyományban e plasztika európai, Kárpát-medencei helyét: abban a körben, ott, ahol szellemi mestere, Medgyessy Ferenc erőteljes, plebejus ihletettséggel, nyersen harmonikus formaadású szobrászata kiteljesedett. Ebből eredően Nagy Sándor kizárólagos szobrászati médiuma az emberi alak: az álló, az ülő, a fekvő, a néha összekuporodó férfi- és női test, és a fej, az arc volt. Az alakok idolszerűek, sohasem

egyénítettek: a testek zártak, súlyosak és már-már a nyersség határait fenyegetően rusztikusak, minden részletezést kerülők. Csak néhány, a felületbe karcolt jelzésszerű vonal, egy-egy szelíd domborulat vagy bevágás, anyaghangsúly vagy tömeghiány jelzi a testtájékokat. A portrék az emberi karaktert fantasztikus változatossággal tanúsító megformálások. A megbontatlan kemény kő: a mészkő, a gránit, a bazalt, az andezit, a márvány áttörtetlen anyaga, a tömegek váltakozása, a tömegkapcsolások által élesztett ritmus, az elvékonyodások és a kiterjedések ütemjátéka, az inkább lapszerűvé nyújtott, mint testesedő forma az általánosítások, az egyediségektől való elvonatkoztatások auráját vonja a művek köré, amely a szobortéma állandósága, az ismétlődő alakforma, illetve portréalakzat vissza-visszatérő volta ellenére hallatlanul változatos és sokszínű plasztikai világot tár fel. Megmagyarázhatatlan, de a Nagy Sándor-idol különböző egyéniségek, jellemek, magatartásmódok, életérzések megszemélyesítője, megtestesítője, és ez fokozottan érvényes arcmásaira. A korszak esendő és méltóságteljes, bátor és gyáva, aktív és passzív, győztes és vesztes, fenséges és megtaposott, feltárulkozó és bezárkózó hőse áll előttünk szobrai által, s ezen finom jelzésekkel jellemzett, jelentésekkel átlényegített figurák plasztikai összegzésével egyúttal a jelenkor valósága, lényege bomlik ki. Metaforikus jelentőségű és értelmű is lehet Nagy Sándor szobrainak szép nyersesége, töredezettsége, esetenkénti kimunkátlansága vagy alig megmunkáltsága: tanúi lehetünk a formátlanságból formálódó forma fájdalmas megszületésének, a durvaságok és nyerseségek által hordozott szépségek felcsillanásának. És a fej vagy az arc nélkül

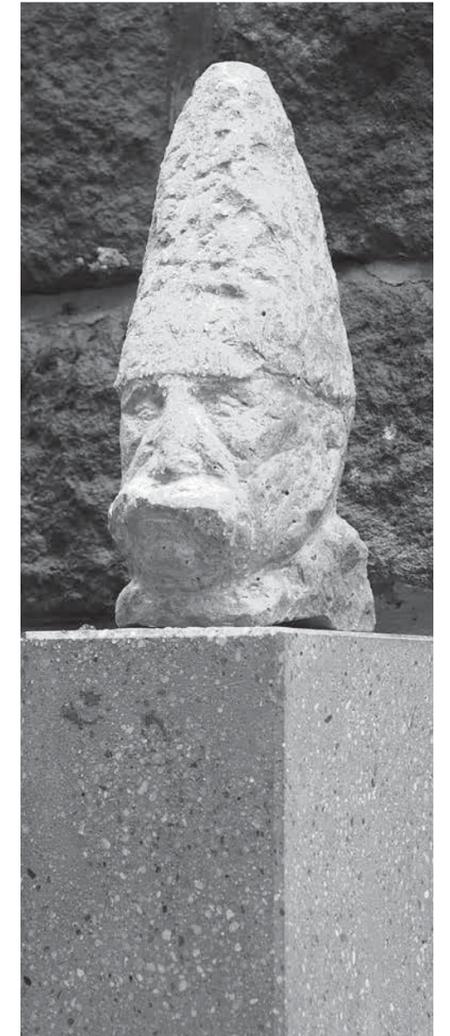
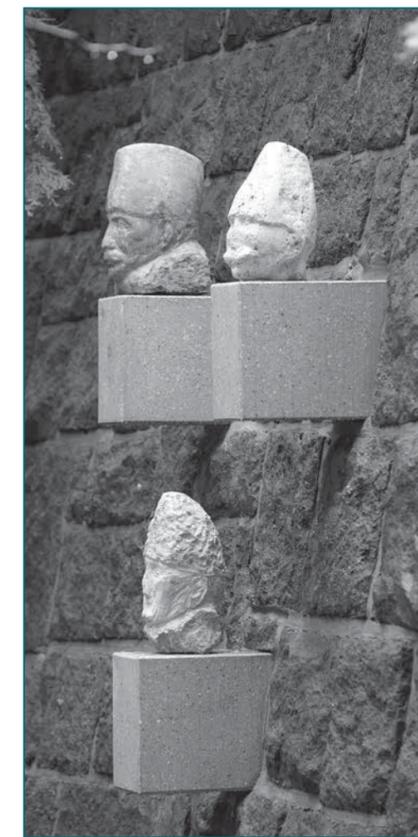

megjelenített testek mellett ott sorakoznak annak a portrészorozatnak a kompozíciói, amelyek révén a karakter, az egyéniség, a tekintet által hordozott múlt megragadásával állítja eléink a 20. századból az időtlenségbe emelkedő ember alakját.

Fenségesség, méltóság, öserő, tragikum, fájdalom, nyersség, torzó – talán e jelzők és fogalmak, és az e jelzők és fogalmak hordozta tartalmak jellemzik legponyosabban, sűrítik a Nagy Sándor szobrai, portréi által megragadott művilágot. Papp D. Tibor egy 1994-ben rendezett kiállítás katalógusában közzétett tanulmányában fogalmazta meg a szobrászról és alkotásairól: „Minden reggel hatkor már elkezd dolgozni, noha nem létezik számára az idő. Nincs köze hozzá, független tőle, kilépett az egymásra sorakozó pillanatokból. Dús szemöldöke alól kinéz a mozgalmas környezetre, de igazán nem érdekli. Már mindent látott, és mindent csak kőben lát. Az apró kőmorzsákban és a kéttonnás tömbben. A világ számára elrendezett, kőbe faragható, s ami ezen kívül van, az legfeljebb bosszúságot okoz. Kemény hegyarcok hunyorítanak országnyi-nép-tömegben... Egykori ismerősök, szülők, ősei. Nagyszerű parasztok, földet forgató legyőzhetetlenek, teremtők, kőemberek. Nagy Sándor egy a földdel. Az egyszer megmozdult alkotóerő, a másság, amihez kénytelenek vagyunk magunkat viszonyítani, a szilárd pont, amelyhez képest vagyunk.”

Nagy Sándor szobrászata, alkotói teljesítménye – a napjainkban is dolgozó, állandó reflektorfényben álló idősebb magyar szobrászgeneráció legnagyobbjai (Melocco Miklós, Jovánovics György), s a közelebbi múltban dolgozott, már lezárult, 20. századi életművet teremtett alkotók (Varga Imre, Vigh Tamás, Kő Pál, Pauer Gyula, Marton László, Harasztly István) mellett – mindenkor kissé háttérbe szorult: a művész visszavonultan dolgozott műtermében, illetve zuglói kertjében, s a műkritika, a művészettörténeti dokumentáció és interpretáció sem regisztrálta kellő súllyal munkásságát, illetve nem méltatta művészetének kiemelkedő fontosságát.

Nagy Sándor szobrászata korszakjelző művészeti jelenségként hagyományozódik az utókorra, s ennek felismerését nagyban segítheti az az új, a régi alkotásokból összeállított válogatott műegyüttes, amely a budapesti Körmendi Galéria közreműködésével 2022-ben került Veszprémbe, s a Színházkeret támfalába illesztett szabadterei szoborgalériaként valósult meg a közelmúltban. A *XX. századi portrék* című kollekció negyven, 20-45 centiméter magas, szilárd mészkőbe, márványba faragott arcképe élménydús híradást ad egy szobrász emberközpontú művészeti világképéről és törekvéseiről, egyszersmind a múlt gazdag örökségére pillantva maradandó anyagba foglalja a korszak emberképét. Veszprém gazdag, változatos köztéri, az állandóság igényével közösségi terekbe

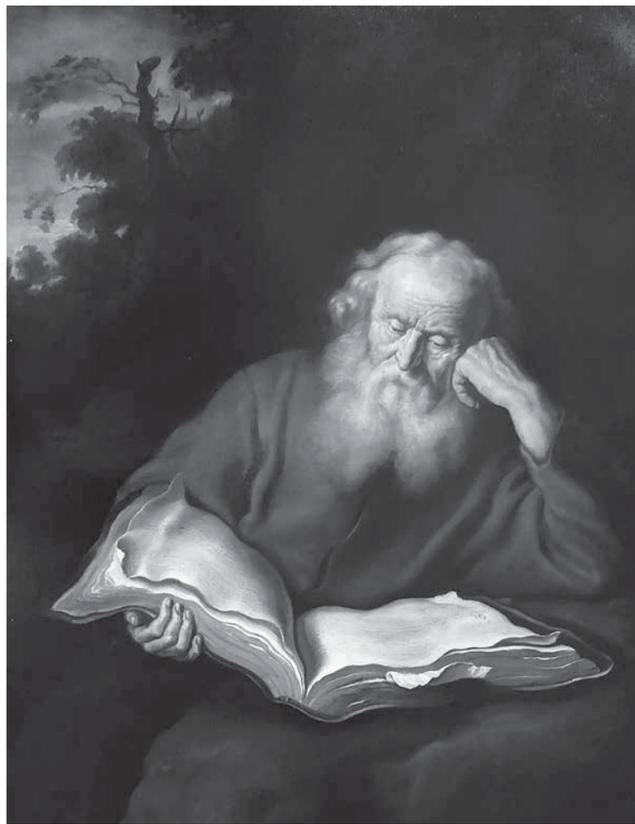

helyezett műalkotásainak kollekciója egy különleges, egyedi – a megrendelőt, a külső programalkotót ezúttal mellőző –, nagy művészeti értéket reprezentáló monumentális szobrászati együttesrel gyarapodott.

Wegner Tibor

Szent Jeromos. Salomon Koninck után

Alexandriai Szent Katalin

Szentelek és angyalok

Vallásos témájú festmények a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményéből

Az idei *Ars Sacra Fesztivál*hoz kapcsolódva szeptember 14. és 24. között a Laczkó Dezső Múzeum kamarakiállítás formájában mutatta be egy különleges műtárgygyűjtesét, a Zirci Ciszterci Apátságból az 1950-es években az intézmény képzőművészeti gyűjteményébe került tizenhárom festményt és egy mives kivitelű 16. századi liturgikus kelyhet.

„Szívügyem”
Kertész
A hazai irodalomtörténet egyik legjelentősebb alakjának, a 19. század második felében élt Kertész Ágoston írói és művelődési tevékenységéről, az őt körülvevő körökről, a műveiről, a művelődési és irodalmi életéről írt tanulmányt a *Séd* 2023. 5. sz., 33. old.

Vizuális hagyományörzés és innováció az üveg
A Fiumei Útvidék múzeumi gyűjteményében a 19. század második felében készült üvegkivitelű képeket, a *Séd* 2023. 1. sz., 38. old.

Az alkotásoknak sajátos színezetet adott, hogy azok mind ez ideig nem hagyták el a raktár sötétjét, nem kerültek nyilvánosság elé. A kiállított művek között láthatunk ószövetségi és újszövetségi bibliai jeleneteket, Madonna- és Szentháromság-ábrázolásokat, szentek alakjait. Többségük ismert kompozíció nyomán készült 18. századi másolat vagy parafrázis, amely tanúskodik arról, hogy az apátságban az adott korban milyen témák, szentek örvendtek különösebb tiszteletnek. Annak ellenére, hogy a művek közül nem egy restaurálatlan és őrzi múzeumba kerülésének idejére jellemző sérült állapotát, sőt az apátságba való bekerülésük körülményei is kutatásra várnak, mindegyik érdekesnek bizonyult ikonográfiájának sajátosságai szempontjából, legyen az is-

mert, jól körvonalazható típus, vagy éppen ritka, különleges megoldás. Az egyedüli oltárkép, egy 18. századi olajfestmény Szent Benedeknek, a bencés rend alapítójának alakját állítja elénk fekete reverendában, széttárt karokkal, miközben egy angyal a kép sarkában egy törött poharat tart. A nyugati keresztény szerzetesség megteremtőjének legendás életéből arra a csodára utal ezzel, amikor a még reggel teli pohár az ő imádságára kettévált, és így megmenekült az ártó szándékú mérgezési kísérletről. Az Alexandriai Szent Katalint ábrázoló, szintén 18. századi szép olajfestmény a keresztényüldözések korai mártírját előkelő külsővel, kötelező attribútumaival, a mártírság palmaágával és a késekkel tűzdelt kerékkel ábrázolja, amelyen halálra szánták. Koronával ékesített, pompás arany ruházatú alakja átlósan rajzolódik ki a képen, amit még lila köpenybélésének kihajtott sávja is hangsúlyoz. Hármas esetben a művek hátoldalán lévő bélyegző egyértelműsíti, hogy eredetijük a drezdai képtárban (Gemäldegalerie Alte Meister Dresden) található. Salomon Koninck 17. századi holland

festő és rézmetsző az alkotója a Szent Jeromost ábrázoló *A remete* című festménynek, amelyről a 18. századi ismeretlen művész pontos másolatot készített. A *Bibliát* fordító tudós remetét, akinek életét

Maria Immaculata. B. E. Murillo után

az elmélyült tanulmányok és a szemlélődő aszkéta életforma egyszerre jellemezte, barlangjának mélyén jeleníti meg, az előtte kinyitott könyv fölé könyökölve, háttérben a szelídítetlen természet részletével. A *Hágár elűzése* című 19. századi kompozíció Adriaen van der Werff 17. századi holland festő és építész munkájára megy vissza. A fiatal egyiptomi szolgárlányt útnak indulása pillanatában látjuk fiával, Izmaellel, amikor Sára saját gyermekének, Izsáknak megszületése után férjét, Ábrahámot meggyőzve féltékenységből a sivatagba űzi. A 20. században másolja az ismeretlen festő a vallásos témák népszerű alkotójának, Carlo Dolci itáliai barokk festőnek a *Heródiás lánya* című festményét. Salomét látjuk Keresztelő Szent János fejével, miután a történet szerint a táncától elbűvölt Heródes király nem tudott ellenállni a Heródiás által sugalmazott kérésnek, a Keresztelő lefejezésének. Szintén a bibliai jelenetekhez tartozik a *Mózes megtalálása* című festmény, amely azt a jelenetet állítja elénk, ahogy a Nílus

partján a fáraó lánya éppen rábukkan a vesszőkosárból kimentett csecsemőre, akiből aztán az Ószövetség nagy prófétája lesz. Érdekes látni a vízparton összegyűlt alakokat a korabeli, 18. századi viseletben. A kollekcióban a Szentháromság-ábrázolás két ritka formájával is találkozunk. Az egyik a *Compassio patris* típusához tartozik: az Atyaisten fájdalomtükörzi, aki maga előtt tartja halott fiát angyalok kíséretében. Ők támasztják kitárt karjait, egyikük a passiót felidéző töviskoszorút tartja. A rögzített ikonográfiai változat ellenére a Szentlélek galambja különös módon hiányzik az ábrázolásról. A másik Szentháromság-ábrázoláson jelen van ugyan a három személy (Atya, Fiú, Szentlélek), mégis rendkívül szokatlan, sőt ritka a kép ikonográfiája, ugyanis szerkezeti központját a gyermek Jézus által színes virágkoszorúval megkoronázott Szent József alakja foglalja el. A téma feldolgozása alapján egykori kivételes tiszteletére következtethetünk a zirci apátságban.

Atyaisten a halott Krisztussal

A Madonna-ábrázolásoknak is megtaláljuk két jellegzetes példáját a kiválasztott anyagban. Az egyik, a gyermekét tejével tápláló Szűzanya képe a Madonna gyermekkel téma egy sajátos variánsa a keresztény művészetben. A pestises századokban terjedt el kegyképként, mivel a Szoptató Madonna- (Maria Lactans-) ábrázolásnak védőerőt tulajdonítottak. A kép hátoldalán lévő feliratok szerint a 18. századi festmény Luca Mombello 16. századi itáliai festő eredetijét másolja. A különösen szép alkotás királynői méltóságában jeleníti meg az üllő Istenanyát, aki két kezével tartja párnán fekvő szent fiát. A másik típus a Maria Immaculata, a szeplőtelenül fogantatott Szűzanya ikonográfiai sémáját jeleníti meg a *Jelenések könyvére* visszamenő Napba öltözött asszony kísérő attribútumaival: a fehér ruhás, kék köpenyes nőalak az őt mandorlaszerűen övező aranszínű napsugarak előterében jelenik meg a felhők között kis szárnyas angyalok társaságában, lába a glóbuszon és a holdsarlón pihen. A fejét övező tizenkét csillagból álló korona ebből az ábrázolásból elmarad. A festmény B. E. Murillonak, a spanyol barokk híres művészenek egyik fő témáját dolgozza fel, amelyet a mester harminc változatban is megfestett.

A ritkábban ábrázolt, de a falvakban népszerű szentek közé tartozik Szent Vendel, a pásztorok védőszentje, akinek kultuszát a térségben Padányi Bíró Márton veszprémi püspök is terjesztette a Deákipusztán tiszteletére épített kápolna révén. A franciaországi Bretagne védőszentjének, Szent Ivónak a kultusza szintén eljutott az apátságba, ahogy azt a róla készült olajnyomat bizonyítja. A pap és jogász, akit a szegények ügyvédjének neveztek, a legszegényebbek jogainak védelméért tűzte maga elé, ahogy a képen látjuk, vagyonát megosztotta a rászorulókkal. A festmények eredetét tekintve tudjuk, hogy közülük három valamikor dr. Platz Bonifác ciszterci szerzetes, biológus, a hittudományok doktora gyűjteményéhez tartozott, aki tevékenységének jelentős részét a zirci apátságban töltötte, és akinek ott valószínűleg lehetett egy számottevő magángyűjteménye.

Tevesz Mária

Szoptató Madonna. Luca Mombello után

Csak azért is feeling good

Kovács Attila 7. X. Hangvilla, 2023. szeptember 26.

Szívből, gondolatokkal... – szól Kovács Attila ars poeticája, melyet a művész a teljesség igényével közvetített hét évtizednek munkáját, megéléseit, bölcsességét, legizgalmasabb szerzeményeit bemutató koncertestjén. Mi sem tükrözhetne volna jobban az őszintén szívből jövő, mély gondolatokkal és szellemmel átítatott zenei élmény mögött rejlő történeteket, mint Attila saját benyomásai, szerzői tapasztalatai, melyeket minden bemutatott darab előtt bensőséges és könnyed stílusban megosztott velünk. Üdítő volt, hogy a koncert és Attila egy olyan, szinte a tudatalattimba bújtatott várákosnak is elegendő tett, mely ez ideig nagyon kevés zenei előadáson történt meg velem – zenészként és zeneszerzőként nemcsak magát a művészetet képviselte, hanem a művek mögötti intellektualitás és társadalmi szerepvállalása is ugyanolyan jelentőségteljes volt, mint maga a zongorajáték.

Felföldi Gábor nyitotta meg az estet és foglalta össze Kovács Attila pályafutását és veszprémi jelentőségét. Megtudhattuk, hogy a vegyész mérnöki diploma megszerzését követően tíz évig külföldön is élt, ám a zeneszerzés adta lehetőségek Veszprémbe hívták vissza, egészen pontosan a zenés színház világába, ugyanis 1992-ben Asztalos István dalszövegei és Vándorfi László rendezése nyomán megszületett és bemutatásra került a *Börtönmusical* a Veszprémi Petőfi Színházban. Egy évvel később pedig ugyanezen alkotócsapattal állították színpadra a *Gizella* rockoperát, mely amellett, hogy egyik betétdala megannyi évig Veszprém nem hivatalos himnuszaként élt, 1997-ben Gizella-díjat is elismerésként hozott. Az ezredforduló után Kovács Attila a színház világtól a filozófia és irodalom felé fordult, szólószongora-koncerteken és irodalmi esteken csillogtathatta meg tudását és mélyíthette a jazzel és az improvizációval ápoltságát.

Az est három szegmensre tagolódott – először egy zenei transzgenerációs műsorszámot hallhattunk: Kovács gyönyörű szerzeményt dedikált unokájának, Szabó Szonjának, aki a családban saját generációja egyetlen zenésze. Szonja szimbiózisban élt a színpadon nagypapjával, akivel az első pillanattól a végsőig teljes figyelemmel és koncentrációval fordultak úgy felénk, mint egymás felé. Szonja fiatal korából adódóan nem rendelkezhet színpadi rutinnal, mégis kotta nélkül, korát meghazudtoló magabiztossággal játszotta hegedűjén a témát.

A koncert leghosszabb szegmensének középpontjában a szólószongora-szerzemények álltak. Egytől egyig eltérő karakterű, hangulatú, mondanivalójú darabok csendültek fel, melyeket az irodalom, filozófia, jazztörténet mellett a világ technológiai és társadalmi változásai, állapota egyaránt ihlettek. Az első ily módon elhangzó művet Barabási Albert László

hálózatkutató könyve, a *Behálózva* inspirálta. Az internet nyújtotta, egész földgolyót és minden felhasználót behálózó digitális világban, akár csak a való életben, minden nyomot hagy, és elkerülhetetlenül átalakulnak fogyasztási szokásaink, figyelfókuszunk. Egy, a könyvben szereplő szellemes kifejezésről kapta nevét a szerzemény: *Figyelemkufár*. A harmóniahangszeres szólódarabokkal kapcsolatban már gyakorta ellenérzésem van negatív tapasztalatok miatt, ugyanis igen kevés zenésznek sikerül egyedül betöltenie a kíséretet és vezértémát egyaránt szolgáltató muzsikuszerepét, ám Kovács Attila előadásában teljesült minden ez irányú elvárássom: a tíz ujj tökéletesen kirajzolta mindvégig érthetően a dallamot, melyet a kíséret nem tolakodva, de készségesen kiszolgált.

A *Figyelemkufárt* egy modális jazz ihlette ballada, a *Csak!* követte, mely véleményem szerint akár jazzrapzdíának is beillene virtuozitásával és mood szvingjeivel – ezt a kifejezést tudatosan használtam itt, ugyanis a szving egyik jellegzetességét szolgáló sétáló basszus (walking bass) is olykor megindult és játékosan lófrált néhány ütem erejéig. Az est szólószongora-szegmense ezután izgalmas kanyart tett az ókori és modern filozófia világába. Attila megosztotta velünk, hogy a Hermész Triszmegisztoztól származtatható *Tabula smaragdina* olvasása és értelmezése nemcsak szellemileg, de zeneileg is gondolatokat indított meg elméjében. Így született ez a bitonális zongoramű, mely igazi zenei csemegét szolgáltatott poliritmikus hangsúlyozásával és ostinato jellegű, bal kéz fölé épülő, teljesen eltérő lüktetésű témájával. Majd hatalmas ugrással a napjaink aktuális társadalmi problémáiból merítkezett. Attila ebbe a műbe öntötte érzelmeit a jelenleg folyó nemzetközi konfliktusokról és világunk mérhetetlen pusztításáról, melyek őt, mint humanista gondolkodású művészt, egészen elborzasztják. A koncert ezt követően könnyedebb fordulatot vett a fúziós zenében történő kalandozással. Először a *Funky G-ben* hangzott el. Ha Liszt

Ferenc valaha találkozhatott volna ezzel a műfajjal, valószínűleg éppen valami ehhez hasonló komponált volna. Ám funki játésszani egy szál zongorán, úgy gondolom, hatalmas kihívás. A műfaj velejét adó dob és basszus szimbiózist elképesztően nehéz lehetett egyedül lehozni zongoristaként. Akaratlanul is felmerült bennem, milyen csodásan szólna a darab egy dob-basszus-zongora kombó hangszerelésében. A koncert szólószongora-szegmensét pedig a *Blues G-ben* zárta méltó módon. A szerzemény számomra Miles Davis *All blues* című dalát idézte 6/8-os metruma miatt, ám a mű pikantériája a gyakori ütemmutató- és kíséreti stílusváltás volt: a szabadabb improvizációra teret nyújtó 12 ütemes periódusban finom átmenetben váltotta egymást a 4/4-es medium-up boogie és a 6/8-os blues.

Az est dinamikai épülését a harmadik és egyben utolsó szegmensben a hangszerelés bővülése is elhozta, ugyanis Attilához csatlakozott a színpadon Nyakas Krisztián basszusgitáros és Nagy Gergely gitáros, akiket veszprémi körökben szintén nem kell bemutatni. A trió főként latin, azon belül is brazil származású műfajokban íródott szerzeményekkel örvendeztetett meg minket: felcsendült egy *Samba*; a Sting nyomán világhírűvé vált *Fragile* című dal bossa novában; és a *Rio*. Majd visszakanyarodtunk hazánkba, azon belül is a veszprémi régióba – először a táj ihlette *Bakonyi séta* kényeztette füleinket, majd a trió feldolgozásában megszólalt a *Gizella* rockopera egyik betétdala, *Vazul siratója*.

A koncert záróakkordját Attila szellemes elnevezésű *Csak azért is feeling good* című szerzeménye adta, mely úgy érzem, méltó üzenettel, útravalóval is szolgált a városunkban, az országban, a világban, az adott helyzetben mindent meg kell tennünk, hogy a körülményektől függetlenül megtaláljuk a boldogulást és jól érezzük magunkat. Máshogy létezni végső soron nem is érdemes.

Ladányiné Cz. Nagy Zsófia

Jó döntéssel indul a Kabóca Bábszínház bemutatója, azzal, hogy az álmaról makacsul hallgató kislány történetét mindenestől felvitték a színpadra. Igen, a nézőteret is, ami a lenti, nagy térben kellemetlenül levegős létszámot összefogta, már-már tömeggé változtatta át. A játék a szó legszorosabb értelmében karnyújtásnyira került a színes párnáikon kuporgó kicsiktől, akik ezúttal példás fegyelemmel tartóztatták meg magukat a játéktér megrohamozásától.

Álmok, titkok, fenntartások

Tóth Réka Ágnes: *A titkolózó kislány*. Rendező: Somogyi Tamás. Kabóca Bábszínház, 2023. október 7.

Kabóci

Kabóci Csabai Fesztivál, Kolontsvák térsége. A vendégek mellett a bábszínház sajátja is.

A Kabóci most ismét a Kolontsvák térségében kerül megrendezésre. A vendégek mellett a bábszínház sajátja is.

Séd, 2023. 5. sz., 6. old.

Világok

Kabóci Csabai Fesztivál, Kolontsvák térsége. A vendégek mellett a bábszínház sajátja is.

A világok közötti utazás a Kabóci Csabai Fesztivál egyik legizgalmasabb programja. A vendégek mellett a bábszínház sajátja is.

Séd, 2022. 4. sz., 48. old.

Maga a történet akár szokványosnak is mondható. A kislányt, aki álmat makacsul titkolja, míg fiatal felnőtté nem válik, sok kaland után végül mégis szóra bírja – talán a szerelem, talán egyszerűen csak az, hogy az álom valóra válik. Kalandjai azonban nemcsak különösek, de olykor híján vannak a mesétől éppenséggel elvárható belső logikának. Nehéz megérteni, hogy a makacs hallgatástól feldühödött király miért nem pusztítja el az engedetlen kölyköt. Ha már börtönbe zárja, miért kerül ki onnan, hogyan lesz belőle a kellemetlenül elkényeztetett királylány szobájában takarító. Ötletnek elmegy, hogy szabadítója éppen a magyar király, de ha ő, és éppen azért, mert a világ összes királyai közül egyedül ő nem járt még soha a névtelen udvarban, akkor hogyan kerül éppen a legjobb pillanatban, a nagy semmiből a lehető legjobb helyre? Történelmileg érthető, hogy a magyar királynak éppen a török basával gyűlik meg a baja, az is befér a mese szövetébe, hogy hadsereg helyett találos kérdéssel akarja szép hazánkat térdre kényszeríteni, rendben van az is, hogy a kiváló elméjű ifjú ebben nélkülözhetetlen módon a magyarok segítségére van. De ha már a török basa udvarába kell mennie félelmetes küldetésbe, miért kell magát – ki tudja, honnan kerített – hasonmások által megháromszorozni? Mi szerepe van a valóban tökéletesen hasonlatos „ikreknek” azon kívül, hogy a török basát egy sajátos itt a piros, hol a piros játékra kényszerítik? Miért gondolja a pohos török, hogy a megkülönböztethetetlenek majd szünyogcsipés által fogja megkülönböztetni, hacsak programozott szünyogokkal nem rendelkezik? Márpedig nem rendelkezik, mert reggelre – természetesen – mindhármuk homlokán ott virít a jel. Egyáltalán, mi szükség van a három képmásra, akik aztán a veszély első jelére egyszerűen elinálnak anélkül, hogy a nagy cselet kiagyáló fiúnak a legcsekélyebb segítségére len-

nének? És talán a legnagyobb kérdés: miféle ok indít egy királyt arra, hogy egy tökéletesen hétköznapi kislány titkát az államhatárolom minden eszközével tudakolja? Nincs értelme folytatni. Ennek az egyébként kifejezetten életképes alapötletre épülő előadásnak a leggyengébb pontja a történet következetlensége. Meglehet, a gyerekek nem vesznek észre mindebből semmit, de éppen ezért, éppen mert a gyerekek a maguk nagy gyanútlanágában bármit elfogadnak, három kétszeres felelősség arra, aki mesét mond nekik.

Bár a történet második részében kissé elszakadunk tőle, végző soron minden a kislány éveken át titkolt álma körül forog. Az ilyen szerkezetnek megvan az a kockázata, hogy a titkok körüli szüntelen huzakodás annyira felértékeli a titkot, hogy napvilágra kerülve aztán óhatatlanul csalódást okoz. A mese fiújának álma abban a pillanatban derül ki, amikor megvalósul: a török basán aratott fényes diadal jutalmaként övé lesz a királykisasszony és a fele királyság. Bár nem mondható nagyon eredetinek a kimenetel, legyen. Ha király akar lenni, legyen király. Azt azonban mégis sajnálom, hogy a pusztá hatalomvágyon túl éppen arról nem derül ki semmi, ugyan mi is a legény célja a céllal. Vagyis a hatalommal. A királykodással. Egy más szerkezetű történet találhatott volna ilyen célt, népboldogítást, általános jólétet, örök békét, minden magyarnak minden vasárnap tyúkot a fazekába. Kár, hogy semmi ilyesmi nem derül ki, így aztán nem csoda, ha népünnepegy helyett csak egy családi tablóra futotta a végén.

A nem problémátlan történetet nagyszerűen jelenítik meg az ezúttal is szép és kifejező bábok, Jakob Nóra munkái. Mivel a gyerekek olyan közel ülnek a játéktérhez, hogy a bábok ruhájának suhogását is érzik az arcukon, a figurák részletgazdagsága tökéletesen kielégíti a közönség által keletkezett bábmeszkodási igényt. Ezzel együtt a bábok életre keltő színészeknek nehéz, itt-ott megoldhatatlan feladatot ad a tény, hogy az előadás nagyjából tizenöt karakterét mindössze öten jelenítik meg. Nagyon nehéz a hangfekvés és a színpadi jelenlét tónusainak sokaságával pillanatról pillanatra más, sokszor jelentősen eltérő alkatokba életet önteni. Benkő Zsuzsanna, Gidófalvi Imola, Inoka Péter, Mészáros Ágoston Jakab és Sebestény Jakab megtesz minden tőle telhetőt, figuráik élénkek, mozgásuk kifejező, hangjuk tucatszámú regiszterben szól, de ha a történet néhány elemét viszonylag csekély veszteséget jelentő húzásokkal eltüntetnék, feladatuk összerendezettebb lenne, és talán kevésbé lenne megterhelő.

A bábok mellett a látványt is tervező Jakob Nóra mindenféle kerekekből épített színpadképet. Jó gondolat, az utazástól az idő múlásáig sokféle konkrét és jelképes szerepe lehet egy keréknek, a börtönévek hosszú sorát jelző kis szerkezet pedig annyira kedves és látványos, hogy akár többször és tovább is szívesen néztem volna.

Krulik Zoltán zenéje mértékertartó, kifejező, itt-ott kissé „rockosabb” hangzása jókor és jó helyen visz dinamikát az előadásba. Dalbetétei – beleértve a kifejezetten szép szövegeket is – nem zökkennek ki az előadást lendületéből, pontosan illeszkednek a szituációkba, mennyiségük sem több, mint amit ez az egyébként sem rövid előadás elvisel.

Somogyi Tamás összetett feladatot vállalt a titkolózó kislány meséjével. Sok szereplőt, sok helyszínt, sok helyzetet kell egyben tartania, meg kell oldania, hogy az olykor dadogó logika hézagain elegánsan lendüljön át a történet. Élvezhető, jó tempójú, színes előadást adott ki a kezéből. Aki látott már vontatott előadáson látványosan unatkozó gyerekeket, az tudja, hogy a titkolózó kislányval éppenséggel együtt élt a közönsége. Hálás – és nem rövid – tapsuk feledtesse a fenntartásokat, amiket a felnőtt nem hallgathat el.

Asztalos István

Ékszererek

Európai kortárs ékszerművészeti kiállítás. Kurátor: Olga Zobel Biró és Dohnál Szonja. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. szeptember 23. – november 5.

Brazil bioékszerek – Szépség & természet. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. október 21. – november 30.

Mámort!

„Mindig mámorosnak kell lenni. Ebben lüktet minden: ez az egyetlen kérdés. Hogy ne kelljen érezni az idő rettentő terhét, mely összeropantja válladat, és a földre görnyeszti gerincedet, szüntelenül mámorosnak kell lenni.” (Charles Baudelaire)

Kényes dolog ez az ékszerművészet. Felvenni, viselni, a testünkhöz közel engedni egy műalkotást. Minden pillanatban érzékeljük a hőmérsékletét, a formáját és a súlyát. Hozzáér a bőrünkhöz, máris cirógatja a vállunkat, ha egy kisebb szellő éri, egyetlen mozdulatunkra csiklandozza a legérzékenyebb nyaki részeket, besimul a dekoltázsba, játékosan körbefonja a karunkat és az ujjainkat – és akkor még ki sem nyitottuk a szemünket, hogy lássuk is... Mi ez, ha nem mámor?

Ebben a mámorban élünk ösidők óta. A világ bármely pontjának ásatásából szinte menetrendszerűen kerülnek elő ékszerek, amik dekorációs szerepükön túl a gazdagság mértékére is utalnak. Igaz volt ez egészen a múlt század közepéig, mígnem aztán a hatvanas évek – mint oly sok minden más – fenekestül forgatták fel az ékszerről alkotott fogalmainkat. A nyugati világ társadalmi mozgalmai az új-zélandi Lisa Walker szavaival „az itt és most világában a mentális és virtuális létezés fizikai megtestesülésévé” tették az új ékszert.

Megszületett az Autorenschmuck/ Author Jewellery, vagyis a szerzői ékszer.

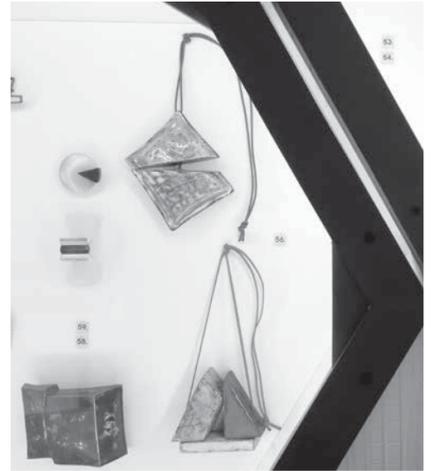
a művészek mehökkentető formákat és szokatlan anyagokat kezdtek használni, mellük álltak a világ neves, progresszív múzeumi, a galériákban és a gyűjtőkön kívül pedig az egyetemeken is támogatják őket. Nélkülözhetetlen volt a nemzetközi állami és magángyűjtemények segítségével is, úgy, hogy az ékszer nem festmény, még csak nem is szobor. Nem is a potenciális vásárló számára készül, hanem az aranyműves médiuma, személyes motívumokat és elbűvölő ötleteket jelenít meg.

A Münchenben élő Olga Zobel Biró és lánya, Kinga engedett Baudelaire csábításának. Nincs is jobb szó erre: aki a két hölgy közelében volt a szeptember 23-i veszprémi megnyitón, az pontosan mámort érezhetett.

Igen, a név alapján jól sejtik: Olga Budapesten született. Egészen Münchenig szaladt, amikor papírt kapott arról, hogy minden magyarországi egyetem ajtaja zárva marad előtte. 1992-ben alapította meg a galériáját Maxvorstadtban, nem messze a Pinakothek der Modernétől. Akkor ez volt a világ egyetlen műanyagékszer-galériája, ami bevonzotta a négy égtáj művészeit. Mi kell ehhez, ha nem mámor?

Borítékolható volt a továbblépés más anyagok felé, ahogy az is, hogy a lánya, Kinga is csatlakozni fog a galériához. Egy mást követtek a nemzetközi kiállítások, például a franciaországi Cagnes-sur-Merben, ami Olgáék második otthona a Riviérán.

A veszprémi kiállítás megnyitója igazi örömművészet volt. A kiállító huszonkilenc művész közül több mint húsz a helyszínen volt. Úgy általában a vendégek zseniális ékszereket viseltek, maga a brazil nagykövet asszony, Susan Kleebank is, aki szintén nagy rajongója a kortárs szerzői ékszereknek; és Németország egyik legnagyobb színésznője, Hildegard Schmahl is

csak erre az eseményre érkezett Hamburgból Magyarországra. A kiállítást megnyitó Spengler Katalin gyűjtő szintén egy olyan darabot viselt, amiért e sorok írója is simán közelharcba bonyolódott volna. Lóci pedig játszott, vagyis Csorba Lóránt, a Lóci Játszik zenekar frontembere: olyan saját szerzeményeket énekelt, amiket a kiállított ékszerek ihlettek.

Olga végig boldog mámorban úszott, lénye betöltötte a nem kicsi kiállítóteret, így mindenki elhitte neki, amikor azt mondta, hogy a mámor kiszakít bennünket a mindennapok szürkeségéből. Példaként említette, hogy amikor valaki felpróbál a galériájában egy új ékszert, és belenéz a tükörbe, akkor mosolyogva kérdezi magától: „Ez én vagyok?”

Az EKF évében induló kezdeményezésnek folytatása is lesz: Veszpr

Egy anyagból valók vagyunk

Az aranyfű (*Syngonanthus nitens*) Brazília Jalapão tartományában őshonos növény, vidéki területeinek jelenleg az egyik legfontosabb gazdasági forrása. A finom, virágos növény szárának sajátosan fényes, élénk aranszínű van, egyetlen szála is ékszerként ragyog. Az afrobrazil Mumbuca közösségben, Mateiros községben kézműves termékeket kezdtek készíteni belőle. A gyökerek a xerente etnikai csoporthoz vezethetők vissza: a hozzájuk tartozó bennszülöttek az 1930-as években haladtak át a régióra, és művészetet tanítottak a helyi lakosoknak. Évtizedekig csak nők készítették a kézműves termékeket, háztartási használatra vagy szórványos eladásra.

Ma már több helyi közösségi egyesület működik, és létezik egy társadalmi projekt, aminek a keretében bioékszereket készítenek. Így juttatják fontos kiegészítő jövedelemhez a vidéki közösségekben élő nőket, vagyis nem halat adnak nekik, hanem megtanítják őket halászni. Egy regionális törvénnyel pedig előírták, hogy a kézműves tevékenység fenntarthatósága érdekében az aranyfű szeptember végi betakarítása után a virágfejeket azonnal le kell vágni és a magokat a füves területeken szét kell szórni.

Brazília magyarországi nagykövete, Susan Kleebank szívügyének tekinti a program és a brazil bioékszerek minél szélesebb körű bemutatását, ezért ő maga nyitotta meg a Művészeti Háza kiállítását a Dubniczay-palotában. Itt reflektorfénybe kerültek például a nemzetközileg ismert divattervező, Ronaldo Fraga Tucumã-lányai, vagyis a Tucumã városkában dolgozó, bioékszereket készítő női csoport, akiket keresztül jól bemutatatható a társadalmi befogadás és a nagy nemzeti kincs-ként kezelt biológiai sokféleség tisztelete.

Tetszik vagy sem, lényegét tekintve az ember is a földi természet része. Ilyen értelemben ugyanolyan természeti lény, mint

rémében két évente szeretnének kortárs ékszerművészeti kiállítást rendezni. Legyünk hát bátrak és nyitottak az újra! Mert, ahogy Olga fogalmazott: „a kortárs ékszer ünneplés, szórakozás, hízélgés, élvezet, lendület, izgalom és öröm”. Fogadjunk szót Baudelaire-nek, fürödjünk a mámorban!

„És ha olykor egy palota lépcsőfokán, egy árok zöld fűvén, szobádnak mogorva magányában magadhoz térsz, és a mámor már elsápadt vagy szétomlott, úgy kérdezzed meg a szelet, a hullámot, a csillagot, a madarat, az órát, mindent, ami múlik, mindent, ami sóhajt, mindent, ami elgurul, mindent, ami énekel, mindent, ami beszél, kérdezzed meg, hány óra van most?; és a szél, a hullám, a csillag, a madár, az óra így fog felelni: Most van a mámor órája!”

tes nyersanyagokból készíti. A Braziliában született, Dániában élő Camila de Arruda élénk, ugyanakkor finom kompozícióit növények és állatok ihlették.

Flavia Amadeu színes gumilapokból kreált ékszereket, illetve a hagyományos japán furoshikire emlékeztető, hajtógott kiegészítőket. Ezeket az Amazonas őserdei közösségei készítik. A vállalkozás erős bizalmi kapcsolatot épített ki a helyi kézművesekkel, de bevonják a köz- és magánszektort is. Veszprémbe érkeztek még a Galeria Modo Manual szintén kézzel készült ékszerei, illetve a brazil fotós, Rogério Cavalcanti képei, amelyek a bioékszerek szépségét a brazil természet gazdagságával együtt ábrázolják.

Mórocz Anikó

Blues és vidámság

A Premecz Mátyás Organ Quintet koncertje. *Chaconne Fesztivál*. ActiCity, 2023. október 18.

Visszataps, duplán

Minimálprogram a zenében, ami egyszerre hűvös és robbanékony. Azt a fajta funkot játsszák, ami pont attól dögös, pont attól lúdbőrözik tőle az ember, hogy visszafogott. Olyan érzésed van, mintha a robbanás előtt álló bluesvulkánt lefojtaná egy hordó whisky, hogy aztán, amikor fogytán az ital, egyszer csak előtörjön az örületesen szárnyaló zene. A Hammond orgonáról egyébként is az az érzésem, hogy megtestesítője a folyton elnyomásban lévő szexuális szabadosságnak. Hol selymesen behálózza a zene szövétét, hol morajlóan bugyog fel a mélyéről a vágy a kitörésre, hogy aztán amikor szólólehetőséget kap, átüvöltson mindenben.

A coolba öltött blues, amit játszanak a srácok. Larry Carlton, John Scofield, Lee Ritenour neve ugrott be a zenéjüket hallgatva, aztán behallgattam Premecz Mátyás kedvenceibe is. Jimmy Smith a '60-as években lélegzetelállító virtuozitással játszott, Reuben Wilson olyan koszos bluest nyom, hogy mind a tíz ujjam megnyalom utána, Dr. Lonnie Smith pedig a legkomplexebb jazzt játssza, amit Hammondon eddig hallottam.

Az alaplól trióként működő projekt ez év végére tervezi első lemezének megjelentetését. Ennek a koncertnek a gerincét tulajdonképpen az új lemez anyaga adta. Az első fél óra műsorát trióban játszották, majd színpadra hívták a fúvósokat, akik legalább

akkora bohócok élőben, mint amekkora muzikusok. Óriási produkciót adtak, szólóikban a virtuozitást és a játékosságot ötvözve. Érzésem szerint csupán pár kórust komponáltak meg előre, a háttérzólamaik jelentős része szintén improvizáció lehetett, én meg fülig érő szájjal hallgattam őket.

A negyvenedik perc táján kaptunk egy olyan bachos-jazes orgonaintrót az arcunkba, amiből fogalmam sem volt, mi fog majd kikerekedni, ugyanis a dal egy feldolgozás volt, és Mátyás nem árulta el a címét. Megvallom, felvettem, hogy visszahallgathassam, és újrhallgatva már kiderül belőle ez-az, de a dalra határozottan ráismerni nem lehet a bevezető alapján. Zseniális megoldás volt. Mint ahogy az is, ahogy a Jimi Hendrix-klasszikust, a *Hey Joe*-t áthelyezték egy mollos közegbe, megváltoztatva ezzel a karakterét. Pedig hát a dal témája kívánna a teljes moll hangnemet, de az eredeti dűrban íródott. Az átirat harmóniáinak felépítése, a fúvósok beillesztése, az uniszónók gyönyörűen szóltak, a dal második felére pedig illesztettek egy olyan improvizáci-

ós betétet, ami mintha egy nagyvárosi forgatag káoszában szólna. Visszahallgatva is zseniális. A kottáján pedig állatok szerepelnek, amit láthattunk a dal végén. Igazi zenei poén volt.

Elérve a koncert végére, azért megszólalt még egy Lonnie Smith-szerzemény is, a *Scream*. Majd pedig a közönséget is megénekelte, nagy vidámságot kelte a nézőtérben. A bekiabált „chicken pressure”-nek hatalmas sikere lett, és a fúvósok kihozták a hangszereikből mindent, amit a szédült kotkodácsolás kíván a baromfiudvarban. Mintegy keretbe foglalva a koncertet, mindezek után eljátszottak egy kezdeti trióadalt, a *Nahát, babám!*-at, majd még egy fülbemászó chaconne-t (a chaconne-nal a vicceskedés végig porondon volt a koncert alatt), amely egy klasszikus átirat, Jean-Philippe Rameau *Les Sauvages*-a volt, mesterien áthangszerelve, így aztán kis híján dupla hosszúra sikeredett a koncert. Minden perce megérte. Kiváló produkciót hallhattunk.

Nyakas Krisztián

Jazzy chaconne

A Premecz Mátyás Organ Quintet koncertje. *Chaconne Fesztivál*. ActiCity, 2023. október 18.

Habár a chaconne-ról keveseknek jut eszébe a jazz, és ez fordítva is igaz, Premecz Mátyás és együttese sikeresen demonstrálta, hogy a jazz vagy adott esetben a rock műfaji határai nem merevek, és akár fél évezreddel előbb megszületett zenei formák is tovább élhetnek a legmodernebb zenei stílusokban is.

A „chaconne” nem igazán a jazz alapszava. Ugyanakkor maga a zenei forma, a repetitív, lassú váltásokon alapuló harmóniamenet és az ezt alátámasztó basszusmenet a modern jazz egyik gyakran felhasznált építőeleme. Persze az eléggé ritka, hogy egy teljes szám csak egy ismétlődő harmóniasorra épüljön – bár a koncerten erre is hallhattunk több példát –, legtöbbször a monotonitást a zeneszerző megtöri egy másik motívum beiktatásával. És még talán ennél is ritkább az improvizatív jazzben, hogy egy zenész következetesen egy basszusdallamot játsszon, hiszen a jazz alapeleme a változtatás, a másképp elmondása ugyanannak a zenei történetnek. Úgyhogy érzésem szerint, bár „igazi” chaconne-t egészen nehéz lenne találni a jazzben, a chaconne, mint elő-előbukkanó formai elem, lépten-nyomon tetten érhető.

Ennek persze praktikus oka van. Bár az ismert vicc szerint a jazz-zenész és a rockzenész közötti lényeges különbség, hogy az utóbbi 3 akkordot játszik 3000 embernek, míg az előbbi 3000 akkordot játszik 3 embernek, valójában sokkal könnyebb improvizálni kevés, hosszan tartó akkordra, és erre alapozva fokozatosan építkezve kibontani egy-egy komplex gondolatot.

Premecz Mátyás együttesének zenéjében mindenesetre megfigyelhettük az ismétlődő basszusmenetekre, lassan változó harmóniamenetekre alapozott színes és virtuóz témakibontásokat. És bár a zenekarvezető elmondása szerint sem játszottak az első 30 percben chaconne-t, azt nem lehet mondani, hogy ismétlődő alapokban hiányt szenvedett volna a közönség.

A koncert első felében az együttes trió felállásban játszott (a zenekar egyébként ebben a felállásban Kéknyúl néven fut), Premecz Mátyást a saját számokat jegyző gitáros, Zádor Tamás és a dobos Badics Márk egészítette ki. A jellemzően funky stílusjegyeket mutató számok között igazán izgalmas kitérő volt egy 13/8-os intró és betétet tartalmazó Zádor Tamás-szerzemény, a *Family Blues*.

A zenekar Kovács Gergő baritonszaxofonistával és Meggyes Ádám trombitással egészült ki a koncert második felében.

Premecz nagyon jó stílusérzékkel használja ki a Hammond orgona által nyújtott lehetőségeket, ugyanakkor megfelelő teret enged zenésztársainak is. Otthonosan mozog a klasszikus zene világában is, zenéjében többször használ fel barokk motívumokat és ezek modern továbbgondolását is.

A koncert egyik igazi meglepetése a valóban chaconne (bár magamtól ez, azt hiszem, soha nem jutott volna eszembe) Billy Roberts-szerzemény, a többek között Jimi Hendrix által világhírűvé, Magyarországon a Hobo Blues Band által népszerűvé tett, nem kicsit férfisoviniszta dal, a *Hey Joe*. A közel háromperces, klasszikus stílusjegyeket felhasználó, ugyanakkor az alapharmonizálást merészen átértelmező, nem könnyen értelmezhető orgonavezető az alapdallam megszólalásakor nyert igazi értelmet visszamenőleg, ezzel okozva speciális ahaélményt a közönségnek. A zenekar egyébként felhasználta a szám befejezését annak demonstrálására, hogy képesek igazi strukturálatlan free jazzt is játszani, ezzel is színesítve a műsorukat.

A kvintett által 70 perc után befejezni szándékozott koncert végül is a kicsiny, de lelkes közönség által kikövetelt ráadásokkal mintegy 1 óra 40 percig tartott.

A záró szám egy barokkos játékmóddal bemutatott háromakkordos chaconne volt, amely a zenekar belépésével latin jazzbe ment át. Az improvizációk közül ki kell emelni az orgonista és a baritonszaxofonos játékát, akik imponáló stílusérzékkel oldották meg a feladatot.

Bár nem állítható, hogy a koncerten valóban vegytiszta chaconne-t hallhattunk, de az biztos, hogy sikerült demonstrálni, hogy a jazz bármilyen zenei hagyományra tud építeni értő kezekben.

Vonderviszt Lajos

Chaconne

Rohmann Ditta és Hartmann Domonkos közös koncertje. Megyeháza, Szent István-terem.

Il Giardino Armonico–Giovanni Antonini: *Trauer*. Hangvilla, 2023. október 18.

David Fray koncertje. Hangvilla, 2023. október 19.

Mesél a homok.

A Mendelssohn Kamarazenekar koncertje. ActiCity, 2023. október 20.

Első nap

A bőség zavarával küzdött a veszprémi kulturális élet októberben. Szinte mindennap jelentős események zajlottak, a *Chaconne Fesztivál* ideje alatt napi több koncert és – sajnos a párhuzamosan zajló *Hegedűkészítők Nemzetközi Találkozója* miatt – egy időben több meghallgatásra méltó esemény is volt. Ez a mi – valljuk be – kis városunknak sok, a nappal dolgozó ember csak kapkodta a fejét, és nehéz volt dönteni a programok között. Persze egy nemzetközi találkozó nem feltétlenül a közönségnek szól, de jó lett volna részt venni annak az eseményein is, ami – persze ez az én problémám – nekem nem sikerült.

Ami a *Chaconne Fesztivál* első napjának két koncertjét illeti, azokat úgy tervezték, hogy egymás után meg lehessen mindkettőt hallgatni.

A chaconne első jelentése egy tánc, amelyben egy állandó ostinato dallam a kíséret, amihez változatok társulnak. Később a barokk korban ez egy műfaj neve lett. Állandóság és változatok – ez a gondolat hívta létre ezt a fesztivált, melyen a műfajból is elhangzottak darabok, de nem csak azok.

Az első koncerten városunk ifjú szülötte, Hartmann Domonkos és egyik mestere, Rohmann Ditta duóját hallhattuk. Megható és elbűvölő volt látni és hallani, milyen jó kapcsolat van tanár és növendéke között. Már megjelenésüket összehangolták, mindketten zöldbe öltözve. És ez az összehangoltság jellemezte egész koncertjüket. Az előadott művek nem mindegyike íródott eleve csellóduónak, átiratok is voltak, sőt, inkább azok. Két egyenrangú szólam volt, a felső és alsó szólamot egymásnak adták át, szerepet cseréltek egy műben többször is. Leheletfinom átadások jellemezték előadásukat, zökkenésmentesen vették át egymástól a szólamokat. A fesztivál nevéhez illő darab Biber *Passacaglia*-ja volt. A passacaglia a chaconne-hoz hasonló basszus ostinatóra épülő variációsorozat. Jelen esetben az ostinato négy lefelé skálázó hang volt (lá-szó-fá-mi), mely felett jöttek a variációk – mintegy tíz percig. Itt is egymást váltották az alapdallam és a variációk játékosában az előadók. Csodálatos elmélyülésre, relaxálásra inspiráló alkotás, sima, hibátlan, zökkenőmentes előadásban. Boccherini, Geminiani és Haydn szonáit hallhattuk még, és persze Bachot. Jutalomjáték volt ez a koncert, mind az előadó művészeknek, mind nekünk, közönségnek. Lelkesedésünket csodálatos ráadással hálálták meg a csellisták.

A második koncert világszám volt. Városunkban még soha nem fordultak meg eddig a világhírű Il Giardino Armonico milánói zenészei. Műsoruk címe: *Trauer (Gyász)* – Giovanni Antonini karmester kérését tolmácsolta a hangverseny bevezetőjében Vikman Pál, az EKF zenei referense, hogy tapssal ne szakítsa meg a közönség a zeneművek között a csendet. A címet a jelenlegi, háborúk sújtotta helyzet indokolta, a művek ennek feleltek meg. Kivételes hangvétele és sodró, lendületes, viharos előadásmód jellemzi az együttest, első hallásra meg lehet különböztetni más zenekarok játékától. Korabeli hangszereken játszottak az együttes tagjai.

A műsorban olyan műveket választottak a zenetörténet különböző korszakaiból, melyek az általuk választott címnek megfeleltek.

A kora barokk Marini *Passacaglia* című művével nyitották az estet, mely a chaconne-nal hasonló basszusvariációs műforma. Hangulata és komor fisz moll hangneme miatt kerülhetett az est elejére, bevezetve a hallgatókat a „gyász” világába. Antoni mester úgy vezényelt, úgy intette le az együttest, hogy nem is volt lehetőségünk tapsolni ez után a mű után és a többi után sem, csak a félidő végeztével a szünet előtt. Michel Corrette *Carillon des Morts (A halál harangjai)* című, 1764-ben komponált műve, majd Haydn 1771-72-ben komponált *c-moll szimfóniája* – mely az utolsó Sturm und Drang-kompozíciók egyike – hangzott el a szünet előtt. A *c-moll* sötét és szomorú karaktere (Beethoven *Eroica* szimfóniájának 2. tétele, mely gyászinduló, szintén *c-moll*), társulva az „izgatott” előadásmóddal, Robbins Landon szerint megelőlegezi Beethoven 5. (*c-moll*) szimfóniáját, annak „nagyapja”.

A szünet után Samuel Scheidt kora barokk szerző négy-szólamú *Pavana dolorosa (Fájdalmas pavána)* című műve hangzott el a *Ludi Musici*-sorozatból, majd Arvo Pärt 2004/2006-ban komponált *Da pacem Domine (Adj békét, Uram!)* vonószekera-

ri műve következett. A hangverseny utolsóként elhangzott műve Haydn 44. „Gyász” melléknevű *e-moll szimfóniája* volt. Hasonlóan a *c-moll szimfóniához*, szintén az izgatott stílust képviseli, mely a Sturm und Drang-korszak jellemzője. Az Il Giardino Armonico, mint a koncert bevezetéseként Vikman Pál elmondta, már készül Haydn születésének 300. évfordulójára, 2032-re, melyre a szerző összes (104) szimfóniáját fel szeretné venni. Ebből a kínálatból hallhattunk az este két művet.

Hálásak vagyunk az EKF-nek, a *Chaconne Fesztiválnak*, hogy élőben először hallhattuk Veszprémben a világ bármely színpadán nagy várakozással fogadott kiváló kamarazenekart.

Második nap

Örökre hálás leszek, hogy ezen a napon este a Hangvilla nagytermet választottam, pedig sokáig azt gondoltam, hogy a *Hegedűkésítők Nemzetközi Fesztiválján* a hegedűhangzási verseny győztes hangszerét hallgatom meg Philippe Zuckermann kezében. Azután

megnéztem David Fray francia zongoraművész műsorát, győzött Schubert és Liszt.

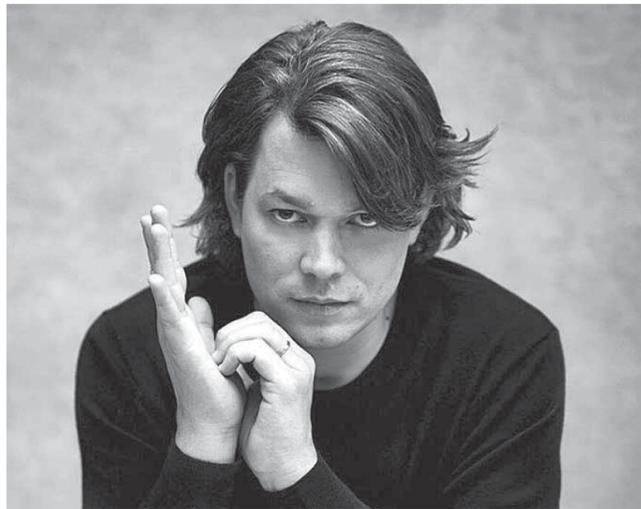
Várakozással ültünk a nem teljesen megtelt teremben, ahol üdítően sok fiatalot láttam. A színpadon megjelent egy fiatalember (már nem is annyira, 43 éves), egyszerűen leült a zongora mellett felállított, valószínűleg saját székre, minden sallangtól mentesen elkezdett játszani, és megtörtént a csoda. Olyan hangokat, hangzatokat szólaltatott meg, olyan módon szólt a Hangvilla Steinway zongorája, mint még talán soha, pedig mióta megvan, jó néhány zongoraművész játszott már rajta. És minden leírt hang ott volt a helyén, olyan természetesen, mintha a világ legegyszerűbb dolga volna eljátszani.

Az első félidőben Schubert-műsort adott elő, a hangsúly a *Wanderer-fantázián* volt – csodálatos előadás!

A második félidő Liszt jegyében telt. A *Vándorévek* II. (Itália) és III. sorozatából hallhattunk műveket: a Raffaello-festmény alapján komponált *Sposaliziót*, a *Villa d'Este szökőkútjait*, a 104. *Petrarca-sonettet* és a grandiózus *Dante-sonátát*. Élőben hallani

ezeket a műveket, így egymás után, szinte szünetet sem tartva közöttük – nem ment ki, ott maradt a zongora mellett, és rövid tapsot engedve nekünk, már kezdte is a következő művet. Fizikailag is nagy teljesítmény volt, de ezt nem lehetett észrevenni. Csodálatos technikával, lenyűgöző, szuggesztív előadással természetesen játszotta ezeket a Liszt-műveket, melyek a teljes billentyűzetet kihasználják, időnként olyan tempóban és annyi hangot kell egyszerre megszólaltatni, hogy nem csoda, a korabeli karikatúrákon hat kézzel rajzolták meg Lisztet. Olyan magával ragadó előadást hallhattunk, hogy csak csodálkoztam, hogyan képes ilyen hangzásokat elővarázsolni ebből a hangszerből.

Jó volt Veszprémnek lenni ezekben a napokban, hogy ilyen világsztárokat hallhattunk, akik bárhol telt házas koncerteket adnak, sokkal nagyobb hangversenytermekben. Egyben elgondolkodtató, Veszprém nem akkora város, hogy mindennap párhuzamos kultúresemények termét meg tudja tölteni. Mindenesetre én nagyon hálás vagyok, hogy David Fray részt vett a *Chaconne Fesztiválon*. Koncert után pár kollégámmal meglátogattuk

az öltözőben, hallatlan szerénységgel beszélgetett, és meglepő, hogy négyünkön kívül senki nem kereste, hogy gratuláljon neki, kifejezze, mennyire nagy élményt szerzett nekünk. Mikor elköszöntünk az üres Hangvillából, nagyon furcsa érzés volt elmenni. Lisztet a saját korában egy ilyen koncert után szétszedték a hallgatók, ő pedig egy üveg ásványvizet fogva a kezében, egy valószínűleg EKF-es kísérővel csendesen távozott.

Harmadik nap

Különleges koncertre gyűlt össze a közönség egy új helyszínen, az ActiCity rendezvényteremben.

A Mendelssohn Kamarazenekar a *Chaconne Fesztiválra* rendkívüli programmal készült kivételes előadókkal. Vitali szólóhegedűre komponált *Ciacconáját* Respighi átíratában Kállai Ernő szólójával hallhattuk. Vitali művének zongorakíséretes eredetijét elsősorban szólóhegedűsök koncertjén mint népszerű sikerdarabot hallottam eddig. Most zenekari kísérettel virtuóz szólódarabként, kvázi versenyműként szólalt meg. Kállai Ernő az Operaház zenekarának koncertmestere, az Egyesült Államokban, a Juilliard Schoolban Itzhak Perlman tanítványként diplomázott, a világ számtalan koncerttermében lépett fel mint szólista. 2015-ben megalapította saját vonósnyegyesét, a Kállai-vonósnyegyes, 2016-tól a Magyar Állami Operaház koncertmestere. A *Ciaccona* szólistájaként szép tónusú hegedűhangját és virtuozitását is megcsodálhattuk.

Benjamin Britten variációja következett egy Frank Bridge-témára. Frank Bridge tanára volt Brittennek, jelentős hatást gyakorolt műveire is. A variációk témáját Bridge *Három idilljéből* vette. A téma bemutatását tíz variáció követi, melyekben gazdagon bontja ki a szerző a Bridge-témát. Gyors egymásutánban hallottunk indulót, románcot, bourrée-t, keringőt, gyászindulót... A zenetörténet egyik legnehezebb vonószenekari műve nem fogott ki a Mendelssohn Kamarazenekaron. A nehezebben felfogható, de lenyűgöző hatású mű hiteles előadásban szólalt meg.

A szünet után ismét rendkívüli művet hallhattunk. Bizet népszerű operájának, a *Carmennek* (1875) – amely szinte egyedülállóan tűnik az életműben, pedig nem ez az egyetlen operája – Scsredrin által 1967-ben átkomponált balett-szvit változatát most nem táncosok jelenítették meg előttünk, hanem Cakó Ferenc grafikus homokanimációs előadása. A zene bemutatásában a TanBorEn Trio ütőegyüttes egészítette ki a vonószenekart – Scsredrin átíratában az ütőhangszerek jelentékeny szerepet kaptak. A táncosok helyett pedig az óriás kivetítőn élőben követhettük Cakó Ferenc homokanimációját. Látványos, pergő, kavargó előadásban ihlető képek váltakozásával vetítette elénk a művész a történethez kapcsolódó asszociációit. Lenyűgöző volt, kicsit bánonom, hogy többször annyira magával ragadott a képi világ, hogy a zenére csak másodlagosan figyeltem, pedig Scsredrin változata zseniális. Az opera jellemző dallamait ragadta ki, de elkerülvén a túlzott romantikus megszólalást, az ütőhangszerekkel ellenpontosította a slágerdallamokat. Meghatározó, feledhetetlen élmény volt.

Rostetterné Nagy Rita

Rozsnyói Péter zongoraestje a *Chaconne Fesztiválon*. Hangvilla, 2023. október 20.

Átfolyik rajta a zene

Improvizáció. A szabadon szárnyaló improvizáció lételeme a felszabadult zenélésnek. A zenei képzés optimális esetben a klasszikus zenei alapoktól kezdve tart a kívánt stílus irányába – sok-sok év alatt, kidolgozott metódus alapján –, hogy végül a zenész a hangszerének biztos kezű mesterévé váljon. Ritka élmény olyan muzsikusközelségben nevelkedni, akiről tudni lehet, hogy bármerre is vetődik későbbi pályafutása során, kivételes képességei folytán minden műfajban a legnagyobbat tudja majd nyújtani. Volt szerencsém akkoriban párszor együtt muzsikálni Péterrel, amikor ő még 17 éves volt, és Veszprémben tanult zongorázni. A jazz-re már akkor is erősen fogékony Péter játékában és viselkedésében kezdetektől érezhető volt a külvilág irányába visszatükrözött érzékenység s a belső sugallatokra válaszul adott finom zenei reakciók. Felnőtt és képzett jazz-zongorista korára már mindent eljárt, amit lehetett, amire hívása volt, s elérkezett életében a pillanat, amikor visszatért a klasszikus gyökerekhez. Nem múló rajongása Bach zenéje iránt végig jelen volt az elmúlt húsz év alatt a munkáiban. Hátat fordítva a jazznek, de a jazz minden értékét felhasználva újult meg koncertjein, ahol a szabad asszociáció, a zene kötetlen szárnyalása adja a gerincét előadásainak. Improvizáció. Változás és hiperérzékenység. Hallgatom a játékát, ami telis-tele van leütött és le nem ütött harmóniával. A zengető pedállal úgy játszik, hogy a finoman leütött hangok a lejátszott harmóniakon túl megszólítják a zongora húrjainak felharmonikusait is. Úgy dinamizál, hogy nem lehet eldönteni, bizonyos hangok véletlenül szólalnak meg, vagy direkt olyan esetenlül, de végeredményben minden a helyén van ebben a játékban. Csak ül a zongoránál, és átfolyik rajta a zene. Mintha minden zavarná, ami kívül történik. A színpad, a fények, a közönség, mind csak szükséges kísérői a művek létrejöttének. Ami ott és akkor a tér, a zongora és Péter között történik, az megismételhetetlen és gyönyörű. Három tételt kaptunk, ráadásul együtt. Nem tervezett, nem kottákba szorított zenéket, hanem azt a csodát, ami kiáramlik a zenészből. Abból a zenészből, aki megtanult bánni a hangszerével, s mindent képes belőle kihozni, ami áthalad a tudatán.

Meghallgattam később a Papirkutyában is. A klub méretéből adódóan intimebb volt az élmény, és még a légyzümmögést is lehetett volna hallani a teljes pianóknál, olyan odafigyeléssel hallgatta Pétert a közönség. Zenéjének elmélyült hallgatása közben a két tér és a két hangszer közötti óriási különbséget sem lehetett érezkelni.

Nyakas Krisztián

Kaleidoszkóp törött lábbal

Rozsnyói Péter zongoraestje a *Chaconne Fesztiválon*. Hangvilla, 2023. október 20.

Nem voltunk sokan. Tán hetvenen-nyolcvanán vártuk, hogy elfoglalhassuk helyünket. Egy jazz-szólókoncerten persze szép e létszám, de ennyien szinte elvesztünk a teremben. Végre bejutottunk. A függöny leeresztve, félhomály. Némi késéssel felgördült, és a zongoránál ott állt ő, Rozsnyói Péter, a zongorista. Zavartan, furcsán, a hangszerbe kapaszkodva állt. Gyorsan meghajolt, majd inkább lerogyott, mint leült a zongoraszékre. Valószínűtlenül hosszúnak tűnt az idő, míg koncentrált, előre-hátra hajlongva, fejét ingatva. Fejével egyre közelebb bólogatott a billentyűk felé, oly közel hajolt, mintha meg akarná harapni valamelyiküket.

Impresszió

Rozsnyói Péter improvizációs koncertje a jezuita templomban. Veszprém, 2015. június 26.

Séd, 2015. 3. sz., 52. old.

Nesze jazz, fogd meg jól!

Rozsnyói Péter szóló zongora koncertje. Pannón Fesztivál. Keszthely, 2016. november 6.

Séd, 2017. 1. sz., 38. old.

A nézőtérben siri csend. Egyszer csak mintha megszólalna egy hang. Ilyen halk hangot zongorán nem is lehet lejátszani. Majd megszólalt egy másik, egy harmadik, hasonló lehetfinom hangzással. Egy nőnével ékesített dúr akkord volt. Lassan kibontakozott egy inkább barokkra, majd klasszikára emlékeztető harmóniasor. Mintha észrevétlenül megszületne, majd életre kelne valami. Aztán bezárul az egész folyamat, önmagába visszatér, s kezdődik újra, ezúttal gazdagabb basszussal... Majd újra meg újra megszületik, ám más és más öltözetben, de egy töről fakadóan. Mint ahogy a kereső ember is újra meg újra belekezd valamibe, valami másba, míg meg nem találja azt, ami-re igazán hivatott, csak eddig nem vette észre. Közben megjárja a pokol mélyét, az Olümposz csúcását, a lélek szenvedését és a test nyomorát, a boldogság utáni vágyat, a magány, a művész lelkének szavakba nem, de hangokba annál szuggesztívebben önthető mély világát. E hangzatok annyira átjártak minket, annyira magukkal ragadtak, hogy többen igencsak érzékenyülve adtuk át magunkat észrevétlenül a muzsika által teremtett ismeretlen, éteri, földöntúli valóságunknak. Mintegy fél óra múlva a művész befejezte. Szerényen, nehezen lábra állva meghajolt, majd legördült a függöny. A megérdemelt vastaps után csak ültünk, megbabonázva, nem akarván kimenni szünetre és felocsúdni a varázslatból. Mi volt, amit hallottunk? Se felkonferálás, se cím, semmi ismertetés. Akkor hát mi lehet? Hát ő – ROZSNYÓI. Az EMBER; tapogatózó, érzékeny, szenvedő, szerető, reménykedő alkotósa a Teremtőnek. Amit hallottunk, nem más, mint a teremtés apokalipszise Rozsnyói szűrőjén keresztül.

A szünetben aztán kiderült, hogy e különös függönykörnyezet és az esetlen mozgás oka a művészt a közelmúltban ért baleset, minek következtében törött lábbal vállalta a hangversenyt. Nyil-

ván ennek megélése is része volt végletekbe menő átérzésének, ihletettségének, hiszen a zene mint esztétikum nem más, mint a világ hangzó visszatükröződése.

A második részben két újabb improvizációt hallottunk. Az első harmóniai folyamata a romantika világát idézte azáltal, hogy a két egymást követő hármashangzat egy közös centrummal mutatkozik be, amivel a kromatikus kapcsolódások túlnövik a klasszikus harmóniarendet. Liszt, Chopin, Enescu, Bartók, Beethoven és még néhány géniusz konkrét dallami behallását vélhettük felfedezni az epigonság és a tudatosság nyoma nélkül, ami egyrészt a zongorista végtelenül széles zeneismeretéről tanúskodik, másrészt arról, ahogyan e mesterek alkotásai nemcsak mintegy „el vannak raktározva” Rozsnyói agyának valamely rekeszében, hanem állandóan vele vannak, vele élnek, mintha az előadó állandó katarziszban lenne. Játék közben ugyanis biztosan, jól érzékelhetően más világban van, a szellemi vajúdás katartikus állapotában. Igen érzékeny. Valami csörömpölve leestett a nézőtérben, erre úgy riadt fel, mintha álomból ébredne. Percekig eltartott, mire ismét el tudta magát vonatkoztatni a hallgatóságától. Az improvizáció vége felé egy, a *Himnusz* „Mégbűnhődte már e nép” sorát idéző skálamotívumot is bevett a modellek közé.

Valószínű, hogy – tudva vagy véletlenül, mindegy – ez ihlette az utolsó improvizáció témáját: a *Himnusz* elejét. A *Himnusz* hangjainak újrafogalmazása nem volt visszatetsző, hiszen nem kérkedő, nem virtuózkodó, nem „világ csodája” újrafogalmazás volt, hanem a dallam egyes hangközeinek önállósított, az egész és a rész összefüggését a maga bonyolultságában bemutató ábrázolását hallottuk. Ez az ábrázolás sokrétű, mint maga az egyén, maga a közösség, maga a nemzet. Mint egy kaleidoszkóp. Kaleidoszkóp törött lábbal.

Rostetter Szilveszter

Aki még mindig nem tanulta meg, hogy mi az a chaconne, az magára vessen, ugyanis Veszprémben egy egész fesztivált szenteltek a barokk kor szülöttének. Ezért utazott például Milánóból Európa kulturális fővárosába az Il Giardino Armonico zenekar is. Giovanni Antonini vezetésével olyan zenét játszottak, amit kottából kevesek tudnak elővarázsolni: az elhangzott melódiákat talán csak a zeneszerzők hallották ilyen éteri minőségben, amikor először szólaltak meg bennük a megszületésük pillanatában. A zenészek tűzben álltak és szenvedélyesen táncoltak, a zene ünnepnapjává avatva az első estét.

Az élet reménye

Ay Amor! A belga La Cetra d'Orfeo és a veszprémi Orlando Énekegyüttes koncertje. Chaconne Fesztivál. Hangvilla, 2023. október 22.

Ezért jött Veszprémbe David Fray francia zongoraművész is, aki-ről elcsépelten állíthatjuk, hogy világsztár, de ha egyszer tényleg az. Hiába szállt le a gépe jókora késéssel, amit a veszprémi színpadra hozott, azt még a kattogó fényképezőgép és a nyikorgó függönykarnisok sem tudták árnyalni. Végtelen energia és koncentráció egy végletekig érzékeny emberbe zárva, aki maga volt a zene. Ehhez maradéktalanul, teljes egészében odaadta magát. A koncert legfontosabb nyertesei pedig a fél nézőteret is betöltő zeneiskolások voltak.

Szenvedélyből és táncból a záró koncerten sem volt hiány, ehhez a veszprémi Orlando Énekegyüttes a belga La Cetra d'Orfeo-val kötött szövetséget. Azt mondják, hogy a spanyolok és a portugálok kicipelték magukkal a zenéjüket az Újvilágba, ami aztán úgy került vissza Európába, hogy beleszövődött a dél-amerikai ritmus és dallamvilág, vagyis tulajdonképpen 17. századi perui és bolíviai zenét hallhatott a veszprémi közönség.

A belga együttes adta a 2018-as Budapesti Barokk Fesztivál nyitó koncertjét, így második alkalommal jöttek Magyarországra.

Alapítójuk, Michel Keustermans már azzal belopta magát a veszprémi közönség szívébe, hogy köszöntő szavait magyarul olvasta fel. A koncert kezdetétől megalapozott jókedv járta át a hangversenytermet: a kórus ringatózva hallgatta az első felcsendülő melódiát, a zenekarral érkező szólistát, a dob lüktetésére pedig a nézőtérben ülők szívverése válaszolt.

A chaconne kezdetben táncstílus volt, ennek megfelelően korhű jelmezben jelent meg a színpadon egy női és két férfi táncos, akik a vidám zenére a közönséget is táncba tudták vinni. Lebent a dolmány, libbent a szoknya, bizony, ilyen is volt a világ a fast fashion előtt... Az előadók egyetlen percre sem engedték el a közönséget, hidegből melegbe mártva őket: a pergő ritmust lírai percek követték a hárfá és a cselló kettősével.

Idő kérdése volt csupán, hogy mikor kerül elő a flamenco-táncosok maroknyi kis csattogó ritmushangszere, a kasztanyetta, ami addig hevítette a hangulatot, hogy a közönség már a zene közben vastapsba kezdett. Milyen kevéske is elég, hangszernek nevezett két picinyke fadarabka, ami kacagva veszi fel a versenyt

a gigakoncertek túlhangosított dübörgésével... Ilyen bemelegítés után a karmester játszi könnyedséggel vette rá a közönséget a *ki-ja-ja* refrén éneklésére is.

Aztán hófehér ruhában kortárs tánc következett, szép harmóniában a már nem is olyan réginek tűnő, vagyis időtlenné váló világzenére. Egyszerre ott voltak velünk az Astoria metrómegálló aluljárójának perui zenészei, akik még a villogó neonlámpa félhomályában is a szabadság illúzióját adó életörömöt képesek közvetíteni.

Orfeusz citerásai magasra tették a léceket, a pergő spanyol dalszövegekhez az Orlando Énekegyüttes tagjainak ugyan lábujjhegyre kellett állniuk, de minden megvolt, és szemlátomást még élveztek is. Még akkor is, amikor a kórus egyik szólistája korábban lépett be. Michel Keustermans a lehető legtermészetesebb módon új kezdést rendelt el, de mintha ez is csak a produkció ré-

sze lett volna. Vagy amikor a zenekar közepén helyet foglaló zenész egyszer csak felpattant, és kirohant az elfeledett csörgődobért – vidám jelenet egy vígoperából.

Vikman Pálék tövig benyomott gázipedállal kezdték a fesztivált, és az utolsó pillanatig tartották a tempót. Ötven-hatvan segítőtől hat nap alatt 136 művészt fogadtak, ami nem kis logisztikai bravúr. Az élmény pedig, amit az általam hallott David Fray, az Il Giardino Armonico és a La Cetra d'Orfeo zenéje váltott ki, azt az érzést adta, hogy dacára minden környezeti válságnak, megannyi véres harci küzdelemnek, mégiscsak *van remény*. A holnapba vett hitbe, a bizakodó jövőbe és a derűs reménybe pedig bele lehet kapaszkodni, erőt lehet belőle meríteni, meleg fénye elraktározható, kreativitásba és szeretetbe forgatható.

Mórocz Anikó

Tragédia helyén – kényszerült nevetés

Borbély Szilárd: *Akár Akárki*. Forte Társulat. Rendező: Horváth Csaba.
Madách 200 Gondolat Fesztivál, ActiCity, 2023. október 28.

A Forte Társulatot és Horváth Csabát sokirányú tájékozódás és rendkívül sokarcú, a fizikai színház lehetőségeit maximálisan kihasználó és azon túlmutató repertoár jellemzi, de első látásra még így is újszerű vállalat Borbély Szilárd *Akár Akárki* című színpadi játékának, amorálisának színpadra állítása. A darab bemutatója 2022. november 18-án volt a budapesti Szkénében.

Olyaténké

Udvarosthat: Tóth. A Forte Társulat előadása.
Rendező: Horváth Csaba. FORTE Társulat előadása.
A darab világszerte nagy sikert ért el, és számos országban is bemutatásra került. A darab a magyar színház egyik legjelentősebb alkotásává vált, és a közönség nagy érdeklődését kiváltotta. A darab a magyar színház egyik legjelentősebb alkotásává vált, és a közönség nagy érdeklődését kiváltotta.

Séd, 2022. 4. sz., 54. old.

Lantom neke

Horváth Csaba. Péter Sándor. A hűség kalapácsa.
Mondálatos Kamaraszínház (művészeti vezető)
Társulat előadása, egyetemesül partner a Forte Társulat előadása.
A darab a magyar színház egyik legjelentősebb alkotásává vált, és a közönség nagy érdeklődését kiváltotta. A darab a magyar színház egyik legjelentősebb alkotásává vált, és a közönség nagy érdeklődését kiváltotta.

Séd, 2023. 1. sz., 40. old.

Everyman/Jedermann moralitásjáték hagyományához nyúl vissza, címében, szerkezetében és a szöveg szó- és jelentésjátékaiban is megidézi 15. századi elődjét, az *Akárki* allegorikus moralitást. Borbély Szilárd *Akár Akárki*-jének beszédes műfaji megjelölése *amoralitás*, és a műfaj hagyományainak megfelelően allegorizált bűnöket jelenít meg, mégpedig ezek nagyon kortárs változatait, és a történetek egymásból kibomló láncolata mindegyik jelenetben eljuttatja hősét a bizonyos halálhoz.

A Horváth Csaba-féle fizikai színház jellemzője, a saját jelentéseket létrehozó mozgásjáték kell ahhoz, hogy Borbély

Szilárd szövegéből tempós, a figyelmet folyamatosan fenntartó, a közönséggel jól kommunikáló előadás születne. A mozgás nem egyszerűen támogatja vagy illusztrálja a mondott szöveget, hanem fordulatossá dialógusba lép vele, a maga módján tulajdonképpen folytatja, kiemeli és tovább dinamizálja a szöveg jelentés-játékait. A darab a kortárs világ banalissá vált szörnyűségeit, a tőke körforgásának kíméletlen darálóját, a saját cselekvési lehetőségeitől megfosztott Akárki – a bejelentetlenül, feketemunkásként túlélő kortárs proletár, a bérsorbanálló, a hajléktalan, az adósságai elől előremenekülő üzletember és a többiek, bármelyikünk – vergődését állítja színre gyorsan pergő jeleneteiben. „Nyolc példázatot látnak itt ma este, / a színpadon ma testet ölt nyolc beste / bűn, vagyis inkább csak a pusztaság tévedés, / és a tragédia helyén lesz kényszerült nevetés. / Mert az élet immár elbeszélhetetlen / sorsok, inkább csak mint ismeretlen / kimenetelű és értelmű eseménysor, / és talán összefüggéstelen is néha néhol”, hangzik el a prólogusban, és az előadás úgy ad egészen direkt kijelentésekkel kortárs társadalomkritikai körképet, hogy közben végig aktív az irónia és a kétely a moralitásjáték, vagyis a jobbítás lehetőségeivel kapcsolatban. Maga a hagyományos verses forma is ironikusan ütközik a kortárs hétköznapi nyelvet és a szlenget használó szöveggel, az irodalmi, színházi és filozófiai utalásokkal.

A fizikai színházi eszközök használata együtt fut Borbély szövegének hiánytalan és szóról szóra kidolgozott, pontos elmondásával. Két jelenetet ugyan kihagynak Borbély Szilárd drámaszövegéből, de ezek a teljes jelenetkihagyások jól tesznek a játék dinamikájának és nem vesznek el a darab jelentéseiből – az előadott jelenetek sokszor nehezen tagolható, nem könnyen értelmezhető szövegét ugyanakkor hiánytalanul elmondják a színészek. Ez a hiánytalan nem csupán a szövegmennyiségre, hanem a szöveg sűrűségére, jelentésjátékaira, utalásaira, stílusparódiáira, az emelkedett és az alacsony regiszterek közti váltások dinamikájára is vonatkozik. Az összecsiszolódott színészi gárda dicsérete, hogy az összetett mozgásko-rográfia összehangolt kivitelezése mellett a nézői figyelmet végig fenntartva, a szó

szoros értelmében izgalmasan adják elő a pergő párbeszéd, hosszú monológok váltakozásából és a jeleneteket tagoló kórusnépekből álló szöveget. Az előadás így egyetlen feszes ívet alkot, és nem enged ki magából.

Az egyes jelenetek egyszerre hétköznapi és borzasztó eseményeket visznek színre, megidézik az *Akárki*-hagyománynak az e világi étellel kapcsolatos kérdéseit és kételyeit, de miközben a moralitásból amorális lesz, az amorális a maga banalitását teszi láthatóvá. Ezekben a keretekben a halál is banalizálódik, a test banális halálaként mutatkozik meg, és az élő test bármikor lecserélhetőként (prostituáltként, bérmunkásként vagy bérsorbanállóként), a holt test pedig zavaró, eltávolítandó elemként, netán a szervkereskedelem árujaként része az élet minden területére kiterjedkedett, a pénz univerzális nyelvét használó nagy rendszerek működésének.

Fehér László, Földeáki Nóra, Horvay Barnabás, Krisztk Csaba, Pallag Márton, Widder Kristóf remek játékán túl az előadás komplexitásához hozzájárul Widder Kristóf zeneszerzői munkája, aki John Dowland, Mateo Flecha, Thomas Tomkins és Juan del Encina művei alapján készített vokális átiratokat Borbély dalszövegeiből. Kalászi Zoltán és Kiss Benedek Kristóf díszlete néhány mozgatható tárgyat jelent, amelyek nem hagyományos díszletként funkcionálnak, inkább a mozgást terelő és akadályozó korlátokként hangsúlyozzák a darab jelentéseit. Benedek Mari jelmezei visszafogottságukban funkcionálisak. Horváth Csaba rendezése pedig Borbély Szilárd alkotói megalkuvást nem tűrő szövegéből kompromisszummentes előadást rakott össze.

A produkció a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa szervezőcsapata által megvalósított, *Az ember tragédiája* köré szervezett *Madách 200 Gondolat Fesztivál* eseménye volt, és szépen illeszkedett a *Tragédia* problémafelvetéseit sorra vevő programsorozatba. Nem kenyerem a távol maradó ostorozása vagy az okok keresése – mindenesetre fájdalmasan kevesen voltunk az ActiCity színházteremé alakított nagycsarnokban. Csak azt tudom mondani, hogy aki nem látta, az magára vessen.

Ladányi István

Gondolatokkal gazdagon

Október 25–29. között az Európa Kulturális Fővárosa program szervezésében valósult meg a *Madách 200 Gondolat Fesztivál*.

A rendezvény – bár Madách Imre születésének kétszázadik évfordulója előtt tisztelgett – nem irodalomfókuszú volt.

Öt napon keresztül párhuzamosan zajló beszélgetésekkel, koncertekkel, kiállításokkal fogadták a királynék városa érdeklődő közönségét. A témát Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve adta: a dráma mindegyik színe terítékre került, s az azokból kiragadott eszmék, gondolatok köré épültek a kerekasztal-beszélgetések. Mondani sem kell, aktualitása – így a mű halhatatlansága – révén igen nagy volt az érdeklődés, noha a *Gondolat Fesztivál* önmagában nem éppen a legerősebb hívószó, gondoltam naivan, de szerencsére nem lett igazam. Egyedülálló az ötlet, miszerint egy fesztiválon belül terítékre került a csillagászat, az űrkutatás, a klímaszorongás, az elmagányosodás, a jóléti társadalmak kérdése, a mesterséges intelligencia (MI)...

Öt nap alatt olyan neves szakemberekkel lehetett találkozni, és nem utolsó sorban meghallgatni gondolataikat, mint Pogátsa Zoltán közgazdász, Tari Annamária pszichológus, Gelencsér András vegyész-légkörkutató, Balla Gergely zenész, Baán Izsák bencés szerzetes, Pléh Csaba pszichológus, és még sorolhatnám. Bár utaltam rá, hogy érdeklődésből nem volt hiány, bevallom, meglepett, hogy milyen sokan nyitottak voltak egy „face to face” találkozásra. Sokan egy este három kerekasztal-beszélgetést is végighallgattak, s a végén még kérdéseket is megfogalmaztak a vendégekhez. Örömteli volt látni, hogy milyen sokan sorolják előrébb a személyes találkozásokat, mint bármi más (elsősorban online) megnyilvánulását a diskurálásoknak. A fesztivál több beszélgetésén is előfordult, hogy éles viták alakultak ki, talán a legnagyobb ellentétet a mesterséges intelligencia kérdése szülte. Amikor egyszerre több helyszínen folynak az események, nem könnyű kiválasztani azt, amiért lemondunk a másikról; ez talán az egyetlen kritika a szervezés felé. A bőség zavara.

A Hangvilla konferenciatermében András Ferenc filozófus vezetett beszélgetést az MI kérdéséről. A vendégei voltak: Tari Annamária pszichológus, Somlai-Fischer Ádám, a Prezi társalapítója, valamint Can Togay forgatókönyvíró, író, rendező. A fő téma az MI volt, amit a művészetek tükrében vizsgáltak. Viszonylag az elején tisztázódott az alanyok viszonya a témához: Tari Annamária szerint a mesterséges intelligencia túlzott előrenyomulásával majd eltűnnek a kreatív emberek, és előtérbe kerülnek a látszólag kreatív, valójában találékony emberek. Ekkor Somlai-Fischer Ádám közbeszólt,

aki a végsőig kitartott amellett, hogy egy műalkotásnál a végeredmény számít, nem pedig az, hogy ki volt az alkotó. Még az sem fontos, hogy gép vagy ember az elkövető, csupán az alkotás maga, ami önmagában is sokat adhat a befogadónak. Somlai folytatta, a mesterséges intelligenciát segítségül hívá az alkotás folyamatához, még nem tűnik el az alkotó maga. Hiszen az ötletet az ember adja, az utasítást szintén. Tari szerint ez a szemlélet az értékrendek eltolódásához vezet, ahol az ember szerepe, kreativitása már nem lesz olyan fontos, mint egykor.

Can Togay kiemelte, kimondottan gyakran alkalmazza az MI-t, s tapasztalja, hogy az emberek csalódnak, amikor kiderül, hogy az adott alkotásért, képernt, mondatért nem személyesen Can, hanem a mesterséges intelligencia felel. Can szerint hatalmas segítség lehet, amikor sok információból kell kivonni keveset, vagyis rengeteg időt lehet spórolni a használatával. Tari ezzel egyetértett, s hozzátette, ő maga is használja olykor, de szerinte téves út, hogy új „művészek” születnek az MI által. Can és Somlai sokkal inkább lehetőséget látnak ebben.

A fesztivál rendkívül inspiratív gondolatokkal, élményekkel engedte szabadjára közönségét, ritka, ahol a tudás ilyen közérthető módon van tálalva. A szervezők kiemelt célja volt, hogy minden téma befogadhatóan kerüljön a közönség elé. Ezzel olyan területek is otthonosabbá válhattak, amelyek első ránézésre kimondottan távolinak hatnak. Itt mindenki bátran feltehette kérdéseit, hiszen minden beszélgetés utolsó negyedórája a közönségé volt.

Szabó Eszter

Madách kimeríthetetlen

Madách 200 Gondolat Fesztivál. 2023. október 25–29.

Amióta a *Tragédia* 1862 januárjában eljutott az olvasókhoz, azóta nemzedékek értelmezik, magyarázzák nemcsak bölceleti összetettségét, hanem minden kor feletti modernségének titokzatosságát. Mert hogy az eltelt másfél évszázadban minden korban mindenkihez megtalálta az utat, vagy éppen elbizonytalanította az olvasót a megélt valósághoz való viszonyáról.

Nincs ez másként ma sem, hiszen akarva-akaratlan, leegyszerűsítve és továbbgondolva, a mai ember is szembesül a *Tragédia* alapvető kérdéseivel, amelyek olykor ténylegesen kérdések („és aztán mi végre az egész teremtés?”), máskor pedig olyan összetett létfilozófiai problémák, melyek felett nekünk kell elgondolkoznunk, belegendolva: hát ezt honnan tudta, látta, érezte Madách?

A *Tragédiát* egy év alatt írta (1859. február 17. – 1860. március 26.), de két

évtizedig készült rá. 1835, elsős egyetemista kora óta elolvasott mindent, ami a keze ügyébe került. Nyitott szelleme mindent befogadott és feldolgozott. Ennyi idő kellett hozzá, mert ahogyan Barta János írta: „egyéniségének termőereje lassú” volt. Vagy éppen Hubay Miklós foglalta össze a Mű keletkezésének lényegét: „A dráma nem úgy születik, hogy valami történik a drámaíróval, aztán tollat ragad. A dráma egyszer csak felénylik az alkotóban, mint egy keresett képlet, mint egy nagy felismerés”. Neki ezt a képletet húsz esztendő alatt kellett felismernie és összeállítania magában.

Egyetemista korától kezdve (1835) rendszeresen olvasta az *Athenaeumot*, a korszak legjobb tudományos folyóiratát, onnan ismerte például az eszkimók leírását. Olvasta Cormenint a francia felvilágosodásról és centralizmusról (természetesen eredetiben), ismerte Saint-Simon műveit, szobája falán volt Hogarth metszete a londoni vásárról, olvasta Nendtvich Károly 1851-es nagy írását a Föld jövőjéről, a négy ezredévnyi létezésről. Látott új találmányokat, és találkozott áltudományokkal, látta az élet földhöz kötöttségét, a szellem szabadulásának kísérletét, a küzdés mindenekfelett-valóságát. Már csak idő kellett hozzá, hogy az egészet rendszerbe foglalja.

Erről szólt számomra a 2023-as év legizgalmasabb Madách-története, az ötnapos veszprémi Madách-projekt. Can Togay, az ötletgazda és szervező okos kollégáival dolgozta ki az öt napot, s az ember csak sajnálni tudta, hogy nem rendelkezik bilokációs képességekkel, azaz egyszerre nem lehetett több helyen.

Hiszen a program nemcsak helyszíneiben vándorolt, hanem időpontjaiban is, és ez nem véletlen. Megadta a lehetőséget, hogy ki-ki válasszon meghallgatható tematikát. Dönthetett bármely filozófiai, közgazdasági, biológiai, technikai kérdés mellett, és dönthetett kedvére való tudósok, kutatók, művészek meghallgatása mellett. Öt este – öt *Tragédia*-tematika: teremtés- és fejlődéstörténet, a lehetséges jövő víziói. A demokrácia a történetiségben, benne az Én szerepe és feltételei, majd a megszerezhető tudás mindennapjainkban, mint az emberi gondolkodás újjászületésének adottsága. S a gazdaság és a technika, a fogyasztói társadalom, amely elnyel bennünket, miként elnyelte már Madách korának emberét is. És ott a tudomány és zsákutcai, melyek maivá teszik Madách falanszterét: az áltudomány, a génpolitika, a mesterséges intelligencia és a jövő, amely Madáchnál a Föld kihülését jelzi, nálunk a felmelegedést a környezeti ártalmakkal együtt. Madách azt mondatja Ádámmal, hogy az emberiség nem lett úrrá a végzetén, mert beleavatkozott a teremtésbe, most meg úgy tűnik, hogy ez a beleavatkozás véglegesen tönkreteszi a léteet. Nem véletlenül nevezte kontárnak Lucifer az embert: el fog rontani mindent, amihez csak hozzányúl.

Ez az öt este s 20-25 kerekasztal-beszélgetés változó intenzitással, de jól érzékelhető komolysággal és érdeklődéssel,

nyitottsággal ezeket a megközelítéseket tette próbára. Most nem az irodalomtörténészek s nem a színházi emberek értelmezték s vetítették ki a mára s persze a holnapra szólóan Madách drámai költeményét. Nyilvánvaló volt a beszélgetések alapján, hogy a játékos kiinduló mondat, a „Be van fejezve a nagy mű. Igen?” csakis úgy válhat érvényessé s olykor nagyon is félelmetesen igaznak, ha a „nincs” tagadószócska kerül az „igen” helyére. Semmi sincs befejezve, minden mindig újrakezdődik és tovább értelmezhető.

A program eredetiségét jelezte a sokszínűség is. Kortárs zenék, a *Tragédia* színehez köthető modern minikoncertek jelentek meg, levetítették Jankovics Marcell filmjét, meglepetésként láthattunk egy táncszínházi előadást a *Tragédiából*, s megtettezte mindezt olyan gasztro-vasorakinálát, amely szintén csatlakozott a *Tragédia* helyszíneihez. Mellesleg kiállítások, médiaprogramok tették teljessé ezt a Madách-hetet.

E cikk szerzője megrögzött Madách-rajongó, immár fél évszázada minimum. Minden új dolognak örül, ami Madáchról szól és a *Tragédiával* foglalkozik. Mert egyfelől tudja, hogy a *Tragédiát* nem lehet elrontani, és tudja, a *Tragédia* filozófiája kimeríthetetlen. S időben minél inkább távolodunk a mű megjelenésétől, minél több kor tűnik el mögöttünk, minél több kataklizmát él át az emberiség, annál fájdalmasabban igaz Madách művének minden sora – és jövőndölése.

Praznovszky Mihály

Jelen időben

Tragédia – Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve nyoman. Háromszék Táncegyüttes. Rendező-koreográfus: Könczei Árpád. Veszprémi Petőfi Színház, 2023. október 28.

A sepsiszentgyörgyi Háromszék Táncegyüttes egy hivatásos táncosokból álló társulat, művészeti vezetőjük Ivácson László. Októberben Veszprembe is ellátogattak, és Könczei Árpád *Tragédia* című darabját mutatták be a Veszprémi Petőfi Színházban, amely Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve nyomán készült.

Amikor az ember egy ilyen kaliberű előadást készül megtekinteni, mindig felmerül benne a kérdés: mit lehet tánccal és a színházi világ színpadi eszközeivel kifejezni, átadni?

Maga a tánc mint kifejezőeszköz már régóta színházi elem. Az egyes mozdulatokkal különböző érzelmeket, cselekedeteket mutathatunk be, ezek összességével pedig történeteket mesélhetünk el. A kortárs tánc és a mozgásművészet mellett a néptánc sem kivétel ez alól. Mind autentikus, mind táncszínházi mivoltában kiváló

eszköz arra, hogy a koreográfus, rendező kifejezze gondolatait, átadja üzenetét.

A *Tragédia* is bőven merít ezen eszköztréből az elhangzó szöveg mellett. Amíg a bonchidai invertita a tisztaságot, a nyugalmat és harmóniát meséli el nekünk, úgy kicsivel később a kalotaszegi legényes a férfiaságot és a dominanciát fejezi ki a darabban. Érdekes látni a kísértés folyamatának jelképeként, ahogy Ádám elkezdi „megtanulni” Lucifertől a figurákat, és ahogyan átalakul ez a tanulás egy ösztönös cselekvéssé, mint a teljes befolyás alá kerülés metaforája. Érdemes megemlíteni a botoló jelenetet is, ahol egy közös tánc során maga a bot mint eszköz válik az irányítás csatornájává. A kalocsai mars pedig kiváló képet ad a nézőnek a megfelelő koreografálás mellett, hogy hogyan is kell elképzelni egy forradalmat. A modern tánc is megjelenik a színpadon. A falanszter színben például a gépekhez hasonulás a robotkéhez hasonló mozdulatsorok eredménye. Ezekhez társul még egy remek mimikai játék, ami tovább bővíti a nonverbális eszköztár lehetőségeit, és még pontosabb leírást kapunk arról, mi is történik éppen.

Természetesen a tánc nem minden. Ott vannak a fények, melyek többek között hol melegséget, hol ridegséget adnak át, és segítenek megteremteni a megfelelő atmoszférát. Beszélhetünk a zenéről, a zenekarról. A megfelelő zenei aláfestés is hozzájárul ahhoz, hogy jobban azonosulni tudjunk a látottakkal. Mondhatnánk azt is, hogy a zene és a tánc együtt alkotnak egy egészet. Ez ebben a darabban sincs másképp. Külön kiemelendő, hogy minden egyes színben a zenekar ruházata együtt változik a tánckaróval. Ez is segíti az azonosulást az adott korral. És ha már a jelmezeknél tartunk, érdemes megemlíteni Lucifer zakóját. Különböző szituációkban más és más módon hordja. A külső része fekete, míg a belső vörös. Az figyelhető meg, hogy a ruházat vörösségének mértéke azzal korrelál, hogy mennyi energiát fektet Lucifer a kísértésbe.

A darab elején és végén a kivetítő egy furcsa, ám meglepően ötletes alkalmazását láthatjuk. Az Úr és Lucifer beszélgetnek. A Teremtő a kivetített filmen látható és hallható, míg Lucifer ott és akkor, a színpadon beszélget ezzel a felvétellel. Ez az egyenrangúság hiányát fejezheti ki a két fél között. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy más szinten vannak, de ha továbbmegyünk, más-más létsíkokat, összeegyeztethetlenséget is jelképezhet ez a koncepció.

Elgondolkodtató látni, hogy ami az előbb még libikóka volt, az most már híd. Amíg egy tárgy egy része az előbb még a tetejét képezte, most már az alját teszi ki. Ez bizonyos értékrendek megváltozását, felborulását jelképezheti azon túl, hogy két szín között váltás van. Ugyanis ez a színpadi elem minden színváltásnál más helyre vagy más helyzetbe került, ami a nézők számára megadta a kellő jelzést.

A műsor által teremtett légtér beszippantott bennünket, és egyáltalán nem tűnt nyolcvan percnek az előadás. A rendező-koreográfus Könczei Árpád

elmondása szerint a darabot gondolatébresztőnek szánja. Egy kis ülepedés után úgy gondoljuk, hogy a rendezőnek sikerült elérni a célját. Számunkra talán a legérdekesebb mondanivaló a műsor végi kép, ahogy Luciferről lekerül a cipő, és ott marad egy szűk fénykörben a színpadon. Habár Lucifer végül elbukott, a nyoma ott maradt az emberben, és ma is a mindennapjaink része a kísértés, ami újra és újra próbára tesz.

Szabó Dorottya, Pintér Roland, Horváth Tamás

Tavasszal a világ őszen

A Madách 200 Gondolat Fesztivál negyedik napján Neulinger Ágnes és Pogátsa Zoltán beszélgetett a Fotonban a kapitalizmus jövőjéről.

A programleírásban Anikónak keresztelt, a valóságban az Ágnes keresztnevet viselő Neulinger a Corvinuson oktat, kutatási területe a fogyasztói magatartás, emellett aktivistaként is komoly munkát végez: többek között a KETEG (Keresztény Társadalmi Elvek a Gazdaságban) elnevezésű képzési projekt munkatársaként a fogyasztás értékalapú, humánus megközelítését hirdeti. Pogátsa Zoltán a közgazdaságtan és a szociológia egyik legismertebb hazai tudomány-népszerűsítője, szintén egyetemember, tavaly két kötete jelent meg, az egyik *A globális elit* címet viseli, a másik a globális pénzügyi rendszerről szól (*Válság és infláció*). Őket Karafiáth Orsolya költő, író, a *Magyar Narancs* rovatszerkesztője kérdezte. A képlet tehát egyszerű: *Az ember tragédiája* elsősorban a Londonban játszódó tizenegyedik színének apropóján – mégiscsak ez szól az épp kialakuló kapitalizmusról – összeültetünk két közgazdászt egy rutinos – ugyanakkor a közgazdaság-tudomány területén a saját bevallása szerint is járatlan – irodalmárral, és megnézzük, mi sül ki belőle.

A közgazdászok a beszélgetés alatt ugyanazt artikulálták: a nehezen definiálható, történetiség tekintetében is szármos ellentmondást hordozó, elsősorban a termelés, a növekedés, a tömegfogyasztás és a globális kereskedelem kulcsfogalmával megragadható kapitalizmus a jelenlegi formájában nem fenntartható, mert természetes velejáróinak környezetét hatásai – ahogy azt az antropocén elmélete és a klímatudomány nyomán tudjuk, illetve a saját bőrünkön érzékeljük – alapvető veszélyt jelentenek a bolygó erőforrása-ira, s így az emberiség jövőjére. A kapitalizmus működésére hatást gyakorolni viszont iszonyú nehéz: vannak, akik a kapitalizmuson belül akarnak változást (a párizsi egyezménytől az IPCC-ig meghatározott klímacélok, tehát általában a nyu-

gati kultúra nemzetközi együttműködései tipikusan ilyenek), a radikálisabb megközelítések pedig a pénzhez való viszony alapvető újragondolását (Charles Eisens-tein: *Megszentelt gazdaságtan*), illetve a hosszú távú verseny korlátozó, monopol nagyvállalati kultúra felszámolását és a kisvállalkozások ténylegesen verseny alapú felértékelését (Fernand Braudel) hirdetik. A beszélgetőársak között kisebb polémia is kialakult: Neulinger aktivistaként a fogyasztási szokások megváltoztatásának szubszidiaritáson (tehát az alulról felfelé építkezésen) alapuló elvét hangoztatta, míg Pogátsa – aki az *Új Egyenlőség* főszerkesztője is – a rendszerszintű átalakítást; a végén persze kiegyeztek, mégiscsak szimultán működthetett folyamatokról van szó. Szó esett ezek mellett a kapitalizmus mítoszairól (a szabadság, a meritokrácia eszményeiről), a kontraproduktivitásáról (a pszichológiai boldogságindexről, a fogyasztási szerepfüggőségről, a pótcselekvésről és a túlturizmusról), a demokrácia alapjául szolgáló, valójában a túlfogyasztás ellenében dolgozó oktatás szerepéről és a világgazdasági növekedés generálta ökológiai összeomlásról.

Kim Stanley Robinson 2020-ban ki-váló könyvet írt *The Ministry for the Future* címmel, melyben a közgazdaságtani érveket kiegészíti ökológiai alapú klíma-védelmi reformjavaslatokkal plusz némi klímaterrorizmussal (na meg egy nem túl erős kerettörténnel). Amit a climate fiction eszközeivel leír, annak a kapitalizmusra vonatkozó fő állításai elhangzottak a szombati beszélgetésen. Végül: csak remélhetjük, hogy Mark Fishernek nem volt igaza, amikor Fredric Jameson nyomán ki-jelentette, hogy a világ végét könnyebb elképzelni, mint a kapitalizmus végét. Hogy ez a kapitalizmus kategorikus végét jelen-ti-e vagy az általunk ismert kapitalizmus – s vele a kapitalista realizmus észlelése-nek – megváltoztatását, az a szombati be-szélgetésben – tavaszi időjárásban a világ ószén – is nyitott kérdés maradt.

Fekete Richárd

Egry 140

Egry József 140. Balaton, Szicília, Nervi. Szerkesztette: Sipos Anna. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2023. 191. p.

Az Egry József születésének 140. évfordu-lójára a veszprémi Laczkó Dezső Múze-umban megrendezték 2023-as kiállításához önálló katalógus is társult, amelyben négy szerző egy-egy tanulmánya mellett a kiállításon bemutatott összes alkotás reprodukciója is megtalálható. Az Egry József egyik legkiválóbb balatoni mű-vét, a *Kilátás Fonyóád felé* című alkotást a borítóján viselő kiadvány megfelelően dokumentálja a kiállítást és annak kon-cepcióját, amely Egry balatoni és olaszor-

szági motívumainak bemutatását tűzte ki célként.

Az Egry József 140. Balaton, Szicí-lia, Nervi című katalógust a Laczkó Dezső Múzeum művészettörténésze, Sipos Anna szerkesztette, és egykori, illetve jelenle-gi múzeumi kollégák írásait tartalmazza Egryről. A katalógus első írását Gopcsa Katalin jegyzi, aki a veszprémi múzeum művészettörténészeként sokat tett az E-gry-életmű megismertetése érdekében, s ahogy a 2023. júniusi Múzeumok éjsza-káján tartott izgalmas tárlatvezetésében is hangsúlyozta, az Egry-kutatásaira vissza-tekintenie olyan, mint újragondolnia egy-egy etapot saját szakmai pályafutásából. A katalógus második tanulmányát Tevesz Mária írta, aki elsősorban a korábbi szak-irodalom alapján ad áttekintő pályaképet Egry Józsefről, valamint elemezi és össze-hasonlítja a balatoni korszakának képeit. Írásában hangsúlyos, hogy főként az Éri István által szerkesztett Egry-breviárium forrászövegeit használja, egyúttal kerüli az életműre és a festő személyére rakódott legendák újrahasonosítását, ezzel hiteles képet ad Egry balatoni korszakáról.

A katalógus harmadik tanulmá-nyát Sipos Anna teszi közzé, aki elsősor-ban a kiállítás tematikájához illeszkedve, az Egry József olaszországi tartózkodásai-val kapcsolatos forrásokat gyűjtötte össze. Szerencsés módon a kiállításhoz is jelen-tős, az olaszországi úti élményeket rögzítő képeket sikerült felkutatnia. A szegénysor-ú vidéki fiatalból lett kiemelkedő művész számára nagy élményt jelentettek külföl-di útjai (még az első világháború előtt Pá-rizs és Belgium), de Itália is lenyűgözte, még úgy is, hogy az utazások célja részben a gyógykezelés volt, a tengeri levegő jóté-kony hatásait igyekezett felhasználni tüdő-problémáinak kezelésére. Egry legnagyobb Olaszország-élménye az 1929-30-as szicí-liai tartózkodás volt, amelyet – amint az Sipos Anna írásából is világosan kiderül – jelentős részben Egry műgyűjtő mecénásai finanszíroztak. A két világháború közöt-ti időszakban számos más magyar művész is eljutott a délolasz szigetre, ám kevesek alkottak annyira esszenciális műveket ott, mint Egry. Vaszary János 1936-os, a taor-minai görög színházat vagy a szállódává átalakított San Domenico-kolostor színes kertjét ábrázoló festményei kisebb léptékű és jelentőségű alkotások, hasonlóan Jándi Dávid ott készült pasztelljeihez. A római is-kolások közül Aba-Novák Vilmos és Patkó Károly kirándult az olasz csizma orra előtt elterülő szigetre, de ők főként városképe-ket, tengeri hajóépítőket festettek ott. A fia-talon elhunyt Sugár Andort inkább Szicília belsőbb vidékei, a napfényes domb-oldalak, az olajfa- és narancsültetvények ragadták meg. Érdekes aspektus, hogy bár Egry viszonylag hosszú ideig tartózkodott a görög alapítású szicíliai kisvárosban, an-nak leghíresebb motívuma, a régi színház az Etna távoli kúpjával, nem ragadta meg művészi képzelőerejét. Egry Szicíliában készült műveinek további sorsához ad-hat újabb adalékokat, ha sikerül a jövőben meghatározni, hogy ott készült képei mi-lyen magángyűjteményekbe vándoroltak,

hiszen ebből talán arra is lehet következtet-ni, hogy kik voltak útjának támogatói.

A kötet negyedik tanulmányának középpontjában nem Egry József, hanem művészetének egyik meghatározó hely-színe, Badacsony áll. A Balaton-vidék turisztikai jellegű átalakulását, a táj válto-zásait feltáró néprajzkutató, Törő Balázs *Badacsony és Balaton Egry József korá-ban – avagy a változó helyi világ a turiz-mus tükrében* című írása a tömegturizmus néprajzi, társadalomföldrajzi jelenségeit vizsgálja a badacsonyi helyi közigazgató-si iratok tükrében. E recenzió szerzője az 1990-es évek földrajztankönyveiben a tu-rizmusnak még azt a definícióját tanulta, hogy az nem más, mint egy „rövid ide-ig tartó, békés célú népvándorlás”. A vil-lág jelentősen megváltozott a kilencvenes évek óta, de az utóbbi kifejezésnek bizto-san nem lett pozitívabb töltete. Az 1920-30-as években Badacsony vezetése már gyógyító hatású vizei, jó borai és éttermei alapján fürdővárosként akarta definiálni a falut, amely így hosszú konfliktusba keve-redett a helyi „öslakossággal”, akik pedig állataikat, csordáikat akarták a Balaton-ban itatni, fürdetni. (A badacsonyi helyzet majdnem egybevág Henrik Ibsen *A nép el-lensége* című drámájának alaphelyzetével, amelyben egy helyi orvos felfedezi, hogy a korruprt város- és fürdővezetés tisztában van a helyi gyógyfürdő mérgező voltával, amelyet történetesen a marhatelep trá-gyájának beszivárgása okoz.) Egry képein ez a konfliktus nem jelenik meg, de Törő tanulmánya elgondolkoztatja az olvasót, hogy az idillinek tűnő táj mögött milyen mély emberi és társadalmi konfliktu-sok húzódnak meg, amelyek hatásai máig érezhetők a Balaton-part túlzott beépíté-sének kérdése miatt.

Törő Balázs tanulmánya több kul-túrtörténeti érdekességet is kiaknázha-tott volna, ha Egry József személye mellett erősebben kitekint arra, hogy milyen más művészek tartózkodtak és alkottak még Badacsonyban. Adja magát Bor Pál fest-tőművész személye, akinek épp idén nyá-ron rendezett kiállítást az Egry József Emlékház ideiglenes kiállítótere. Bor Pál egy budapesti nagypolgári család sarja-ként tanult Párizsban még az első világ-háború előtt, de a két világháború között egyre jobban bezáruló világban már több időt töltött a Balaton partján. Badacsony-ban volt elegáns nyaralója a két világ-háború közötti korszak legelismertebb írójának, Herczeg Ferencnek, aki ugyan-csak sok időt töltött a zalai területen, és nem melleleg sok társadalmi eseményt is szervezett villájába. A hozzájuk hason-ló, festőként, íróként ma már kevésbé ér-tékelt, de a korszakban befolyásos ott élő művészek, értelmiségiek bemutatása a jö-vőben hozzájárulhat egy összetettebb kép megrajzolásához Badacsony mint üdülő-hely és mint művészeti helyszín társada-lomtörténetéről.

Az *Egry 140* katalógus a Laczkó Dezső Múzeum kiállításán bemutatott összesen 140 alkotás reprodukciójával zárul. A katalógus – helyesen eljárva – a tanulmányokban említett műveket a szö-

vegek mellett is reprodukálja, hogy a vi-zuális azonosítás azonnali lehessen, és ne kelljen minden egyes képért hátralapoz-ni. Sok manapság megjelenő kiállítási ka-talógus elköveti ugyanis azt a hibát, hogy a szövégközi képeket nem közlik újra, így a számsorrend és a tematikai egysé-gek rendje követhetetlenül megbomlik. A katalógus utolsó nyolcvan oldala így csak a képeké, amely tematikusan – a kiállít-ás válogatási szempontjainak megfelelően – rendezi ezeket, így tulajdonképpen új egységeket, olvasati lehetőségeket hoz létre.

Tóth Károly

Az univerzumbólintott

Dalvölgy. Veszprém és a Bakony–Balaton régió települései, 2023. június 1–4.

Az ötletgazda Erdélyi Ágnes és a szervező Veszprém Város Vegyeskara Egyesülete az előkészületek két esztendeje alatt erősen reménykedett ebben a bizonyosbólintás-ban… Hiszen minden új volt: a rendez-vény komplex és összetett struktúrája eleve komoly kihívást jelentett, plusz a jár-vány, az együttesek szinte hibernálódtak, és így tovább. Folyamatosan minden ala-kult, épült, változott. Aztán elkészültek az új művek, jelentkeztek az énekkarok és a karnagyi kurzus iránt érdeklődő szakem-berek, a régió települései örömmel vették a Nemzeti Összetartozás Napjára ajánlott kis koncerteket, felavatták az ActiCityt. Már csak – csak? – az univerzumbólintá-sa hiányzott… Aztán az is meglett.

Maga a *Dalvölgy* minden korábbi kó-rusrendezvényénél nagyobb szabású volt, mind létszámában (60 énekkar 1300 tag-gal!), mind zenei kínálatában (9, igen vál-tozatos tematikájú zenei műhely). Az új rendezvénystruktúra – a 110–250 (!) fős összkarokba jelentkezők előre, még ott-hon tanulják meg a választott műhely ze-nei anyagát, mindössze egyetlen, délelőtti öszspróba után állnak a hallgatóság elé – idő- és költségkímélő, a résztvevők – saját lehetőségeikhez mérten – megtoldhatják ezt a napot, és önálló bemutatkozásuknak kiváló keretet ad a Nemzeti Összetarto-zás Napja a Bakony–Balaton régió 12 ki-sebb-nagyobb településén Ajkától Zircig.

De lehet bármilyen felhasználóba-rát a struktúra, ha a zenei kínálat nem elég vonzó, a karnagyok nem hozzák együttesü-ket. Hát pedig hozták. Megértették: olyan lehetőséget kínál a *Dalvölgy* nekik, személy szerint is, amelyre nagyon nagy szükség van, és ez a repertoárbővítés. Ki-ki ízlése, érdeklődése, kórusa felkészültsége függ-vényében választhatta ki a számára von-zó vagy éppen kihívást jelentőt, legyen az népdal gyökerű vagy régizene, egyházzene vagy énekelt vers, oratóriumrészlet, vokális könnyűzene vagy éppen gyermekkarokra

szánt alkotás. Az ősbemutatók mellé több mint 40 kifejezetten nem, vagy ritkán hal-lott kompozíció került, és e sorok írója meg-van győződve arról, hogy Johannes Honteu-rus vagy éppen Cserháti Zsuzsa, de akár Farkas Ferenc vagy Bárdos Lajos fel- vagy újra felfedezett darabjai beépülnek az ének-karok mindennapi ünnepeibe.

A tervezett nyolc ősbemutatóból hat valósult meg a helyszínen – és ez így volt jó. A felkért ifjú komponisták is megküzdöttek a feladattal: ősszkarra alkalmas, a műhely-tematikához illő, viszonylag rövid idő alatt megtanulható-befogadható kórusművet írni nagyon nem könnyű. A hangzó ered-mény hallatán ugyanakkor várható, hogy némi további csiszolás után Szirtes Edina Mókusa rendhagyó és eredeti népdalfeldol-gozása (*Nem csak búslakodó*) vagy Balogh Máté erőteljes tétele (*Negatio Petri*) ugyan-olyan örömet szerez előadónak és hallgató-nak egyaránt, mint Bánó Tamás Barnabás Petőfi-versre írt, népdal tisztaságú gyer-mekkara (*Száll a felhő*), Tóth Péter varázsos színű női kara (*Almafa álma*) vagy Virágh László új-régizeneje (*Ének az katonákról*). Ami elmaradt (az egyik még az egyéni fel-készülés során, a másik prompt döntés-sel a délelőtti öszspróbán), az, reményeim szerint, csak elhalasztódott. Tanulság: a felkészülés folyamatáról/nehézségeiről hi-teles(ebb) képre van szükség egyfelől, és e tapasztalatokat célszerű megosztani a zene-szerzőkkel másfelől. Mindkét fél okulhat, a közönség pedig értett(ebb) megszólalásban gyönyörködhet.

A műhelyvezető karnagyok hiva-tásuk ismert és elismert művészei, akik-kel élmény volt együtt muzsikálni. Kiváló munkát végeztek. Bármelyiküket kiemel-ni nem lenne igazságos, ha háromjuk nem tették volna hozzá azt a pluszt, amitől a hőségben csüggedező hallgatóság felkap-ja a fejét, mint a huszárló a trombitaszóra. Mindszenty Zsuzsánna a női karok élén a nyers drámától a fátyolos álomlíráig ívelő, igazi zenei-érzelmi utazásra vitte hallgatóit. Nemes József úgy fogta össze 250 kis éne-kesét, mintha a debreceni osztálytermében lenne: feszült figyelem, abszolút odaadás és derű. Somos Csaba szinte a lehetetlenre vállalkozott: hang- és koncentrációigényes, kifejezetten nehéz művek, ad hoc orató-riumkórus, szimfonikus zenekarral sú-lyosbítva. Attacca összekapcsolva őket, az ősbemutató *Negatio Petri*ben a klasszikus kötődéseket, Liszt *Tu es Petrus*ában a mai művekben is gyakran visszacsengő moder-net tudta meggyőzően felmutatni.

Kiegyensúlyozottak voltak a kb. 15 perces blokkok, hogy a lélek a feszültség-ből oldódva be tudja fogadni a követke-ző és a rákövetkező darabot/hangulatot/élményt, percre pontosan öt órán keresz-tül… A műhelybemutatók résztvevőinek le- és felvonulása holtidő – lett volna, ha nem ezt használták volna ki közös ének-lésre a rendezők, Veszprém Város Vegyes-karának tagjaival mint pilótakarússal. A műsorfüzetben szereplő énekelnivaló át-vezetett egyik tematikából a másikba – miközben veszprémi ízek is megjelentek (*Veszprémi jelhang, Szent Margit-himnusz, Kossuth utcán, Veszprémi anziksz*).

Lassan végére érek a *Dalvölgy* króni-kájának, lassan leülepednek az élmények, tanulságok, lassan elkezdhetünk gondol-kodni: folytatható-e ez a struktúra? Mi kell még? Van-e fölösleges elem? Hogyan lehet – mondjuk úgy két-három év múlva – az énekelni vágyókat megszólítani, hogy ak-kor is eljöjjenek Veszprémbe, amikor az EKF fényei már nem világítanak olyan lát-ványosan?

Kellenek-e új művek? Igen. A felnö-vekvő komponistanemzedék így meg-találhatja a hangot a sok tízezer amatőr kórusénekeshez.

Kellenek-e új felfedezések? Igen. A magyar énekkari kultúra hihetetlenül gazdag, értékeit őrizni, fel- és bemutatni a zene városában különösen élő kötelesség.

Kellenek-e határon túli meghívot-tak? Nagyon igen! Az eddigi négy *Magyar Kórusok Találkozója* is bebizonyította. Sok tekintetben előttünk járnak – például ösz-szefogásban, amint azt példáik, gondolat-ébresztő előadásaik és zeneileg igényes koncertjeik mutatták.

Kell-e karnagyi kurzus? Feltétlenül. Az esti hangversenyek révén hatalmasat tágul szakmai látóterük.

Kellenek-e régiós kis koncertek? Na-gyon is. Ily módon az együttesek oda is eljutnak, ahol az élőzenei hangverseny rit-kaság.

Kell-e változtatni a *Dalvölgy* és kísé-rő rendezvényei struktúráján? Alapvetően nem. Ez bevált.

Min kéne mégis változtatni? A kom-munikáción. Fontos, hogy ez a rendezvény a mostani gyakorlatnál sokkal jobban látsszon a városban, a régióban, az ország-ban. Az EKF elmúlik, mi itt maradunk. Ami itt született és ide gyökerezik, az leg-inkább itt fejlődhet organikusan tovább. Ez ennyire egyszerű.

Erdélyi Ágnes művészeti vezető vol-taképp egy derűs hármashangzattal zárta a rendezvényét, gazdagság–remény–hála kulcsszavakkal. A magyar kóruskultúra *gazdag* kincsestár. Ha van közös akarát, akkor él a *remény*, hogy további értékeket tárhatunk a zene városába látogatók és az itt élők elé. S végül a *hála* – azoknak, akik segítették-támogatták a *Dalvölgyet*, amely így része lehetett az Európa Kulturális Fő-városa eseményfolyamának; és nagybetűs hála azoknak, akik több hónapos felkészü-lés után a királynék városa felé vették az irányt északról, délről, keletről és nyugat-ról. „Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amely-ben mind egyik lehetünk” – Kodálynak igaza volt. Az univerzum pedigbólintott.

C. Szalai Ágnes

A Dalvölgy Veszprém 2023 – alcíme Az éneklő Magyarország ünnepe – a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa támogatásával és együttműködésében valósult meg. A karnagyi kurzus támoga-tója a Hangjáték, a Hangvető Kft. Kiemelt projektje. Szakmai partner: Magyar Kóru-sok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szö-vevsége – KÓTA.

Pueri Cantores

Első Veszprémi Katolikus Ifjúsági Kórustalálkozó. 2023. szeptem-ber 28. – október 1.

A Pueri Cantores nemzetközi kórus-szövetség a 20. század közepén jött létre Franciaországban abból a célból, hogy a keresztény ifjúság az egyházi énekeken keresztül a nemzetek közötti békéért imádkozzon. A Fernand Maillet francia abbé által alapított gyermek- és ifjúsági kórusok nemzetközi szövetségének ma már több mint 1000 kórus a tagja, öt földrészről, 47 tagországból. A pueris éneklő ifjak minden évben találkoznak a világ különböző városaiban. A Pueri Cantores-találkozók programja állandó, melynek része egy fesztivált nyitó ünnep, a békéért való imádság és szentségimádás, egy közös gálakoncert, az énekkarok egyéni bemutatkozó koncertjei, valamint az ünnepi záró szentmise. A Pueri Cantores Nemzetközi Szövetség elnöke, Jean Henric, valamint az osztrák szövetség elnöke, Josef Döller lelkesen vettek részt a 15 énekkar programján. Jean Henric a gálahangversenyen a lengyel Pueri-himnuszt vezényelte, a *Misericordias Dominit*.

A hagyomány szellemében a veszprémi kórusfesztivál himnuszára 2022 őszén zenei pályázatot írtak ki, melynek első három helyezettjét díjazták. Az *In terra pax / A földön békesség* kezdetű szöveget a szentmise *Glória* tételéből választották a Pueri Cantores lelkeségéhez híven. A nyertes kórusműveket be is mutatták. Az első helyezett Balatoni Sándor műve lett, a mű ősbemutatójára 2023. szeptember 29-én, a veszprémi Árpád-házi Szent Margit-templomban került sor, 600 fiatal énekes és a Mendelssohn Kamarazenekar előadásában. A gálakoncerten Kováts Péter vezényelt, és a szerző is jelen volt.

A kórustalálkozórn részt vevő énekarokból kettő külföldről, tizenhárom pedig Magyarország különböző városaiból érkezett. A házigazdák a Padányi Katolikus Iskola énekkarai és a székesfehérvári Vox Mirabilis Kamarakórus voltak. E kórusok testvériskolai és zenei kapcsolataik révén Lengyelországban ismerkedtek meg a kórusszövetséggel, és 2022-ben a föderáció a tagjaivá fogadta őket. A lengyel kapcsolatok kiépítését Rostetter Szilveszter segítette. A Padányi Schola Vegyeskar és a Padányi Kamarakórus karnagyai – Zsilinszky Cecília és Hutvágner Erika – váltak a kórusfesztivál fő szervezőivé. A rendezvényre a Krakkói Prezentációs Nővérek Iskolájának Énekkara, valamint a Salzburgi Dóm Ifjúsági Kórusa érkezett, s iskolai kórusok Miskolcról, Egerből, Debrecenből, Kaposvárról, Pécsről, Győrből, Várpalotáról, Budapestről és Budakeszről.

A kórustalálkozó összkara szeptember 29-én, Szent Mihály napjának estéjén egy egész napos kóruspróba után a veszprémi Mendelssohn Kamarazenekar és Dankos Attila orgonaművész közreműködésével adott gálahangversenyt az Árpád-házi Szent Margit-templomban. Az ünnepi

műsorban felhangzott a *Boldogasszony Anyánk* régi magyar himnusz, a *Jesu dulcis Mater* középkori kanció, felcsendültek Kodály Zoltán, Felix Mendelssohn Bartholdy, Georg Friedrich Händel, valamint kortárs zeneszerzők, Balatoni Sándor, Rostetter Szilveszter és Henryk Jan Botor művei.

Szeptember 30-án délelőtt a veszprémi Szent Imre-szobor megkoszorúása után az énekkarok kóruszászlóikkal és a Veszprémi Ifjúsági Fúvózenekar kíséretével énekelve vonultak a belvároson át a Szentháromság térig, ahol Udvardy György érsek köszöntötte őket. Ezt követően a kórusok a Szent Mihály-főszékesegyházban igeliturgián vettek részt, amelynek keretében az Oltáriszentség előtt együtt fohászkodtak a békéért, közösen énekeltek Pueri Cantores-himnuszekat és szentségi énekeket. A felhangzó kórusműveket Dankos Attila és Balatoni Sándor orgonaművészek kísérték. Este az énekkarok a megyeszékhely és a környező települések templomaiban, tíz helyszínen teljesítettek liturgikus zenei szolgálatot és adtak bemutatókozó hangversenyt a *Kórusok éjszakája* program keretében.

Október elsején, vasárnap a Duna Televízió által is közvetített érski ünnepi szabadtéri szentmisén újra együtt énekeltek a kórustalálkozó résztvevői. A KAT-TÁRS- és a Pueri Cantores-programokat záró szentmisén a liturgikus gregorián és népénekek mellett újra felcsendültek a pueris himnusok, Henryk Jan Botor *Misericordias Domini* és Balatoni Sándor *In terra pax* című művei. A liturgiát követően a fesztivál közös agapéval ért véget.

A kórustalálkozó zenei anyaga az európai és kiemelten a magyar szakrális zenei repertoárból került ki, kezdve a középkortól egyészen a 21. századi kortárs kórusművekig. A találkozó gálakoncertjének és liturgikus alkalmainak karnagyai Jean Henric, Horváthné Csomó Orsolya, Rostetterné Nagy Rita, Rostetter Szilveszter, Kováts Péter, Erdélyi Ágnes, Zemlényi Katica, Fábíán Attila, Melegh Béla, Hutvágner Erika és Zsilinszky Cecília voltak. A találkozót a Pueri Cantores jegyében Magyarországon elsőként rendezték meg. A 15 énekkart és a közel 600 főt felvonulató fesztivál a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa és a Veszprémi Főegyházmegye támogatásával valósulhatott meg.

Hutvágner Erika

Illúziók nélkül

Charlie-koncert a Gyárkertben. 2023. augusztus 17.

A ’90-es évek közepén hallottam először Charlie-t előben énekelni a Tátrai Band élén, a Veszprémi Egyetem aulájában, a rajongásom azonban 1989-re datálódik. A hangszereszmesterem műhelyében hallgattuk ’89 és ’91 között az első két albumot folyton, és ezek a dalok nagyon belém ivódtak. Tátrait még a Hobo Blues

Banddel szerettem meg, Charlie-ról viszont csak később hallottam. Ez a füstös blueshang és a laza, amerikaias stílus, ahogy énekelt, senkiével sem volt összehasonlítható. Elég hamar bekerült az első öt kedvenc férfi énekesem közé, és amikor később szólókarrierbe kezdett, nagyon örültem, hogy kiteljesedett a pályája. A fent említett koncerten hallottam először az akkori kedvenc slágeremet tőle, ami ’94-ben jelent meg. Ez volt a *Jég dupla whiskeyvel*. Bár ez nem Tátrai Band-dal volt, rövid idő alatt mégis annyira népszerű lett, hogy Tátraiék felvették a repertoárba, és ráadásdalként előadták. Felrobbant a színpad, és a közönség majdnem szét-döntötte az épületet.

Eltelt azóta majdnem 30 év, és is meghallgattam Charlie-t több koncerten, és az élmény mindig felemelő volt. 2014-es veszprémi koncertje óta, ami a Magyar Jazz Napján volt a *VeszprémFesten*, és ami szintén fergetegesre sikeredett, még 2019 áprilisában hallhattam egyszer a Hangvilában a Tátrai Banddel. Talán, ha szorosabban követem a pályáját, jobban odafigyelek régi kedvencemre, akkor nem lepődöm meg azon, mennyit változtatott az idő a hősmőn. Végiggondolva mindazt, amit egy ilyen laza, bohém zenészélet alakít az emberen, csodájára járhatunk, hogy sokan a régi öregek közül – mint Charlie is – még vállalják a színpadi jelenlétet, de egyre többet gondolkodom azon, hogy hol van az a határ, ahol már nem kellene felvállalni a nyilvánosságot, gondolva itt legelőszörban arra a komoly igénybevétellel járó feladatra, hogy sokezres közönség elé lépjen a művész, szórakoztasson, és minden ezzel járó stresszt és fizikai megterhelést felvállaljon. Ismerve azt a fantasztikus pályát, amit Charlie bejárt, komoly felelősség estéről estére színpadra lépni.

Mindezek miatt, és minden iránta és a zenésztársai iránt érzett tiszteletem ellenére le kell írnom, hogy ez a veszprémi koncert kissé öreges volt. Közel sem égett benne az a tűz, ami korábban jellemezte a Tátrai Band- és a Charlie Band-koncerteket. Minden dal tempója lassabb volt, mint amihez hozzászoktam, a dobos játéká sem volt kellően feszes, sőt, néha azt éreztem, hogy nem fognak ritmizálni a sorvégi filljei, és megborul a végim. Charlie hangja pedig nem bírta már azokat a magasságokat, amiket korábban. Zseniális érzékkel módosítja a dallamokat az alsóbb fekvésekbe, de ezzel elvesznek a konkrét dallamok, amikkel a dalokat megismerhettük. Előszeretettel éltem korábban azzal a jazztechnikával is, hogy a periódus szövegét egy tört ütemmel eltolva kezdi énekelni, de sajnos ezt is túlzásba vitte, és előfordult, hogy egy komplett versszakot tolt arrébb, azt éreztetve, mintha elcsúszott volna a zenekartól. Vannak jól ülő zenei poénok, amiket kár túlzásba vinni. Összességében volt a koncertnek számomra egy fekete felhőként felettük lebegő érzése, amely nem engedte meg, hogy százszázalékosan bele tudjak simulni abba a zenébe, amit egyébként rendkívül szeretek.

A hazaúton eldöntöttem, hogy elmegyek a következő koncertjére is, amit a kö-

zelben tart, és nem is kellett sokáig várnom a lehetőségre. Szeptember 22-én a várpalotai Thury-vár udvarán játszott újra a Charlie Band, és ezen a bulin visszakaptam azt a régi élményt, ami annyira hiányzott. Feszesebb, lendületesebb koncert volt ez az utóbbi, és újra bizonyítást nyert az a tézis, miszerint az élő zene teljesen a pillanat művészete. Nincs két hasonló produkció, nem lehet részünk ugyanabban az élményben kétszer, és nincs két ugyanolyan színpad és közönség.

Nyakas Krisztián

Szikra pattan, olthatatlan...

Hobo – Vadászat 40. Hangvilla, 2023. október 26.

Sokszor, sok különböző kontextusban élem meg és mondom ki mostanában a mindennapokban, hogy mennyire szerencsésnek érzem magam. Amikor október végén Hobo vásári bohócként a zöld porondmesteri kalapjában, kantáros nadrágjában, pomponos papucsában felbukkant a nézőtér szélén, és életútja veszprémi vegyészhallgatói kapcsolódásának megidézésével elindította az előadást, ismét ez villant át az agyamon: „Mennyire szerencsés vagyok, hogy ezt megélhetem!”.

16 éves korom óta követem mély tisztelettel munkásságát, ha a *Hajtók dalát* hallom és lehunyom a szemem, a mai napig abban a füstös kocsmában találok magam, ahol a zenegép a bedobált tízes-húszasokért cserébe némi várakozás után többek között Hobo-dalokat játszott nekünk vasárnap esténként, amikor kollégistaként visszatértünk az otthon töltött hétvégéről. Később pécsi egyetemista korom meghatározó élményei voltak az előadóestjei, rajta keresztül ismertem meg Vlagyimir Viszockij műveit és értékeltem át magamban Jim Morrisont mint költőt.

Bár az előadás a *Vadászat 40* címet viselte, és a setlist gerincét valóban az 1984-ben megjelent dupla album dalai alkották, a teljes műsor, figyelembe véve Hobo porondmesteri tevékenységét is, az idén 78 éves művész sokrétű életművének hű lenyomata, a világról alkotott véleményének kétórás, magával ragadó monológja. Az album hangulatához tökéletesen passzol a *Farkashajsz*a a Viszockij-műsorból, csakúgy, mint egy rövid szakasz Jim Morrison *A vég* című verséből. Pilinszky *Négysorosa* már az album felvételekor is része volt az *Orgia* szövegének, a Kex zenekar és Baksa-Soós János *Zöld-sárga* című dalát pedig az 1988-as megjelenésű, *Tiltott gyümölcs* című HBB-albumról is ismerhetjük, illetve a 2008-as megjelenésű *Bolondvadászat* című albumon már beépült az eredeti *Vadászat* anyagába is – csakúgy, mint Schubert *Pisztrángja*, ami ezen a veszprémi estén is elhangzott. Az elmúlt négy évtizedben több próbálkozás is volt, hogy az albumból színdarab szület-

hessen, ám Hobo szerint a *Vadászat* koncertre való, nem színházba. Az eredmény egy műfaji határokat feszegető, egyszerre zenei és irodalmi performansz lett, hűen a Medve alapelvéhez, hiszen a kategorikusan elutasít mindenféle kategorizálást, dobozolást, műfaji behatárolást.

Nem mehetünk el a tény mellett, hogy a *Vadászat* egy Hobo Blues Band-album volt, ám a HBB 2011-ben hivatalosan feloszlott. Az album meghatározó hangja Deák Bill Gyula, akit Búdi Szilárd hibátlanul, frissen hozott, s emellett még szájharmonikásként is rengeteget adott a klasszikusnak számító anyag hangzásvilágához. Az eredeti felállásnak nem volt része a billentyűs hangszer, de Nemes Zoltán (Mr. Jambalaya) játéka tökéletesen belesimult a dalokba.

Amit ezen az estén kaptunk, egyszerre volt időutazás és időn kívül lebegés. A *Vadászat*, valamint a kapcsolódó dalok minden dalszövege fájdalmasan kortalan, aktuális és idősebb, míg ember él a Földön. Hobo nem tartozik egy páholyhoz sem, mélyen az alapvető erkölcsi értékekben gyökerező ars poeticája mindent elítél, ami hatalommal való visszaélés, ami kizsákmányolás, manipuláció, képmutatás, önzés, áruulás. Megosztó alakja ő a művészvilágnak, azon kevesek egyike, akik nem egy igényt, ízlést próbálnak kiszolgálni, és nem a szórakoztatásra törekszenek, hanem tanítóként arra, hogy gondolkodásra késztesék hallgatóságukat.

Hobo nem fékez, nem hagyatkozik pusztán a már meglévő életművére. Miközben e sorokat írom, új albuma, a *Hobo Rádió* bemutatójára készül (november 17., Nemzeti Színház), s a *Vadászat 40* koncertsorozatot az Arénában zárja majd 2024. február 10-én.

A hajszának nincs vége.

Nyakas-Fehér Fatime

Az ezerarcú muzsika megismerése

A zene világnapja.

Győri Filharmonikus Zenekar. Szólista: Fejérvári Zoltán zongoraművész. Vezényelt: Rajna Martin. Hangvilla, 2023. szeptember 28.

Yehudi Menuhin kezdeményezésére az UNESCO 1975-ben nyilvánította október 1-jét a zene világnapjává. A hegedűművész szerint meg kell becsülnünk a csöndet, az ezerarcú muzsikát pedig azért fontos megismernünk, mert közelebb hozza egymáshoz az embereket és a kultúrákat.

A kislánnyommal nagyjából három hónapos kora óta épp ezzel a céllal járunk hangversenytermekbe, operába és temp-

lomi koncertekre. A kiskorú zongorázni tanul, így aztán prioritást élvez a hangszer, de nem egyeduralkodó. A zene világnapjához kapcsolódva Veszprémbe jön Fejérvári Zoltán, ott a helyünk. Az egységesen 6300 forintos jegyek között bönegésze látom ám, hogy jócskán van választási lehetőség. Kicsivel az előadás előtt érkezünk, sétálunk egyet a környéken, megbámuljuk a zeneiskola szépen felújított homlokzatát. A nyár végi langymelegben nyitva hagyott ablakon át kiszűrődik az órák rögtönzött zenei párbeszéde. Milyen kedvező, hogy az iskola mellett itt van a koncertterem, csak át kell szaladni – fut át rajtam a gondolat.

Még az a napokban megjelent hír is bevillan, hogy október 1-jétől két hónapon át *Mini Carnegie Hall* címmel koncertsorozat lesz Veszprémben. A zene és a zenetanulás fontosságát hangsúlyozva a város és a régió legapróbb zenei tehetségeinek inspiráló és önbizalom-növelő fellépési lehetőséget adnak, mert „zenélni és zenét tanulni vagány és menő dolog”.

A Hangvilla nagytermében erős fél ház fogad bennünket, a korosztály pedig nagyjából ötven pluszos, vagyis mégsem szaladtak át a szomszédéból a növendékek, még a zongorát választók sem… A saját hivatásomból kiindulva, ha az írás olvasással kezdődik, akkor a zenélés zenehallgatással. De akkor hol van a zenét tanuló hallgatóság? Programdömping van az EKF évében, mondják, ami igaz is, de nem mindennap jön Veszprémbe Fejérvári Zoltán- és Rajna Martin-szintű előadó, ráadásul olyan gyöngyszemekkel, mint Beethoven *IV. zongoraversenye* és Mahler *1. (Titán) szimfóniája*.

Fejérvári Zoltán kijön a színpadra, leül a zongorához, s valahogy az az érzésem támad, hogy megőrül a hangszernek. De mintha először látna zongorát, kíváncsian, gyermekien. Elkezd játszani rajta, hallgatja a hangját, s úgy tűnik, hogy tesszik neki. Óvatosan utánaosan Rajna Martin és a zenekar. Fejérvári hallgatja őket is, ez is tetszik neki. És mintha csak kedvet kapna, belemegy a játékba. Egymásra licitálnak, önmagától értetődően folynak ki a dallamok a zongorából, a zenekar incselkedik, a szólista pedig önfeledten belemerül a vidám játszadozásba. Gyermeki boldogság. Balra sandítok, a mellettem ülő kilencévest is táncba vitték, csillog a szeme, a keze pedig időnként ritmusra mozdul a karfán.

Verseny nélküli zongoraverseny. Senkinek nem jut eszébe őrjöngve követelni, hogy valaki szakítsa már át a célszalagot fél tizedmásodperccel előbb, hajítson három és fél centivel messzebbre, vagy legalább egy jól irányzott ökölcsapással terítse le az ellenfelét. A szünetben aztán végre felfedezem a füredi zeneiskola egy közkedvelt zongoratanárát is, aki a fiával és egyik növendékével jött a koncertre. Nincs veszve minden.

A második részben a Mahler-szimfónia úgy indul, mint egy nyugodt nyári reggel. A halvány derengésre megmozdul a levegő, meglebbent egy falevelet, a rajta alvó rózsabogár álmosan nyújtózik. Rajna Martin végigsimít kezével a zenekaron, egymás után ébrednek a hangszerek, csen-

gés-bongás-csilingelés, aztán teljes verőfény, sodrás, a karmester repül, vele száll a zenekar, a közönség pedig meg se várja, hogy az utolsó hangok lecsengjenek, enged a belső késztetésnek és szívből tapsol, többen állva. Mahler több mint 130 év távlatából is képes varázslatos bűbájjal a hatalmába vonni a hallgatóságát, na nem azért, hogy egy újabb porszívót adjon el neki, hanem hogy az ölébe vegye, ringassa, feldobja, elkapja s vele kacagjon.

Tudtuk, hogy Rajna Martin képes erre a minőségre, Fejérvári Zoltánban sem csalódtunk még. Yehudi Menuhin is nyugodtan alhat, mert Mahler mester valóra váltotta az álmát: közelebb hozta egymáshoz a közönség tagjait. (Abban is bízni kell, hogy a közeledés a kultúrák között is megtörténik, bár a lángokban álló országok láttán az ember nem tud feltétel nélkül optimista maradni.) S talán legközelebb más is böngészi majd előadás előtt a jegyeladás állását, és ha úgy látja jónak, akkor az utolsó előtti napon felveszi a telfont, s azt mondja a megfelelő fülbe: kérem, a növendékeinket egy jelképes, ezerforintos jegy ellenében átvennénk az előadásukra! Erősebb helyeken ennyiért már két gombóc fagyit sem adnak...

Mórocz Anikó

A zene világnapja – győriekkel

Győri Filharmonikus Zenekar. Hangvilla, 2023. szeptember 28.

A zene világnapja alkalmából fergeteges koncertet hozott Veszprémbe a Győri Filharmonikus Zenekar. A zeneirodalom két remekműve, Beethoven *4. (G-dúr) zongoraversenye* és Mahler *1. (Titán) szimfóniája* hangzott el a hangversenyen Fejérvári Zoltán zongoraszólójával, Rajna Martin vezényletével.

Nagy örömmel fogadjuk minden évben a bérleti koncerteket meghirdető Győri Filharmonikus Zenekart, a nagy szimfonikus zenekari műveket ők hozzák el nekünk. Szeptember végén a zene világnapjához – október elsejéhez – közeledve hallhattuk koncertjüket. Az első félidőben Beethoven *G-dúr zongoraversenyét* Fejérvári Zoltán játszotta. Ez a zongoraverseny volt a szerző életében az utolsó, amit még saját maga tudott bemutatni, a következő – egyben utolsó – zongoraversenyének bemutatását már elhatalmasodó süketége miatt kénytelen volt tanítványának átengedni, majd ezután, bár még 20 évig élt, nem komponált több versenyművet zongora szólóhangszerre. Izgalmasan, rendhagyó módon a zongoraszóló rögtönzésszerűen kezdí a művet a zenekari expozíció előtt. Ezután a szokásos módon a zenekari expozíciót követve a szólóhangszer és a zenekar egyforma súllyal veszi ki részét a tematika feldolgozásában. Az egyforma súly egyben értékelést is jelent a mű előadását tekintve, mind

a zenekar, mind a szólista kiegyensúlyozott teljesítményt nyújtott, a karmester kiválóan közvetített a szólista és a zenekar között, hagyta irányítani a szólistát, mikor óvé volt a főszerep, csak akkor vette át az irányítást, mikor zenekari anyag következett. Kiválóan segítette mind a zenekar, mind a szólista „munkáját”. A közönség hálás tapsa jutalmazta az előadást.

A második félidőben Mahler *1. szimfóniája* került előadásra, mely a *Titán* melléknevet viseli – bár Mahler csak barátai unszolására fogadta el, majd hamar vissza is vonta, az utókor mégis használja ezt a ragadványnevet. A kompozíció valóban mintha egy hős történetét mesélné el, az első tétel a lassú bevezetés után heves, elsőprő indulattal tört fel. A szimfóniában a *Vándorlegény*-dalok több dallama is megszólal – szöveg nélkül. A talán legnépszerűbb tétel a harmadik, melyben a János bácsi-kánon mollba transzformálva hallható, különös gyászindulót idéz, Mahler humorát mutatja meg nekünk. A negyedik tétel azután megmozgatja a teljes hatalmas zenekart a késő romantika gazdag hangszerelési eszközeinek felhasználásával. Visszatekintés is ez a tétel, felidézi az egész szimfónia zenei anyagát, a tétel nyugtalan dallamívei, majd a rezsek és ütősök jelentős előtérbe helyezésével, a vonóskar tremoló akkordjaival kísérve jelentős szikrázó leütéssel fejeződik be. Igen nagy technikai felkészültséget igénylő mű, hatalmas apparátust alkalmazva parádés, lenyűgöző előadásban szólalt meg. Az ifjú karmester lendületes vezénnyeléssel tartotta kézben az együttest, mely méltán foglalja el helyét Magyarország vezető zenekarai között. A veszprémi közönség pedig hálás volt a zenekarnak és karmesterének, hogy ezt a remekművet, melyet nem sokszor hallottunk a városunkban, elhozták nekünk, és felejthetetlen élményt szereztek vele. Köszönjük és várjuk a következő koncertet!

Rostetterné Nagy Rita

Az ifjúság ereje

Versenygyőztes ifjúsági zenekarok koncertje. Ars Sacra Fesztivál. Árpád-házi Szent Margit-plébániatemplom, 2023. szeptember 16.

Este háromnegyed 8-kor mise van az Árpád-házi Szent Margit-plébániatemplomban, ezt követően, 8-kor máris koncert kezdődik. A számos alkalommal díjnyertes két együttes, a budapesti Solti György Zeneiskola Vonózenekara és a veszprémi Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar közös koncertje lesz. Az ifjú zenekari tagok és a közönség is kint vár a templom impozáns épülete előtt, hogy nem sokkal nyolc előtt megnyíljon a kapu.

Gyors helyfoglalás a padokban, a szentély elé bekerülnek a székek és kottatartók, majd a felhangzó taps máris köszöntheti a budapesti együttest. A pontban

8-kor felhangzó harangszó végét megvárva az immáron tizenhét éve létező *Ars Sacra Fesztivál* nemes küldetéséről, a művészet és a vallás kapcsolatáról beszél Tornavölgyi Krisztián esereis. Nyitó szavai után a Solti György Zeneiskola Vonózenekarának karnagya, az egykori Demel Eszter-tanítvány Bolla Milán szólítja meg a közönséget. Egyszerű szavakkal vall veszprémiségéről, egyházi kötődéséről, Demel Eszter zenekarának tagjaként átélt zenei affinitásáról, a közös zenélés öröméről, hogy aztán stafétabotot fogva immáron saját zenekarral ragadja meg a fiatal muzsikuslelkeket, játékkukkal saját és mások gyönyörűségének átadva a „szent művészetet”. „Keresd a békét!” az idei *Ars Sacra Fesztivál* jelmondata, ami a saját lelki békénkre utal, de a közelben dúló véres háború miatt különösen erős jelentést hordoz. A humanista gondolatok után a felcsendülő művek *A béke* Händel *Tűzijáték*-szvitjéből, Farkas Ferenc *Régi magyar táncok* című kompozíciójából felhangzó részletek – küldetésként tekintenek a magyar szerzők darabjainak tolmácsolására –, majd Haydn *Óra* szimfóniájának második tétele következik, végül Prokofjev *Rómeó és Júliája* balettjének egy részlete zárja a műsorukat.

Szeretem, mikor a csendet kettéhasítja a zene, ha a mű jó, még jobban élvezem, ha jó az előadás is, akkor az a teljes énemet elragadja. Elragadta! Csak időközönként vettem észre, hogy a fiatal muzsikusokkal együtt mozog testem, lelkem. Nagyszerűen szól a templombelső terében felmagasztosult zene, de ennél sokkal többet jelent, hogy kik játsszák. Gondoljunk csak bele, ezek a gyerekek – mert azok – a szabad (és a zombiképző okostelefonok mellett eltöltött) idejükből áldoznak arra, ami csak kiválasztottaknak adatik meg: ZENE előadására. Nem tudni, kiben van elhivatottság, ki sodródik, de ez mindegy is, mert az, amiben részük van, egy olyan folyosót nyit meg előttük, ami az életüknek örök része lesz, ha akarják, ha nem. Amit játszanak, tényleg MŰVEK, olyan kompozíciók, amelyek igazi zenei tartalmat, igényességet hordoznak. Persze jól kell játszani, és Bolla Milán irányításával jól is játsszák. Nyilvánvalóan zeneileg nem teljesen érett, és még a magasabb zenei képzés előtt álló zenésपालántákról beszélünk, de már így is kihallani pár igazán tehetséges hangszeres játékot. Zenekar lévén mégiscsak az összhang a legfontosabb, és a karnagy nyilvánvaló érdeme, hogy ennyire összefogja ezt a korukból következő zabolátlan szárnyalni akarást. A barokk, a klasszicista és a romantika korszakának művei stílusban, dinamikában a helyükön vannak, a Prokofjev-darab romanticizmusa már igazi kihívás. Farkas Ferenc műrészletei szinte reneszánsz érzetet sugároznak. Megérdemelt vastaps, és máris jön az est következő előadása a helyi Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar előadásában.

És itt álljunk meg egy szóra! Gondoljunk csak bele, mekkora pedagógiai elhivatottság kell ahhoz, hogy a Demel Eszter vezette zenekar több mint 30 éve a színpadon van, versenyeket nyer, hogy számos tanítványa a klasszikus zenei szcéna kiemelkedő alakjaként szerepel. Ehhez egy

olyasfajta szemlélet, elkötelezettség, alázat kell, amire kevesek képesek, még akkor is, ha az alapképzést a hangszeres tanároktól kapják. Együtt zenélni csak fegyelmezetten és felkészülten lehet, amihez egy olyan karakterű ember kell, mint Demel Eszter, akiben a művész, a pedagógus és az ember (humánum), a szerető szigor és a kedveség egy entitást képez. A gyerekekkel csak úgy lehet dolgozni, ha azok elfogadják az irányítót. Meggyőződésem, hogy teljes mértékben elfogadják karnagyukat, sőt. A mosoly, a cinkos összevillantások (nem mondom meg, miért) olyan bensőséges hangulatot tükröznek, amitől aztán a felhangzó zene is nagyon jól szól, sőt nagyon erőteljesen, elragadóan. Ha lehet, még az előző zenekarnál is meggyőzőbb ez az erő. Pedig Demel Eszter a bevezetőjében – feleslegesen – szabadkozva meséli el, hogy mindössze négy nap állt rendelkezésükre, hogy „összerakják” a műveket. Persze tagadhatatlan, emögött egyéni teljesítmények és hangszeres tanári segítség is áll. Kit érdekel az elhangolódott cselló felhangolására eltelt pár perc, amikor megszólaltatójának és a mellette ülő segítőkész csellistakollégájának arcáról, szeméből sugárzik a muzsika iránti rajongás. Itt is hallani pár igazi tehetség egyéni brillírozását, a karnagy mégis olyan zenei összhatással ragadja el az örömtelien nagyszámú publikumot, ami tényleg és kizárólag az ő érdeme. Händel *Vízizenéje* barokk, Caccini *Ave Mariája* kora barokk, Grieg darabjai (*Norvég tánc, Solvejg dala* és a *Falusi tánc*) már a természetközeliséget hangsúlyozó, sajátosan romantikus és egyáltalán nem könnyen játszható muzsika, a harmadik darab például ritmikailag igazán muzsikust próbáló. És jó, nagyon jól szólnak!

Még egy *Tűzijáték*-szvit-tételre és Mascagni *Parasztecsületének Az éden* című részletére összeáll a két zenekar, hogy a Margit-templom hajóit zenével teljesen megtöltve, katartikus élménnyel zárulhasson az est. Olyan jó lelkendezni, annyira jó látni ezt a sok fiatal, elmélyülten is derús arcot, kézben a vonós hangszerekkel. Még nem készek, de már most nyertesek. Azért csak köszönjék meg Demel Eszternek és Bolla Milánnak. Van mit!

Kovács Attila

Élményalapú jazz workshop

Modern Art Orchestra (MAO) Creative Crew-koncert a Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekarral. Csermák Antal Alapfokú Művészeti Iskola, hangversenyterem. 2023. október 25.

Rendhagyó próbát tartott a Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar október 25-én. A főszerep ez alkalommal nem a gyakor-

lásé volt, helyette izgalmasan csomagolt jazzelméleti ismeretekkel gazdagodhattak nemcsak a zenekaros gyerekek, hanem a közönség soraiban helyet foglaló érdeklődők is. Demel Eszter meghívására a próbát a Fekete-Kovács Kornél által vezetett Modern Art Orchestra ifjúsági előadása, vagy ahogy ők hívták annak interaktivitása okán, workshopja színesítette.

Érdekes kihívás a jazz mint műfaj megismertetése a fiatal korosztállyal. Hangszeres zenét tanuló gyerekek körében bizonyára nagyobb a nyitottság a komoly-nak nevezett (vagy ahogy itt is elhangzott a jelző, a „szomorú”) zenétől eltérő stílusokra, másrészt viszont épp az ő írott hangjegyekhez, öt vonalhoz, meghatározott metrumhoz szokott tanulási metódusuk számára lehet megfoghatatlanabb a dallamában és ritmusában is kevésbé kötött, inkább az improvizációra építő, játékossgágot sem nélkülöző jazzmuzsika.

Mindjárt a workshop elején tisztázták: a műfaji címkék, mint jazz vagy rock, nem a zenésznek szólnak, sokkal inkább a közönség eligazodását segítik. Ez az előadás pedig azt a sztereotípiát igyekezett lebontani, hogy a jazz egy olyan műfaj, ahol látszólag mindenki azt játszik a hangszeren, amit akar. (Pár éve egy Quimby-koncerten egyébként a frontember Kiss Tibi ennek épp az ellenkezőjét tette: úgy demonstrálta a progresszív jazz megszületését, hogy összefogott kb. tizenkét dobvertet, és fél méter magasságból egy dombra ejtette őket.) Konkrét dallamokon mutatták be, hogy a rögtönzés ugyan szabad teret hagy a művészeknek, de követniük kell az alapvető melódiát, hogy „ne torkolljon kaoszba” az előadás. Úgymond az improvizáció és a kompozíció kéz a kézben jár, azaz a zeneszerző által megálmodott dallamot álmodja újra a muzsikus.

Zeneelméleti ismeretbővítésre, illetve olykor csak felidézésre is sor került, hiszen a zenekaros gyerekek sok fogalommal találkoztak már tanulmányaik során. A kadenciát például – amikor egy hangszeres szólószerűen kiemelkedik, a többiek pedig kísérik – a gyakorlatban is bemutatták; az orgonapont és a Bartók-rend is inkább a civil közönségnek hangzott újfonságként. Szó esett J. J. Johnny Griffín munkásságáról, később a modális jazz atyjáról, a trombitás Miles Davisről; a művek felépítéséről, feszültségkeltésről és -oldásról, modulációról, és bemutattak egy összesen 32 ütemből álló művet, amelyből az improvizatív előadásmód segítségével ötperces műsor született.

Ha már Bartók-rend: a workshop egyik fő témájaként került elő Bartók Béla zenegyűjtői munkássága, és bejátszásról elhangzott néhány eredeti felvétel is, amelyeket Bartók később feldolgozott. A *Kis kece lányom* című népdal volt a bemutatott példa rá, hogyan lehet a stílusnak megfelelően átírni a dallamot, a ritmust, a tempót, hogyan adunk hozzá kiséretet, hogy a felvételből zenemű legyen. Az alig félperces eredeti felvételhez képest erős négyperces mű született, amelyben főleg a fúvósok vitték a prímét. Az eredeti dallam újra és újra előbukkant a rögtönzött körítés-

ból, azaz a dallam kijelölte a harmonizáció irányát, igazolva a korábbi állítást, hogy az improvizáció nem öncélú melódiaalkotást jelent.

A workshop ezen részén került sor a két együttes „közös művére”: Bartók *Mikrokozmosz*ából a *Magyar tánc* hangzott el, elsőként a klasszikus formában, a Gárdonyi kamarazenekar előadásában, majd a résztvevők meghallgathatták ugyanezt „jazzül” a Modern Art Orchestra feldolgozásában. Bacsó Kristóf, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tanszékvezetője vitte át a melódiát egyfajta szvinges lüktetésbe.

Az esemény csúcspontja mégis az volt, mikor a zenekaros gyerekek már nemcsak elméleti kérdéseket kaptak vagy begyakorolt művet adtak elő: lehetőségük nyílt részt venni egy improvizációs gyakorlatban, melynek alapját az *Elveszett a lovam* című népdal adta. A vegyes korösszetételű zenekar fiatalabb tagjai félnken viszonyultak a feladathoz, de egy fiatalember, Érsek Titusz csellista bevállalta, hogy csatlakozik a felnőttek játékához, és bravúros rögtönzést mutatott be, amelylyel egyaránt kívívta a felnőtt muzsikusok, az ifjú zenésztársak és a közönség zajos elismerését. Zárásként a Gárdonyi zenekar is eljátszotta a népdal Bartók által komponált verzióját.

A szórakoztatóan tanulságos workshop végét egy általános igazsággal zárta Fekete-Kovács Kornél: „Nem számít, ki milyen műfajban muzsikál, az ugyanúgy lehet nagyon rossz vagy jó.” Ezen a napon mi – a zenekarosok és a közönség is – kiváló muzsikát hallhattunk, miközben érdekes ismeretekkel gazdagodtunk.

Hancz Karolina

Nap és Hold között

Zongor Gábor kamarakiállítása. Íródeák Kávé- és Teaház. 2023. augusztus 17. – szeptember 30.

Különleges szám a 2023, ha a most kiállító művészünk 1953-ban született, 70 éve. Franciául a hetven, mint kelta hagyomány, hatvan meg tíz, *soixante-dix*. Örülhet ennek a festő, mert kiállítása méltatásában mi most a tízet ünnepeljük. Egy kiskamasz születésnapját...

A tízéves kisfiú ártatlansága és a tapasztalt korú ember bölcsessége ötvöződik Zongor Gábor személyiségében és művészetében. A rajzai ötvözeteti a meseteri megoldásoknak és a naiv, gyermeki képzeletnek. A miniatúrákon és a kártyaszerű szecesszión kívül semmilyen más hagyományba nem ágyazódnak. Bármely világrész embere mosolyra derülten bön-gészheti rajtuk azt a sok történetet, melyek az előadásmód egységével és hangulatilag fűződnek egymáshoz. Egyik lapról

vagy egyik részletről a másikra tekint-ve szemünk különös világokba érkezhet, ahol virágok, kutyák és madarak fölött repülőgépek zümmögnek. Mozdulatok az ölekezés képzetével, melyek lehetnének varázslatos városkákban, buszokon, vonatok ablakában, park-kertek lépcsőinek és szökőkútjainak, akár az alsósági mézeskalács szíveknek karéjában. Roppa-nó gallyakon botorkálhatunk, rigótársasá-gunkat zenélő manók is kísérhetik, miként a puttók és fejszárnyú szeráfok, hatszárnyú kerubok találhatnak helyet a Teremtő csodáiban, az erdők katedrálisában. A mesélő, a satirikus művész teremtő kedvében elhitei velünk, hogy az életet – leg-alább egy-egy pillanatra – szép játéknak is tekinthetjük. A hét fő bolygó allegóriá-jára szintűjű rábukkanhatunk, hirdetve, hogy a Paradicsomban a Szeretet mozgatja a Napot és hűséges földi kíséronket, a Holdat. Zongor Gábor vizuálesztétikai és vizuállogikai programja tízéves voltá-ból következik. Amit festve rajzol vagy rajzolva fest, az tárgyi mivoltában könynyen tudatba emelhető, de a képelemek viszonylataiban már meditációra késztet, képzettársító kifejezéseiben képi rejtvényeket kínál. Képi nyelvhasználatában, célzott közléseiben pontos, témaváltozataiban elgondolkodtató, a kedves és groteszk figurái mosolyra ingerelnek, értékelhető vizuális tartalmakat hordoznak. A kiállító által számontartott művészettörténeti elődökön, főként Boschon kívül az elemző úgy érzi, hogy még a jeles grafikusunk, Gross Arnold útirányába is fordítja nézőit. Olykor Gross fonal-vonal hálóiba keveredve vagy lelki szépségeket szöve fogalmazta a nemritkán keserű, apokaliptikus és álombeli *il Paradiso*-vizióit. Minden befogadónak kínál nyomhagyót a kollekció, annak is, aki boldogtalanul járhatja tekintetét egyik képről a másikra, és annak is valós tartalmakat közvetítenek a lapok, aki általában jól érzi magát e földi létben. Kettős érzetelvet hat ránk a lagunák városa, Velence megfestése. Szépséggel, de a város jövője iránti aggodalommal is eltölt bennünket a művész; már magával a képet hordozó felület állapotával, szálirányú csorbítottságával. Többnyire éjszaka születnek ezek a művek, annak ellenére, hogy az „ártó vízi villik is betérnek. Az éjszaka, a drága, ó! a méz hold arat ajkukon mosolyt” (Rimbaud).

Német favázás falazású házak részleteinek felhasználásával készítette a következő tartalmakat: *Baglyok háza, Bárka Ház, Ikerfák a skanzenben, A tojás háza, Wotan háza.* Wotan az istenek ura, a fény, a levegő és a szél istene, aki félelmet kelt, démoni alak, ármányos és ravasz, amikor a hadisteni szerepében nyilvánul meg. Ösztönzője a szerelem mérhetetlen élvezete. A fa mint egyetemes rendeltetésű *Világfa* van jelen az élet rendjének kialakításában, miként a népmesékben vagy a honfoglaló magyarok ikonográfiai programjában. Zongor elhagyta a tölgyfa köré épített házat, máskor megfelelteti őket egymásnak, Wotan attribútumaiból szabadon válogat, képzeletének tág teret enged, és vízió-asszociatív analízisre hívja a látogatót. Madárijesztők

sora figyelmeztet a komoly és mámorító tartalmakra: *A látó – Idő-őr – Szilveszteri – Mágikus.* A közpiktor elgondolkodtatja képei nézőjét, miként szötte bele az időnyezőt egy csiga formájú óra értelmezésébe, a *Hold és a Nap* együttes megfestésébe, vagy *Az idő múltása, Végtelen idő* és az *Ambergi napóraárus* című képeibe.

A festmények fényességének és frissességének technikai titka, hogy Zongor képeit nem olajban, hanem az ettől alig megkülönböztethető, de a színeket jobban őrző Wurm-féle temperában festette. Ennek a festéknek kötőanyaga a tojásfehérje és a fügetej; vagyis gumi. Zongor képein a tempera egyenletesen vezetett fekete kontúr- és határolóvonalas alkalmazásokat tesz lehetővé. A gyakorta keveretlen színeivel igen energikus hatást ért el, a dekoratív festések táblái néhol „foszforeszkálni” is látszanak. Aki éppen csak áttekintette a tárlatot, annak is feltűnt, hogy a festmények és a grafikák jó részének visszatérő, különböző formákban, jel-képekben felbukkanó védjegye a kék szín valamilyen változata és árnyalata. A legtöbb kép kísérojelenségeként, implicite ott ragyog a magyar tenger és az ég azúrja, akár halvány háttérderengésben, akár keveretlenül, színköri főszínként meghatározva az alkotást. Ha a Balaton a téma, a létigénylő csodáig, Tihanyig meg sem áll. Zongor jól komponál, igen nagy igyekezettel és igényességgel, mívesen jelenít meg minden képelemet. Hatásos a színminőségeiben, komplementer színeiteiben mennyiségi alárendelésekkel teremt harmóniát. A csillogó, fölfénylő és áttetsző felületek ma-gukba foglalják az órák számlapját, a tájolókat, napernyőket, virágokat és a további képi világokat, de felmutatják a tökéletes gömbi formák tömegével kifejezhető, önmagában záruló fájdalmat is. *A bölcsesség kora lejár* – *Életrajz* olvasható az egyik kép feliratozásában. A súlytalanság állapotába került geometriai testeknek és az E. T. A. Hoffmann meséiből ismert természetudós-ábrának, a koponyára feszülő szalamandrának megannyi jelentésrétege van. Elsősorban a fej torzításai, a túlzásokból álló strukturáltság és a vöröslő fájdalom háttérében levő motívumok ragadják meg a figyelmünket. Zongor Gábor képei szellemiségükben nemritkán *Villon*i *lázasadások*. Csépeli az örök nyárspolgárt és a középszert, mert ez utóbbi hallatlan fortélyokkal tudja megszervezni önmagát. Harsány humorral leplezi le őket, ismeri ezt a társulást. Szókimondása olyan magaslatokra is eljut, melyekben a grafika művészettörténeti nagyjait is megidézi. A 18. századi Nagy-Britannia egyik legeredetibb művészeti hagyatékával találkozik William Hogarth személyében, és erkölcsnemesítő célzattal készült satirikus sorozataival.

Zongor Gábor a képgrafika, valamint az alkalmazott grafika és a díszítőfestészet kereteken jelentkező formanyelvi együttlálásával a '60-as, '70-es évek sajátosan magyar népművészetét is eszünkbe juttatja. Sikeres alkotásaival – mint például erejével – a művészeti önképzésnek hitelét igen magasra emelte.

Szűcs István Miklós

Kívülállók

Szilágyi Lackó születésnapján, október 17-én nyílt kiállítás a róla elnevezett veszprémi utca-galériában özvegye, Szilágyi Éva Zoé munkáiból. Ebből az alkalomból egykori lakását is megnyitották – két óra időtartamra.

Noha Veszprém cseppet sem bővelkedik helyben élő és alkotó (festő)művészekben, azzal a kevéssel sem kufárkodik túl körültekintően, akik akadnak. Kiváló példa erre a helyi születésű és tragikus körülmények közt 2007-ben elhunyt Szilágyi László, aki a Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatója volt, s 1991–94 közt Derkovits-ösztöndíjban is részesült, melynek korántsem az összege, sokkal inkább a presztízse az, ami egyfajta fokmérőként szolgálhat. Emiatt újra és újra megdöbbenek azon, hogy az unalmas, bár róla elnevezett aluljárón kívül eddig nem sikerült a művész hagyatékát a veszprémi lakosok rendelkezésére bocsátani. Lackó egykori lakása is mindössze két órán keresztül volt megtekinthető.

Ez a restancia valamelyest csökkenteni látszik, ugyanis a magát az underground, art punk, outsider art vonalába soroló Szilágyi Éva Zoé képeiből nyílt kiállítás a veszprémi aluljáróban, melyet Grászli Bernadett, a Művészetek Háza Veszprém igazgatója nyitott meg.

Zoé 1966-ban született Budapesten, 1979–1990 közt külföldön élt, többek közt Coloradóban, Franciaországban, Ausztriában, s legtovább a németországi Essenben. Hazatérését követően rövid liezont folytatott a híres-hírhedt Pillangóval, akinek utolsó néhány évét Urbán Tamás fotóriporter fényképezte végig, s amely emlékekből 2020-ban a Capa Központban volt látható kiállítás. A hazai fotózás legromantikusabb pillanata – véleményem szerint – Zoéhoz kapcsolódik, amikor Urbán ölelkezve, a fürdőkádban ülve örökítette meg őket Pillangóval.

1992-ben Zoé megismerkedett Lackóval, s egyebek mellett olyan underground helyeket látogattak, mint a Fekete Lyuk (amelyet Zoé Jim „A.KÓD”-dal ki is festett – s ahonnan Pillangót kitiltották). Nem sokkal később összeházasodtak és Veszprémbe költöztek, ahol az évek során egyre inkább kirekesztve, megbélyegezve érezték magukat. Ugyanakkor talán éppen ez a marginalizált élethelyzet lehetett az, amely kívülálló identitásukat egyre inkább megerősítette, s amelynek művészetükben való lecsapódása egyre tisztább, kifinomultabb kifejezést nyert. Egy integráló, befogadó társadalomban nehéz outsidernek lenni, persze kérdéses, hogy egy olyanban az egyén törekedne-e egyáltalán ilyesmire. A mellőzöttség rendkívül nehezen elviselhető létállapot, amely nemcsak egy gyermek, hanem egy felnőtt számára is hatalmas traumát jelent. Elviselését a művészi munka, az alkotótevékenység valamelyest megkönnyítheti, ha teljesen meg nem is

szünteti, hiszen a felgyült érzelmek csatornát találnak maguknak a felszínre jutáshoz, azonban, ha ezen a csatornán csupán ventillálni lehet, de kommunikálni nem, akkor a szintlépésre nem ad módot. Visszajelzés, elismerés híján csak önmagát generálja a folyamatos, s ez a negatív spirál akár drasztikus következményekhez is vezethet.

Bízom benne, hogy a mellőzés időszakának vége, és Zoé, illetve Lackó képeit hamarosan eredeti valójukban is megtekinthetjük, lehetőleg Veszprém egy frekventáltabb helyszínén.

Bodó Gergely / GeriPoppers

Színészkirály a királynék városában

*Latinovits Veszprém*ben.

Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits Zoltán-terem. Megnyitó: 2023. szeptember 9.

A Latinovits Zoltán veszprémi éveit bemutató kiállítás a Veszprémi Petőfi Színház második emeleti, szalonra emlékeztető Latinovits Zoltán-termében található. Engem jel, útba igazító tábla hiányában a teremőr nénik segítettek, hogy megtaláljam. Szépen szerkesztett tablókat láthatunk. A tablók egy részén Latinovits Zoltán életét, a különböző életszakaszokat, a vidéki és fővárosi színházakban játszott szerepeket mutatják be rövid összefoglalók, előadásokról készült kritikák, illetve Latinovits írásaiból válogatott idézetek segítségével. Van olyan paraván, amelyen a színészkirály életéről szóló könyvekből ismert fényképeket láthatunk: Latinovitsot gyerekként, a világra tág szemekkel nyitott, lelkes fiatalemberként, jelmezben, kikészített arccal, parókában különböző szerepeiben. Egy korai, még abból az időszakból származó önarcképét is bemutatja a kiállítás, amikor még nem tudta eldönteni, hogy képzőművész legyen-e.

Egy tabló a kiállítás apropóját adó, eddig ismeretlen levéllel foglalkozik, melyet egy veszprémi, verseket előadó fiatalember küldött Latinovitsnak. Kovács Gyula leveléhez, melyben a már híres színész segítségét, kritikáját kérte, egy szavatait rögzítő magnókazettát is mellékelt, hogy Latinovits ezek alapján ítélhessen meg tehetségét, képességeit. Latinovits nyilván zavarban volt, válaszeveléből legalábbis ez derül ki, hiszen a levél feladóját nem ismerte, a hanganyag alapján kellett volna tanácsot adnia, amit megpróbált elkerülni. A kiállítós Latinovits keze írásával gépelt változatban is olvasható levél egy részlete: *„Kérésének ez a módja, a magnókazetta elküldése frappánszott és imponált. A versmondás azonban nemcsak hangadás, nemcsak szavak »hangoztatása«, de moz-*

gás, mimika – tehát »élőben« többet tudnék mondani. A versmondást én is csak kísérletezem, tehát a véleményem inkább intuitív, mint »tudományos«. Ha megszállott, úgysem tudja abbahagyni mániáját. Amit hallottam, semmivel nem volt rosszabb annál a profi szintnél, amely ma általánosnak mondható. Kicsit merev, nem elég törékeny, hajlékony, játékos – mintha egy hangszeren játszana, nem egy benső zenekarral. Persze én magammal, másokkal szemben is maximalista vagyok. A versmondás a boldog szenvedések közé tartozik, gyötörő és szárnnyat adhat. Gyűjt. Ringat. Felemel az ég felé. Nem tudok mit mondani. Jelenleg még én is offsider vagyok, segíteni kevés vagyok. Ne hagyja magát.” A kiállítás központi helyét foglalja el ez a színháztörténeszek számára is fontos új lelet. A tablón a levél mellett Kovács Gyula képét is láthatjuk.

A kiállítás további tablói Latinovits Veszprémben töltött éveit, az ebben az időben közreműködésével készült előadásokat foglalják össze az előadások plakátjai, az előadásokról megjelent kritikák, rendezőpéldányból vett részlet, illetve magánjellegű levelek alapján. A színész 1972-ben csatlakozik a veszprémi társulathoz. Illyés Gyula *Különc* című drámájában Telesi Lászlót alakítja, majd Németh László *Győzelem* című drámáját rendezi meg. Régi vágya teljesül, végre nemcsak játszik, gondolatait rendezőként is közvetheti a színpadról. A *Győzelem* bemutatója körüli botránnyal részletesebben is foglalkozik a kiállítás, és hogy a veszprémi jelenlétet személyesebbé tegye, olvashatjuk Latinovitsnak a darabban játszó Meszléry Judithhoz írt rövid leveleit is. Következő, a *Győzelem*hez hasonlóan nagy sikerű rendezése Gorkij *Kispolgárok* című darabja volt, ezt is külön tabló idézi fel, majd láthatjuk az Arthur Miller *Az ügynök halála* című drámájából készült előadás emlékeit, melyben, rövid veszprémi pályafutásának koronájaként, eljátszotta Willy Loman szerepét.

A kiállítás szervezői a Veszprémi Petőfi Színház és a Laczkó Dezső Múzeum voltak. A kiállítás kurátora Pilipkó Erzsébet, rendezője Szeibel Máté.

Kovács Gáborján

Észrevenni, nézni, látni

Ladányi Tamás: *Veszprém felett az ég*. A Pannon Egyetem Kultúraszervező Csoportja rendezésében. Pannon Egyetem, aula. 2023. szeptember 19.

A Pannon Egyetem aulájában szépszámú érdeklődő érezhette úgy Ladányi Tamás fotókiállításának megnyitóján, hogy közelebb került az égbolt titkaihoz. Hat évvel ezelőtt már volt egy kiállítása az aulában.

Akkor is Nyőgér József zongorajátéka nyitotta meg a tárlatot. Chopin mazurkáját hallgatva úgy érezte az ember, mintha apró csillagok röppentek volna fel a zongora billentyűiről.

Sic itur ad astra. Így jutunk a csillagokig – tartja a régi latin közmondás. De valóban eljutunk-e mi, egyszerű szemlélők a csillagos égbolt különleges fényeihez, ha a róluk készült fényképeket nézegetjük? Vagy csak szemlélődünk, vagyakozással a szívünkben ebbe a különleges világba?

Ladányi Tamás eljutott a csillagokig, s ezt nem csak a képei bizonyítják, hanem az a több évtizedes munka is, melyet az asztrofotózás világának szentelt. Nem kell őt különösebben bemutatni a veszprémieknek. Több kiállítását láthattuk már az évek során városunkban. Szeretjük a képeit, melyek talán az ember belső vágyait is repítik felfelé a magasba. A kiállítást, mely az EKF támogatásával jött létre, Abonyi János, a Pannon Egyetem rektorhelyettese nyitotta meg. Kiemelte az alkotó töretlen kitaratását, melynek köszönhetően két csillagot is ő fedezett fel az égbolton. A pillanat és az örökkévalóság egységét hangsúlyozta. „El kell mélyednünk a körülöttünk lévő világban, észre kell vennünk a szépségeket” – mondta. Valóban, Ladányi Tamás képei az égbolt különleges szépségeit sugározzák, azokat a gyönyörű pillanatokat, melyeket sokszor nem is veszünk észre. Mert természetes nekünk, ha felnézünk az éjszakai égre, akkor csillagokat látunk.

A most kiállított alkotó a szerző szülővárosának, Veszprémnek és szűkebb környezetének égi csodáit mutatják be. Rövid tárlatvezetést is tartott a fotós, és elmondta: 15 év munkájának eredményei ezek a képek. Veszprém ikonikus épületei: a vár, a tűztorony, a templomok, a viadukt s a királyi pár szobra jelennek meg a csillagok fényében. S hogy ne csak az esti csillagok fényében gyönyörködjünk, egy különleges képen láthattuk, a Nap, ez a tüzes csillag is csodákra képes, mikor útját járja. Mintha csak egy csillogó nyaklánc és karkötő lenne a házak felett, vagy egy soványka nyolcas szám, ami a nap évi járását mutatja a szerző háza felett. „Az *Analemma, avagy nyolcas az égen* talán a leghosszabb fotós projektem” – mondta az alkotó. A képen a Nap éves járását szemlélhetjük, melyet az év minden napján azonos helyen és azonos időben örökített meg. Családjának támogatása és a kedvező körülmények is kellettek ehhez a különleges képhez, mely a 2010-es évek remeke. Akkoriban még kevés volt az analemma-képek száma a világon. Nem is maradt el a kép nemzetközi sikere. Minden kép történetét, érdekességét, a fotózás perceinek különlegességét elmesélte. A Vénusz, a sarlók és a vöröslő Hold titkait. A „brockeni kísértetként” jegyzett jeleniséget, melyet ő maga a hajnali órákban a húszemeletes tetején tapasztalt a ködbe és felhőpárába burkolódzó város felett.

Amikor a párán áthatoló hajnali napsugarak szivárványszínű glóriát fontak köré. Ladányi Tamás képei rendkívül mozgalmasak és rendkívül izgalmasak. Vonzzák a tekintetet, ámulatba ejtenek és elgon-

Zenebeszéd

Bartók-előadás Farkas Zoltánnal. Veszprémiek a nagyvilágban. Hangvilla, 2023. október 27.

A kamarazenekar próbatermében Bartók Béla két zongoraciklusának mélyreható ismertetése történt igazi beavatottak közreműködésével. Dacára a több mint kétórás fajsúlyos programnak, a termet megtöltő közönség záró vastapsa kitartó figyelemről és lelkesedésről tanúskodik. Megérdemelten.

Személyes vallomásként itt az elején: kifejezetten Bartók Béla iránti rajongásom vitt el a koncertre. Ő az, aki a magyar zenei égbolt egyik legfényesebben ragyogó örök és állócsillaga. A magyar népzene talapzatán nyugvó alkotóerejéből sajátos látásmódjával az avantgárd már-már szürreális eszközeivel originális és egyedül tudott a modern zenében létrehozni. Mélyen humanista szemlélete, törekény testalkata ellenére, olyan erővel tör fel egyedi látásmódjában, megoldásaiban és koncertjein, amely alól lehetetlen kivonnia magát bárkinek, aki kicsit is nyitott a 20. század eme zsenijének felkavaró muzsikája iránt. Mióta a zenei tudatom létezik, végtelen csáb-erővel vonz ez a muzsika, ezért is voltam kíváncsi, az est két zongoristája és a szinte egyetemi katedrára illő mélységű szóbeli műboncolgatást nyújtó előadó mivel rukkol elő. Nem csalódtam.

Vikman Pál nyitó szavaival azonkívül, hogy méltatja az EKF támogatásával létrejött második *Van-* (*Veszprémiek a nagyvilágban*-) koncert előadóit, ha már a mozaikszavaknál tartunk, hát fanyar íróniával céloz a megszünt középszintű zenei oktatás hiányára (vek – volt egyszer egy konzi) is Veszprémben. Farkas Zoltán zene-történész, zenekritikus, aki az MTA Zene-tudományi Intézetében dolgozott a 18. századi és a kortárs magyar zene kutatójaként, majd kritikusként több újságnak, a Bartók rádiónál pedig a *Zenebeszéd* című műsor alapítójaként, jelenleg a Bartók Béla-emlékház igazgatója. Hordós Johanna veszprémi születésű, alsó- és középfokú zenei tanulmányait Veszprémben végezte (ismét egy kis humor: veszprémi zongorán), majd Ausztriában, felsőfokú edukációja során, zongora-előadóművészi szakon végez. Számos mesterkurzuson vesz részt, emellett számos országban koncertezik. Az ő ötlete a *Van*-sorozat indítása is. A másik hangszeres előadó, Füzeséry Zoltán budapesti születésű, aki alsó- és középfokú zongoraiskoláit is ott végzi. Már egészen fiatalon fontos versenyek nyertese. A Grazi Zeneművészeti Egyetemen szerez művészdiplomát, egyetemi éve alatt megnyeri a bécsi Steinway House nemzetközi zongoraversenyét, de számos más versenyen is részt vesz és díjakat hoz el. A nemzetközi porondon szóló-zongoristaként, kamara- és nagyzenekari koncerteken játszik. Veszprémi kötődéséért a 2006–2012 közötti időszakban a Dohnányi Ernő Konzervatórium tanáraként betöltött szerepét említi a konferansz. Jelenleg mindkét pianista a Grazi Zeneművészeti Egyetem tanára.

Hajba Ferenc

kei a szájába rágnak), a védő nyilván elfogult védenca javára, a bíró, amennyiben nemcsak automatikusan ítélettel minősíti a vádiratot, megpróbálhat ugyan az igazság nyomába eredni, de hát hozott anyagból dolgozik. A vádlott bármivel védekezhet jogi következmények nélkül. A tanúnak azonban kötelessége igazat mondani, aprólékosan emlékezni a 30-40 évvel ezelőtt történetekre is, ellenkező esetben őt is rács mögé dughatják.

Feltéve persze, ha nem éppen a vád hamis tanúja, aki nem ritka manapság az üléstermekben, hiszen mennyivel egyszerűbb vádalkut kötni egy bűnözővel, mint végignyomozni, szétszálazni egy történetet. Ha a vádnak van két tanúja, akkor a védő akár haza is mehet, jelenléte, szerepe felesleges.

Így jártunk hát, kedves tanútársam, Géczy János, Múcsarnokba tervezett kiállításod helyett most a nívós veszprémi Kádár-stúdióban kell válaszolni az ügyész és a bíró kérdéseire. Felkészültségük, szellemességük okán, meg a történelmi hűség kedvéért rögzítsük az ő személyüket is. A vádhatóságot Praznovszky Mihály irodalomtörténész képviselte, bíró Ladányi István, a kirendelt védő pedig Németh István Péter költő volt.

Ennyi előbeszély után nézzük a tényállást. Nevezett Tömöry Péter veszprémi illetőségű világpolgár, színházrendező és író 1991-ben papírra vetette 564 oldalas művét *Violanász* címmel. Kiadására a Szépirodalmi Könyvkiadóval szerződést is kötött, azonban időközben a kiadót privatizálták, a könyv pedig a fiókban maradt.

S lássunk csodát, nem penészesedett meg, nem sárgultak el a gondolatai, mégis merész dolog volt a sepsiszentgyörgyi Tinta Könyvkiadótól, hogy beteljesítette minden könyv sorsát: az olvasók elé tárta a művet.

Letts is ebből veszedelem. Mert hát a három évtizeddel ezelőtti történetben sok veszprémi magára, de sokkal inkább másokra ismer, és nem is véletlenül. Az irodalmi közfelháborodást azonban sokkal inkább okozta, hogy a szerző egy biológiai forradalomnak nevezett tinédzsermozgalmat ír le a prűdek és álszentek szerint szemérmetlen, pornográf részletességgel. A történet – melyben húsz tizenéves diáklány biológiai forradalmat csinál, ugyanazt az idősebb férfit szemelik ki gyermekük

dolgozhatnak. Vajon mit rejt felettünk az univerzum? A misztikus mesék, a népi hiedelmek vajon mire alapulnak? Mit is mondanak igazán nekünk a bolygók, a csillagok, ha felnézünk az égre? Minden képről sugárzik az a harmónia, mely a földi és az égi világ között megérinti az embert. Munkáját nagy nemzetközi elismerés övezi már. A legkiválóbb asztrofotósok között tartják nyilván. Szerényen csak annyit kért tárlatvezetésének végén, Charlie dalát idézve: „Nézz, nézz az ég felé!” Hazafelé az esti szürkületben én is az eget kémleltem. Jó érzés volt ezeken a misztikus képeken és a különleges fényekben is megismerni Veszprémet.

Molnár Erzsébet

Tudósítás tanúként a veszprémi Irodalmi Törvényszékről. A diáklányok biológiai forradalmának utóélete.

Tömöry Péter: *Violanász*. Tinta Könyvkiadó, Árkos, 2022. 570. p. Könyvbemutató a veszprémi Kádár Tibor Emlékműterem és Galériában. 2023. október 23.

Készülődés közben azon gondolkodtam, van-e dresszkódja egy irodalmi büntetőeljárás tanújának. A hivatalos személyiségek, a közszerplők (ügyész, védő, bíró) bizonyára magukra terítik az eljárás komolyságát jelezni szándékozó talárt, ami persze egy méltatlanul súlytalan, vékony anyagból készült köpeny (mondjuk stílszerűen, hogy köpönyeg, ami persze semmiképpen sem Gogolé lehetett), a vádlottat pedig vagy a szürke tyúklábmintás rabruhában vezetik elő, ha pedig szabadlábban védekezhet, akkor többnyire ünnepélyesen felöltözik a saját ítéletére. De a tanú külső megjelenésére nincs előírás, és a szokásjog sem ad útbaigazítást. Nem is szólva arról, hogy egy irodalmi tárgyalás vegyes közönsége feltehetően bohókás figurákból, szertelen irodalmárokból verbuválódik, illik tehát a nagyérdeműre is tekintettel lenni itt, ebben a szépreményű, csodálatos Kádár Tibor Emlékműteremben és Galériában, ami minden bizonnyal a város igényes kulturális agórája lesz.

A talár és rabruha elmaradt, Tömöry Péter (1943) vádlott talpig feketében, jövőbe néző tekintettel túrta a sorsát, illő tisztelettel válaszolva az őt támadó kérdésekre.

A Tömöry Péter író rendhagyó perében idézést kapott tanúként az igazmondás kényszerén is elgondolkodtam. A tanú ugyanis az egyetlen, akinek igazat kell mondani a tárgyalóteremben. Az ügyész azt mond, amit akar (illetve amit a főnö-

Nagyszerű tematika mentén alakul az est. A koncert vagy inkább előadás első részében Bartók *Improvizációk magyar parasztdalokra* (1920) ciklusának ismertetése élvezetesen, ugyanakkor mély szakmaisággal történik. A zenei képzettség nélküli publikum betekintést kap Bartók alkotói módszerébe, a több mint kilencszer összegyűjtött népdalból kiválogatott – sokszor pikantériába hajló – szövegeiben rejllő dramaturgia zenei értelmezésébe. A szakmai fülek sem maradnak információ nélkül, az egyes frázisok hangjainak boncolgatása tökéletesen rávilágít a zeneszerző indíttatására, zenei világának sokrétűségére és a funkcionális zenétől való eltávolodására. Hogyan komponál hang-nem helyett egy központi hang tonális vonzása mentén, mikor érezhető az eredeti dallam, és mikor lehet csak sejteni az eredetet, sokszor originális maga a népdal jellegű téma is. Bennem meg az merült fel most is és mióta hallgatom Bartók műveit, vajon az intuíció és a tudatosság milyen arányban van jelen alkotófolyamatában. Talán választ ad erre az alábbi Bartók-idézet: „Sokan azt hiszik, hogy feldolgozást egyszerűbb írni, mint eredeti művet. Talán mert a feldolgozásban a munka egy részét, a témák kitalálását már elvégezte valaki. Ezzel ellentétben, egyes esetekben – véleményem szerint – az adott téma feldolgozása nehezebb, nagyobb megkötöttséget jelent. Annyi bizonyos, hogy jó népdalfeldolgozás megírásához legalább olyan alkotói ihletre van szüksége a zeneszerzőnek, mint az eredeti mű megalkotásához.”

A performansz első felében Hordós Johanna ül a zongoránál, és – nem irigylem – sokszor csak kiragadott nyúl farknyi idézetekkel támasztja alá a hallottakat. Ez az izzó muzsika még így is hitelesen és ihletetten hangzik játékában. A tartalmas szóbeli információözőn után aztán felhangzik a mű nyolc tétele egyben is. A

muzsika elragadja az előadót és a hallgatót is, mert igazán jól játssza. Korábban leginkább romantikus zenét hallottam tőle előadni. Öröm, hogy ilyen fiatalon érti ezt a különleges és nehéz muzsikát, ahol a kísérlet, az esetleges elő-, utójátékok jelentősége néha túlnő az alapdallamon, tudatos bartóki szándékban. Érti Bartók lelkét!

Szünet után a másik, és egyben Bartók zongorára komponált darabjainak egyik legjelentősebbike, az érett stílusváltásban született *Szabadban* ciklus (1926) elemzése következik. A *Három burlesz* után ez is programzene, de egyáltalán nem didaktikus, sokkal inkább az ember, annak gondolatai állnak a középpontban. Eszközrendszerében a szekund sűrűlódások és az ostinato képletek, az ütőhangszerekre jellemző zenei-ritmikai effektusok teszik szilajjá, robusztussá ezt a magával ragadó muzsikát. Hatalmas zene. Az előadást a Yamaha zongorán itt is a rövid témák, képletek megszólaltatásai támasztják alá, kiválóan érzékeltetve, megfejtve a komponista szándékát. Az öt tétel – *Sípval, dobval, Barcarolla, Musettes, Az éjszaka zenéje, Hajsza* – közül az utolsó talán az egyik legnehezebb Bartók-zongoradarab, a tempó, a hangzások, a két kéz független játéka zongoristapróbáló, még maga Bartók is ritkábban játszotta, mint az *Allegro barbarót*. Füzeséry Zoltán kimagasló tehetséggel interpretálja a teljes művet. Amikor feláll a zongorától, szinte érzni rajta, hogy nem csak fizikailag, lelkileg is kiadott mindent. A vastapsra visszajön ugyan többször is, de látszik, még mindig a műben él. Igazi élmény a játéka.

Az előadás, a hangszeres játék a két zongoraciklus értelmezésével minden résztvevő számára emberközölsébe hozta Bartók zsenialitását. Nagyszerű kezdeményezés, kiváló kivitelezésben!

Kovács Attila

A fény árnyéka

A fény árnyéka. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. október 27. – november 26.

A Fonyóc
A halála pillanatában fényt sugárzó kábelkötél...
Szabó Dezső: *Landscape*, Fotókönyv, Művészetek Háza Veszprém, 2023. 4. sz., 11. old.

Rorschach
Rorschach Inagy kiállítás: Bak Imre, Cságyai Ákos...
Szabó Dezső: *Landscape*, Fotókönyv, Művészetek Háza Veszprém, 2023. 4. sz., 40. old.

A kiállítás témájának kiindulópontja a Veszprém-ben élő Jokesz Antal 1979-es experimentális fotografiai műve (*Tűzpróba*, 1978-79, brómezüst-zselatin nagyítás, 180x180 mm). A jobb alsó sarkánál meggyújtott fekete-fehér fotópapír egy részét felemészítette a láng, s annak fénye beexponálta a papír fényérzékeny emulzióval bevont felületét. Ezután a fotópapír áthaladt a szokásos előhívási és fixálási processzuson, rögzítve egy állapotot. Így egyfajta képtárgyként jeleníti meg a rajta történt behatásokat. Önkéntelenül adódik a kérdés, hogy miről beszélhetnénk akkor, ha ez az önfelemészítő folyamat nem állt volna le. Teljesen elég a tárgy, és csak némi fekete pernye marad utána? Abban az esetben egy szimbolikus/akcióművészeti alkotással állnánk szemben, melyet csak leírásból vagy fotografikus eredetű álló- vagy mozgóképes dokumentáció által ismerhetnénk. Láthatóan nem ez a helyzet. Itt a fotografikus kép mediális tulajdonságait vizsgálta az alkotó. Tűz és fény, és kép és árnyék. Ezek a szavak elvezetnek minket Platón barlang hasonlatához (Platón: *Állam*, VII. könyv); a példatörténet szerint leköszönt emberek születésük óta háttal ülnek a külvilágnak, és csak a barlang falára vetülő árnyékokat láthatják, így azt vélik valóságnak. A mögöttük égő tűz fénye vetíti egyfajta bábjátékként (árnyjátékként) az előtte elhaladó formákat a falra. Platón eme hasonlata könnyen párhuzamba hozható a modern kor médiumával, a mozival. Emberek sötétben ülve, hátuk mögül a mozivászonra vetített mozgóképeket nézik. Ennek a projekciónak fordított irányú megfelelője a kamera, akár mozgó-, akár állóképről van szó. Minden kamera prototípusa pedig a camera obscura. Egy sötét, a külvilágtól elhatárolt térbe egy lyukon keresztül bevetül a fény, amely egy felületre (a feje tetejé-

re állítva) kirajzolja az előtte látható környezetet. A fotografikus eljárás fényérzékeny felületeken (film, fotópapír, szenzor) detektálja e belső árnyképeket (sötétség–világosság viszonyok). Platón idealista filozófiájában a festett kép – úgy is mint festmény, azaz műalkotás – csak gyenge másolata a látható, megtapasztalható világnak, s mely tárgyi világ csak árnyéka a meg nem ismerhető ideák tökéletes világának. Az mindenesetre kijelenthető, hogy a fotografikus kép a technika és a tudomány közreműködésével, a fény felhasználásával – összetett formában ugyan, de – rögzített árnykép. (A fizikai környezetben az objektumokról visszaverődő fény vetett és önárnyéka által érzékelhető a látvány.)
A tűz és annak fénye által is formált kép, Jokesz Antal műve után közel egy évtizeddel később, megjelenik Várnagy Tibor *Tűzkontaktok* című sorozatában (1987, zselatinos-ezüst nyomat, változó méretek, 11 darab). Az évtizedhez és az alkotó habitusához illően szertelenebb, ösztönös kísérletezésből kialakuló, érzéki formában. A fekete-fehér fotópapírok változó mértékben és módon roncsolódva, a fizikai-kémiai elváltozások miatt színeket is tartalmaznak. A kérdés arra irányul, hogy fotográfiák-e ezek a tárgyak, illetve meddig mehetünk el, mit nevezhetünk még (fény)képnek. Ugyanebből az évből származik Eperjesi Ágnes *Gyufa* című munkája (1987, brómezüst-zselatin nyomat, 30x24 cm). Az egyszerre fotogramként és luminogramként definiálható képen elégő gyufaszálak hozzák létre önnön fotografiai lenyomatukat.
Ha ezeket a munkákat vesszük kiindulópontként, akkor a tűz mint jelenség nem tipikus alkalmazása tűnik szembe e fotografikus alapú művek kapcsán. Azonban e felvetés – a kiállítás koncepciója – nem korlátozódik erre. Nem korlátozódik feltétlenül arra sem, hogy kizárólag a fényérzékeny anyagok területén belül vizsgálódjon, vagyis nem csak kamera nélküli (cameraless) művekről van szó. A fotografikus képnek arra a fontos jellemzőjére reflektál, melyet leginkább a keletkezés fogalmával írhatnánk le. Valamifajta lenyomat, ahol a fény mint energia, illetve

az energia más formái – hő, elektromosság – nyomot hagynak a fizikai létezőkön.
Ezeket a kérdésvetéseket művészek indítják, a folyamatokat ők alkalmazzák arra, hogy képeket hozzanak létre. Ezek a képek ugyan valamely jelenségek rögzített formái, de nem tudományos célból készülnek. Látható a párhuzam a tudományos képalkotási formák és e művek között, de itt a hangsúly a képalkotáson, illetve a művészeti kérdésekre adott válaszokon van. Mivel ezek a művek bizonyos folyamatok által hagyott nyomokra fókuszálnak, ezért redukálódnak a tisztán megfogalmazott célra és látványra. Olyan műalkotásokról, tehát kódolt esztétikai formákról van szó, melyek befogadásában az alkotók által írt szövegek segítenek. Ugyanakkor a befogadó részéről szükség van arra a nyitottságra, melyet az érzékelt világ jelenségeivel szemben érzett természetes örömként írhatnánk le.
Ősz Gábor *Energy Transform / Energiaátalakítás* (1994, installáció és vetítés) című műve a fényről szóló filozofikus-költői mű. Fizikai értelemben a meg nem tapasztalható, láthatatlan fényt annak infravörös tartományában, hőként detektálja egy speciális kamera. Érzékelés, kép és fény viszonya persze sokkal összetettebb, mint hogy egy technikai eszközrendszerrel redukáljuk le.
Nagyvárad Kitti a Lichtenberg-ábrának nevezett elektromos jelenség formáival foglalkozik. Az egyik sorozatában nyomdai síkfilmen keletkező rajzolatokat látunk. Másik sorozatában a nagyfeszültségű áram beleégeti a fatábla felületébe a jellegzetes mintázatot. Szó szerint fraktálképek keletkeznek egy hagyományos, festészeti képtáblán.
Badár Tamás a színes negatív film felületén tenyésztett mikroorganizmusok nyomát értelmezi képként. Hagyományos, analóg módon levilágított színes fotókat (C-print) látunk, csak éppen maga a matéria, a hordozó válik képpé. Főleg régi üveglemezes fotográfiákon találkozhatunk efféle nyomokkal, csak ott azok a rögzített kép rovására vannak jelen. Itt előtérbe lép a „hiba”, mely a vizsgálat tárgyává válik.
Déry Ágoston camera obscurát (lyukkamera) használ. A legemlékezőbb jelenségeket veszi szemügyre. *Shot / Lövés* című munkájában a kép létrejöttéhez szükséges lyukat egy pisztolyból kilőtt golyó hozza létre, rögzítve a lövés pillanatában az alkotó teljes alakos, életnagyságú képét. Másik nagyméretű munkájában a Hold teljes pályáját rögzíti az égbolton (*Moon Track*, 2023, ezüst-zselatinos nagyítás, 100x300 cm). Természetesen negatívban (fekete-fehér) megjelenítve a képet, amely papírkép, és így egyedi példány. Az analóg, ezüst-halogenid alapú fotográfia egyik sajátossága a negatív-pozitív viszony. Ez annyit jelent, hogy az ezüstsók a fény hatására sötétednek el, így teszik lehetővé a fény-képek elkészítését.
Dobokay Máté *Hívás kimerülésig / Developing till the Exhaustion* című munkája egy 604 darabból álló szürke skála. Ebben az esetben nem a fekete-fehér fotópapíron mint képen rögzített fény-árnyék viszonyt tapasztalhatjuk meg. Ez az ismereteinkből és az elvárásainkból fakadó illúzió. Ebben az esetben a feketedésig beexponált lapok a hívó kimerülésével egyre halványabbá váltak. A fekete-fehér fotó (zselatinos-ezüst nyomat) technikai processzusát mutatják meg, így e mediális jellemzőkre reflektáló mű kép és médium elválaszthatatlan viszonyáról szól.
Eperjesi Ágnes *Prizma szisztematikus görgetése minden irányba / Prism Rolled Systematically in All Directions* (1987, zse-

latinos-ezüst nyomat) című munkáin a fehér fényt a spektrum színeire bontó üvegprizma fotogram-nyomata jelenik meg. 2021-es *Szín perspektívában / Color in Perspective* című műve nagyon tömören, kép formájában mutatja fel a színelmélet lényegét.
Szabó Dezső *A fény határai / Limits of Light* (2017, luminogram, ezüst-zselatin nyomat, 58x48 cm egyenként) pirotechnikai anyagok segítségével készült lenyomatok. Képi világuk a 19. század végi és 20. század eleji, a tudománytörténetből ismert fotografiai eredetű képek látványát idézi. Ebben a korszakban számos tudományos felfedezés volt, köszönhető a fotográfia jelenlétének és jelentőségének a tudományos kísérletekben.
Az akheiropoiéon jelentése szó szerint „nem kéz csinálta dolog”. Olyan képeket kell ezen érteni, melyeket a keresztény – görögkeleti – hagyomány szerint nem emberkéz alkotott. Ezekről a képekről azt tartják, hogy nem közönséges halandók hozták őket létre, vagy pedig az eredeti mechanikus – bár csodás – lenyomatai. Mivel egy akheiropoiéon keletkezése a csodának köszönhető, ezért hitelesen csak ezek tudják Jézus Krisztus mindkét – emberi és isteni, transzcendens – természetét megjeleníteni. Ezek a képek főleg arcképek, de nem modern értelemben vehető portrék. Nem művészeti alkotások, hanem kultuszképek, melyek a vallás kontextusában értelmeződnek. Szent szövegek alkotják referenciájukat, Jézus arcának „lenyomata” pedig hitelessé, átláthatóvá teszi a dogmát. Ilyen képtípus a Mandylion (Mandülon, arab eredetű, jelentése asztalkendő, a kendőkép ikontípusa), más néven Abgar-kép és a Hodegetria, valamint bizonyos orosz ikonok. A nyugati kereszténységben a torinói lepel és Veronika kendője (vera icon = valódi kép) ismert ilyen típusú szent tárgyként, egyúttal képként.

A nyugati keresztény képtörténet felidézett, meghatározó előzménye egyszerre két ok miatt is kihagyhatatlan. A nem emberkéz alkotta kép és a fotografikus kép – de leginkább a „cameraless” (kamera használata nélkül létrehozott) kép – közti kapcsolat nyilvánvaló. Az a hatás, melyet a „keletkezett” kép előidéz, és amely ma inkább a természettudományos világképben (mítoszban) értelmezhető, a kultuszképhez hasonló módon erős emóciókat vált vagy válthat ki a befogadójából. Van egy ilyen sajátos természete ezeknek a képeknek. A másik szempont: a fotografikus kép maga az egyik fő eredője a fennálló helyzetnek. Milliárdszor milliárd kép kering az online térben. A másolat másolatainak másolatai. Már nem követhető, és értelmetlen értelmezni azt, hogy milyen referenciája van az egyes képeknek, azokat inkább valamifajta adatoknak lehet tekinteni.
Tegyük fel, hogy van még művészet, és tudjuk is, hogy mit értünk ezen. A kiállított művek értelmezik azt, hogy miért készítettünk képeket. Az alkotók pedig első kézből tájékoztatják a nézőt, ami segíti a művek befogadását, biztosítva így azok magyarázatát is. A modern művészet egykor maga teremtette meg azokat a szövegeket, amelyek mentén ma is értelmezhetőek a művek.
A kiállítás témája, problémafelvetése összeköti a más-más időkben készült műveket és alkotóikat. Olyan típusú gondolkodást és művészetfelfogást tükröz, mely generációkon átívelve, nem feltétlenül kötődik földrajzi helyhez vagy változó művészeti áramlatokhoz. Egyfajta fundamentális gondolkodás magáról a képről és a művészetről.

Szabó Dezső

Színes gimnasztikai szalagokat használnak még a színészek az éppen szóba kerülő szituációk jelzéséhez: a Balatont, a vihart, amit Jenő előszeretettel vizsgált, a tüzet, amitől féltek, a Dunát, ami bebelegorva László öngyilkos lett, ezekkel is érzékeltetik. Na és persze elsősorban a színészek csiholják elő önmagukból ezeket a bizarrtól a meghatóig terjedő helyzeteket. Itt kell megemlíteni Benedek Mari jelmeztervező ruháit, amelyek úgy jelzik a kort, amelyben a Cholnokyak éltek, hogy lehetnének akár maiak is, és ami nagyon fontos, nem akadályozzák a színészeket az akrobatikus mutatványaikban. Mert szinte állandó intenzív mozgásban vannak.

A töredezett szöveg, ami állapotok, történések, sarkalatos vélemények pár mondatos leírásából áll – szinte csak kötőanyag. De annak kiváló, nagyon modern. Csak a jó részek vannak benne, minden „bullshit” nélkül. Az asszociációk logikáját a színészi játék erősíti meg, tölti fel élettel. A legalapvetőbb, sokszor hétköznapi mozdulatokat ízekre szedik, megfigyelik és művészi szintre emelik. Mindannyian hihetetlenül angasztáltak szólóikban és a csapatjátékban. A normálisnál sokkal nagyobb kockázatot vállalnak akrobatikus mozgásban, a saját határaikat és a nézők befogadóképességét tágítva az ismeretlen felé. A kabaré, a bohózat, a pantomim, a fergeteges komédia, akrobatika rejtett aspektusait tárják fel, kiforgatva, átmosva magukon ezeket a műfajokat, s ezzel váratlanul fenséges pillanatokhoz juttatják a nézőt. Groteszk és

transzformáció – ezek dominálnak a szöveggel összhangban, azt megtámogatva. Testet és lelket megmozgató, vérfagyasztóan vidám, a halállal játszó mű, ahogy a kései szecesszióhoz illik.

Érzésem szerint a *Cholnoky-kód*ban csúcra jár a Forte Társulat formanyelve, amit a Pannon Várszínház színészei is elsajátítottak. Ez az az újrafogalmazott fizikai színház, amely izgalmas és eredeti színészi játékot hív elő. Én csak rajongani tudok azért, ahogyan Fehér László megformálja Jenőt, Widder Kristóf Viktort és Szelle Dávid Lászlót, Pallag Márton Trivulziót, Horkay Barnabás és a nők a sokféle szerepet: Földeáki Nóra, Oravecz Edit (anya), Kovács Ágnes Magdolna, Kárpáti Barbara.

Szeretni fogja a közönség a *Cholnoky-kódot*, nem csak azért, mert Veszprém történetének egy izgalmas korszakát tárja fel más megvilágításban, középpontban a Cholnokyakkal, akiknek a nevét lakótelep, iskola, kórház is viseli. Hanem azért is, mert izgalmasan megírt és megrendezett előadás, amely felrajzolja a korabeli kulturális, társadalmi hátteret, a művészek titkos és titokzatos magánéletébe az eddigieknél mélyebb betekintést nyújtva. De egyfajta önvizsgálatként is felfogható, hiszen emberi kapcsolatokról, emberi játszómákról szól. A legalapvetőbb dolgokról, amelyeken keresztül a legbonyolultabb dolgok is megérthetők.

Bartuc Gabriella

Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód*. A Pannon Várszínház és a Forte Társulat előadása, ősbemutató. Rendező: Horváth Csaba. Hangvilla, 2023. szeptember 23.

Az aqua lustralis aranytisza folyama

Egyikük nemzetközi híró földrajztudós, világutazó, a vizek szerelmese. A másik a szépirodalmi igényű tudományos ismeretterjesztés úttörője, aki valóság és mese határán teremtett világokban barangol. A harmadik Mikszáth-dzsentríbe oltott Ady-figura, a disznófejű Nagyúr aranyaiért csatázó, a kalandra alkotásra sürgető ős Kaján elől kocsmaasztalok alá bukó, összezsugorodó lélek. Egressy Zoltánnak a Cholnoky fivérekről írt drámájával nyitotta idei évadát a Pannon Várszínház.

Közös örökségük: a Mátyásig visszamenő ősökkel büszkélkedő nemesi familia hagyománya és a polgári jólétet, biztonságot teremtő családi otthon, amiből László, a legkisebb kamaszkorára csak a dzsentríontudat maradt, hogy „beülhessen az ember a kávéházba, és ott családfejtőnek az ő személyében összpontosított minden ragyogásával költse el a habos kávé három kaláccsal” (Ch. V.). Az apa, Cholnoky László Veszprém főügyésze és műkedvelő író. Viktor szerint az írói tehetség áldás és átok, misztérium. A megsebzett alerion-madár rácsöppenő véréből Guidó lovagnak „úgy vonaglik a keze, mint azé az emberé, aki már írni akar, de még nem tudja, hogy mit írjon. (...) Az én apámnak is így rángatózott a keze, és lássa, én mind a két kezemre szelűtött vagyok.” (*Az alerion-madár vére*) Az irodalmi ambíciókkal együtt az alkoholizmusra való hajlamot is megörökölték. Leghatékonyabban Jenő (1870–1950) tudta leküzdeni, aki viszontagságos életében jelentős tudományos karriert futott be; két fivérével halálukig atyai és anyagi támogatásban részesítette.

Viktor és László életútja sok hasonlóságot mutat. Viktornak (1868–1912) – alkoholfüggősége ellenére – munkafegyelme, akaratereje lehetővé teszi, hogy írásaiból megéljen; korai haláláig *A Hét* munkatársa. Természettudományi, filozófiai, esztétikai elmékedéseit perszónákba osztva, afféle tárca-dramolettekben, az élvezetes stílus és a humor díszes celofánjába csomagolva adja el, mert azt vallja: „a szakadatlan, halálosan kölebes nevetés is hozzátartozik a mi mesterségünkhöz, (...) különben unalmas vagy. Szórakoztatás a kötelességed...” (*Hajnali beszélgetés*) „A legunottabb ellensége az aurea mediocritas, az arany középszer volt” – írja róla László. A meghökkenítő, sokszor bizarr ötlet műveinek központi mozgatója, ideológiája és esztétikai mértéke; sokszor fékezhetet-

len fantáziája lendíti át az írásokat abba a regiszterbe, ahol a „különös” már öncélú magamutogatásként hat.

Az írás „csak akkor értékes, ha ott van benne az én. De igaznak annál igazabb lesz, mentül jobban elbújik mögéje ez az én” – írja a *Hajnali beszélgetés*ben. A két testvér különbözőképpen rejtőzködik: Viktor mesefigurák, fáraómúmiák, híres regényhősök szájába adja műveltsége és fantáziája gazdag talaján burjánzó elmélkedéseit; vagy egzotikus alakmás-narrátorokkal mondja el groteszk felnőtteseit. Ilyen alteregó Amanchich Trivulzio, a kispolgári szabályokon átlépő, veszélyre, barangolásra kész mesemondó hajós, „az utolsó kalandor” (mint Kosztolányi Esti Kornélja). A „mindnyájunkban benn rejülő meseországot megjeleníteni”; a valóságnál „igazibb valóságot” teremteni „a nemvalóság határán (...) Ezt keresi a gyermek játékaiban, ezt keressük mi, felnőttek a szenvedélyeinkben, a borban, a szerelemben és a kártyában” – ez Cholnoky Viktor ars poeticája. (*Famaguszta*)

Az irodalmi köztudat Viktort tartja sikeresebb írónak, de László (1879–1929) hagyatéka, főleg kisregényei gondolati botlásai, esetenként túlrirtságuk ellenére legalább annyira izgalmasak. Kitűnő megfigyelések, néhány erőteljes vonással felskiccelt, mégis hiteles karakterrajzok, pontosan felvázolt viszonyok, a nyelv meseteri birtoklása jellemzi írásait. Ő is rejtőzködik. Hősei fáradt, a világ zajától lelküket gyógyítani elvonult (Krúdy-utánérzet) „ritterlelkű emberek”, „undorodnak a köznap zajától”, valódi életüket álmaikban vagy képzeletükben élik. (*Ritter von Toggenburg...*) Szeretnek „az asszonyok szívében csalódní”, „a szerelem izzó lázában vergődni” – szintiszta szecesszió és adys túlfűtöttség. Elkülönböznek a szürke tömegetől: nem „köznapian szomorú szív” az övék, „aminő a mesterlegényé is tud lenni, ha a babája elhagyta”,

hanem „a pompás, nemes szomorúság, amit minden csiszolt lelkű ember haláláig a szívében hordoz” (*Bertalan éjszakája*); ez a valódi művész ismérve és az alkotás ihletett állapota. A *Tamásban* Fridolin „lelke szakadatlan verőfényben égő virágoskert”, „pompás virágok teremnek a mélyein”, „mesevirágok”, de a többiek nem látják őket: „egész más emberklasszusból való, mint amazok”. Ám „ragyogó, pompás lelke”, „nyomorúságos burkolatában” lakik. László legerősebb írásainak témája az alkoholizmus, önsajnálát és önmegvetés elborító hullámaiban vergődő ember lelki folyamatainak szívfacsaróan hiteles ábrázolása. Alakjai reménytelen küzdelmet vívnak a vágyott „átlátszó, tiszta élet” eléréséért; hogy az „aqua lustralis”, „a tiszta élet csodás vize”, „az aranytisza folyam” majd lemossa arcukról „a szennyet, amit a nyomorúság okozta félelem verejtéke kent rá”.

Az alkohollal vívott csatában ő alulmarad. Anyjától és Jenőtől kapott pénzeiből, vissza nem fizetett kölcsönökből, soha ki nem egyenlített vendéglői hitelekből él; van, hogy éjjeli menedékhelyeken, pincékben, utcai padokon alszik. Előlegeket vesz fel írásokra, amelyeket nem ír meg; a korábbiakat átszerkesztve vagy csak új címmel ellátva adja el újra; Viktor halála után bátyja ötleteit, sőt szövegeit is átveszi. Állandóan „rekonstruálni” kell magát. Szép, „pompás szomorúságát” már csak néha tudja „erős borokkal visszacsalogatni”, már nem képes arra, hogy a labrba és a gázszámla előteremtésének napi gondjai elől „bársonysíma gondolatai birodalmába” elmeneküljön. (*Bertalan...*) Végül 1929. április 29-én az újpesti vasúti hídról beugrik a Dunába – holtteste soha nem került elő.

A Cholnoky fivérek gazdag életútját, jelentős írott hagyatékukat tekintetbe véve nem kis vállalás egy kb. másfél órás produkcióban „feltárni titkaikat, sebeiket, bűneiket és összetett személyiségüket”, ahogy a beharangozóban olvashattuk. A fókusznak ilyen tágas értelmezése nagy szabadságot enged a válogatásnak, egyben felvetheti a „miért pont ezek a szövegek?” kérdést. Egressy Zoltán etüdős, laza szerkezetű drámájában (életrajzi elemek, a Cholnokyak írásaiból vett részletek és a szerző saját szövegei) epikus, sőt leíró szövegfajták váltakoznak párbeszédese jelenetekkel; ezek rövid, többnyire egymondatos, sokszor nehezen mondható megszólalások (pl. „Erzsike: Hoppsz, Jaj” vagy: „KATONATISZT: Hova hív ki? KATONATISZT: Ki? Maga. Engem.”); a hosszabb dialogus formájú elbeszélő-leíró szövegek, nincs valódi interakció. A szereplők inkább figurák, mint karakterek, afféle „papíremlékek”, maguk is irodalmi idézetek; vagy Viktor teremtette groteszk alakok. Nincs lineárisan előrehaladó cselekmény, nincs fokozatosan kibomló drámai szituáció. A dráma aszociációs technikával építkezik, így az idősíkok is keverednek.

Egyfajta szerkezeti és tematikus-motivikus rend mégis felfedezhető. A dráma keretes szerkezetű: Jenő testvéreit bemutató megszólalásával indul, és – elég talányosan – a modern kori népvándorlások kiváltó okairól szóló monológjával zárul, amelynek summázata talán a „senki nem hagyja el a hazáját, ha nem kénytelen” mondatra lehetne; közben Trivulzio, Viktor és László kimegy. Mindezt felfoghatjuk úgy is, hogy a dráma világában a józan, racionális életszemlélet hatékonyabb életstratégiának bizonyul a túlélésre, mint az érzékeny idegrendszerrel megvert művész pszichózisra és önpusztításra hajlamosító lelkialkata.

Tematikus-motivikus szempontból a darab „cselekménye” a belépés kezdő- és az eltávozás végpontja között zajlik. Bár mindvégig jelen van a halálmotívum, a dráma utolsó harmadában megszorodnak az elmúlást tematizáló szövegek; ugyanakkor ide sűrűsödnek az elmúláson és a hétköznapiak nem kevésbé pusztító szürkéségén változatos stratégiákkal úrrá lenni törekvő ember történetei. Trivulzio Kökküregén kán koponyájából implantáltat magának fogakat; Jenő elhalt feleségével beszélget – érzelmes-szomentális dialogus a síron túli szeretet erejéről; a mesevilágokat teremtő „boldog, gyönyörteljes érzékenység” (ahogy a tudomány művelése is) az örökkévalóság megkísértése, egyben az átlagos, a hétköznapi, a középszerű fölé emel. Hangsúlyos motívum még az alkoholizmus – talán ez a legerősebb benyomás, amit a darab a nézőben hagy: a szereplők isznak, beszélnek az ivásról, és Trivulzio (Pallag Márton) is csak grog hatására hajlandó mesélni. Fontos motívum a víz. „Alkohol... Folyadék... Víz... Végigkísérte az életünket. Nekem mindig a Balaton volt a legkedvesebb kutatási területem. Viktor gyönyörűen írt tengerekről, folyókról, tavakról. László a Dunába vetette magát” – mondja Jenő.

Horváth Csaba a fizikai színház eszközeivel, a tőle megszokott egyedi megoldásokkal állítja színpadra Egressy Zoltán drámaszövegét, vagy inkább a rendezőnek a szöveget értelmező látomásait. Nem követi a szerzői utasításokat (manapság furcsa is lenne); a rengeteg helyszínváltoztatás amúgy sem lehetne megoldani, hacsak nem – horribile dictu! – háttérképek kivételével. Nincsenek kidolgozott, jól megkülönböztethető karakterek, mint mondjuk, *A helység kalapácsában* (mindhárom főszereplő: Fehér László, Szelle Dávid és Widder Kristóf hasonló öltönyt visel, csak a színük különbözteti meg őket egymástól – Benedek Mari jelmezei); a mozgások helyzeteket, viszonyokat, látomásokat jelentenek meg. A darab a színházterem teljes mélységében nyitott színpadán játszódik (szerintem egy kisebb, intimebb kamaratér jót tenne neki).

Az előadás nyitó és záró képe is a rendező értelmező látomása: padokból összerakott emelvény, mint egy sírbolt, benne három férfi magzati pózban, arcukat kendőszerű maszk takarja; ezzel a képpel – egy közhelygyanús gondolat eredeti képi megvalósítása – indul az előadás. („Az élet az a gyógyíthatatlan betegség, amelyiknek a vége mindig halál” – mondja Viktor egyik kávéházi filozófus szereplője [Negyedik parancsolat]). Apró, rebbenészerű mozdulatokkal életre kelnek, a kezükkel megnyitják a szem és a száj nyílásait a maszkon. Előrejönnek, itt kezdődik a dráma szövege. Nincs állandó díszlet, a padok sokoldalú, kreatív használata izgalmas képi megoldásokat eredményez. Két részeg alak szétdobálja az addig szimmetrikus rendben álló emelvényt; a fiúk a darabjait kapják – mintegy örökségüket: az otthon harmóniáját, a létbiztonságot, a jó-rossz családi mintákat jelképező építmény szétrombolt szilánkjait –, köztük zajlik a további életük.

A női szerepek a férfiaknál is kevésbé kidolgozottak, csak vázlatosak (mint a Cholnokyak írásában), az anya (Oravec Edit) kivételével a szövegben csak egy-egy jelenetben tűnnek fel. Ám az előadásban a nők (Földeáki Nóra, Kovács Ágnes Magdolna, Kárpáti Barbara) folyamatosan jelen vannak. Emlékezetes a *Balaton-i vihar* (Ch. V.) megjelenítése: a szöveg verbális életre kelti a vihart, közben a férfiak a nőket formálják hullámokká, amelyek aztán elringatják, eltemetik őket. A víz önmagában is gazdag asz-

szociációs tartalmakkal telítődött archetípus: idő, állandóság és változás, élet és pusztítás, erotika, születés és halál képzetait társítja hozzá a kollektív tudat; Horváth Csaba értelmezése a nők és a víz között is kapcsolatot teremt. (Benedek Mari jelmezei – az anyát haragoszöldbe, a három nőt a kék-zöld-szürke pasztellesebb árnyalataiba öltözteti – a változókéony Balaton színre emlékeztetnek.) Az előadásban többször fölhangzik a nők koncertminőségű, többszólamú éneke.

A színészek erős jelenléttel, pontosan fogalmaznak, a mozgás nem válik illusztratívva: kiemel, értelmez, és izgalmas szcenikai megoldások emlékét hagyja a nézőben, mint például – az említettekén kívül – László halálának megjelenítése, majd ahogy ezt Jenő (Fehér László) László (Szelle Dávid) kitakarásával próbálja eltitkolni az anya elől. Változatos az ivásmotívum képeké fogalmazása a táncú stilizált dülöngéléstől az egészen bizarr ötletekig (Viktor elégedetten lógatja a lábát egy felhőről), mint a ruháit eladó Viktor italosdobozokba „öltöztetése”. Megrázóan kreatív, ahogy a padot a szovjet „felszabadítók” durvasága, az erőszak – amelynek Jenő felesége (Földeáki Nóra) áldozatul esett – elemelt megjelenítésére használják.

A zárlat – padosorokon feltartott két ujjal átlépegető szereplők – engem a *Prikk menyeyi útjának* egyik képére emlékeztet: „arra gondolt, hogy a harang kedves hangoskái is olyan apró, csámpás, vékony, kis kottalábakon ugráncognak feléje, azért csetlenek-botlanak”. Ez a kép a darab zárlatát a misztikus, a tapasztalaton túli tartományban értelmezi.

Fürj Katalin

Irodalom

Cholnoky Viktor: *A sekrestyés*. Pesti Kalligram, 2022.

Cholnoky László: *Fekete szárnyak*. Pesti Kalligram, 2022.

Cholnoky Jenő *önéletrajza*. Pesti Kalligram, 2022.

Nemeskéri Erika: *Cholnoky László pályája* (docplayer.hu)

Válogatás Cholnoky Viktor novelláiból (mek.oszk.hu)

Cholnoky László *írásai* (mek.oszk.hu)

Egressy Zoltán: *A Cholnoky-kód* (a dráma szövegkönyve).

tokában vannak az ősi tudásnak: magas színvonalon képesek énekelni, szöveget mondani, testükkel képesek hang nélkül mindent elmondani. Ezek közül emelkedik ki a Forte Társulat hihetetlen szakmai tudásával. Erről meggyőződhetek ismét, akik ismerik őket, de láthatóan rájuk csodálkoztak, akik először szembesültek velük. A színészek megjelentek egyszerű, jelmeznek nem nevezhető ruhákban, s olyan természetesen cipelték minimum 60 kilós társukat az ikonikus „KGST-” vagy ma már „kínai piacos” viaszosvászon táskákban, hogy a nézőnek nem hagytak kétséget afelől, hogy a veszprémi piacon aznap minden eladó. A művészi alkotások is árúvá lettek, ahogy az emberi gondolatok és az emberi test is. Közöséges áruként. Az ironikus performansz megékkentt néhány arra járó, a színészek szövegmondását áhítattal csodálták, azonban a mozgást és a zenét nem tudták hozzákapcsolni. Akik néhány percre meg-

álltak, próbálták megfejteni a látottakat. A hatalmas csarnokban a színészek által képzett minden hang hallható volt, a szövegek mégsem álltak össze a nézőkben. Nem tudták kötni a furcsa mozgásokhoz sem, melyek minden elemét csodálták. A test teljesítménye lenyűgözte őket, azonban hiába keresgéltek, hogy miért, nem találták a választ. Számukra az élet központi témája, a megélhetés ennél sokkal prózaibb, napi gond. Horváth Csaba és társai groteszk bemutatója erre utalt, ám nem hatolt át a hétköznapok gondján. Talán a piac eladói, a profik értették leginkább, mire megy ki a játék, velük viszont a rendező nem számolt. Amikor néhányan bekiabáltak ajánlatukat a szerintük nevetséges licitálási árakra, azzal pedig a művészek nem tudtak mit kezdeni, folytatták a produkciót, mintha azok az árusok, akik képesek fölmérni az áru értékét, nem próbálkoztak volna semmivel. Az aktuális kérdés, hogy a világon minden eladó, léteznek-e hatá-

rai, valóban csak akkor válnak értékesé a művészek, ha magukat, a testüket bocsátják áruba, válasz nélkül maradt. Vagy fogadjuk el, hogy kereskedelmi értelemben ma a műalkotás, legyen az színházi előadás, film, szobor, festmény, akkor életképes, ha eladható?

Többször elhangzott a kikiáltótól, hogy ez itt a végkiárúsítás. Azért nincs szükség a színész tudására, testére, mosolyára, mert a művészeteknek befellegzett. Nyakunkon a klímaválság, a háború, az infláció. A kultúra támogatása megszűnőben, illetve párthűséghez kötött. A durva szépségek nélküli világban, ebben a káoszban mi másra számíthatnának az emberek, mint a művészet felemelő erejére?

A végkiárúsítás azt is sugallta, itt a vége. Nincs művészet, tehát nincs művészet. Akik a licitet emelték (volna) följebb, azok szavát nem hallották meg a művészek. Akkor most mi jön?

Dallos Zsuzsa

Fabacsovics Lili–Vándorfi László: *Red Show (Vörös Só)*. Inota, Retro Színház, 2023. november 7.

Valóban az egész világ?

Rendhagyó terek – Forte Társulat: *Minden eladó*. Veszprémi vásárcsarnok, 2023. október 24.

Vevők-e direkt módszerekkel, autentikus helyen áruba bocsátott művészekre a véletlenszerűen kiszemeltek – erre lehetett kíváncsi a Forte Társulat vezetője, Horváth Csaba. Kísérletét méltányolta az Európa Kulturális Fővárosa program pályázatokat bíráló grémiuma, így az egyszeri színházi bemutató támogatásukkal jöhetett létre. „Piacnapon” a veszprémi vásárcsarnokba vitte munkatársait a veszprémi születésű művész, hogy belőlük rendezzen végkiárúsítást. Nemcsak az általuk létrehozott produkcióból, de eladó volt a színészek teste, mosolya – ahogy a kikiáltóktól az elhangzott.

A megyeszékhely vásárcsarnokában minden tizenkettőkor indult a kísérlet, abban a reményben, hogy a hagyományos „piacnapon”, amikor nemcsak a nagy tételekben árusító profi kereskedők kínálják portékájukat, hanem a kistermelők is, sokan lesznek. Előbbiekről azt feltételezte a társulat, hogy több vevőt vonzanak, csak úgy, mint az épület melletti ruhaforgalmazók, akik állandó üzlet híján kedvezőbb áron kínálják a cipőktől a kabátokhoz át a fakanalakig áruikat. Mindez persze azért, hogy így előadásukat többen láthassák. A hétköznapokhoz képest talán többen jöttek-mentek, kószáltak, majdnem valóra vált Horváth Csaba reménye, aki a színikritikusok idej díjazottja, a legjobb előadás és a legjobb rendező díj elismertje. (A *Kivilágos kivirradtig* előadását méltányolták a két kitüntetéssel – a szerk.) A hó-

nap végével azonban nem számolt, noha az nemcsak a vásárlók-nézők mennyiségét befolyásolta, de befogadókészségükre is rányomta a bélyegét. A vásárlók láthatóan zavarba jöttek, meglepte őket, hogy a színészember szomorúságát, nevetését, szerelmes mivoltát teszik elé, hatalmas kedvezménnyel. Jó hangosan, az árusítóasztalok tetejéről többször is elhangzott a felszólítás, miszerint a produkciók, a közreműködők fillérekért megvehető, sőt, akár ingyen is elvihető.

A piacoktól még néhány évtizede sem volt idegen a mutatóványosok fellépése, igaz, ők magányos produkcióikból próbáltak megélni. Nem úgy a középkorban, amikor a közösségi élet egyik legfontosabb színtere, a későbbi színjászás bölcsője volt. Anno az ókorban a polgárra nevelés terepeiként szolgáltak a hatalmas

teátrumok, a lelkek építőivé, az erkölcs közvetítőivé váltak. Később évszázadokra eltűntek ez ilyen közösségi alkalmak, ám az ember hosszú ideig nem képes elnyomni közösségi lény mivoltát, a kereseténység révén lassan visszazavargott a bemutatás, az átváltozás művészeté. Amikor a templomokból kiszorultak annak kapuja elé a bibliai történetek népszerűsítői, szép lassan keveredtek a népszerű mutatóványosok produkcióival, a vásárokon egyre többen látták a hétköznapibbá váló szorikat. Az ott fellépők egyszerre táncoltak, énekeltek, szöveget mondtak. A szó mellett a testnek is hangsúlyos szerepe volt, a testtel való kifejezés egyenrangúvá vált a zenével és a szöveggel. Akkor ezt nem nevezték totális színháznak, ma ezek együttes használatára aggatjuk a jelzőt. És rácsodálkozunk arra a néhány társulatra, melynek művészei bir-

Megízlelni egy letűnt kor sava-borsát

Rendhagyó díszbemutatóval készült a Pannon Várszínház, ahol egy '50-es évekbeli, újonnan épült vidéki erőmű melletti színházban játszódó történet különös eseményeibe csöppenünk. Oda, ahol tulajdonképpen most is vagyunk: az inotai Béke Művelődési Házba, hogy egyfajta időutazást téve sok-sok bravúros párbeszédre és koreográfiára, a kor zenéire építve átélhessük az akkori idők komikus helyzeteit, történéseit.

Azok a bizonyos csontvázak...
Művelődési Házban...
Inota, 2023. március 17.

Séd, 2023. 3. sz., 32. old.

Állunk az inotai Béke Művelődési Ház főcsarnokában, mint mindig, most is megcsodáljuk az '50-es évek óta itt díszelgő mozaikokat: Hincz Gyula előadásra készülő fiatalokat ábrázoló munkáját és Fonyi

Géza elbeszélő jellegű, lírai jelenetet ábrázoló mozaikját, hogy kellően átszellemüljünk, ráhangolódjunk a darabra. Várjuk, hogy megnyíljon a színházterem ajtaja, és helyet foglalhassunk, hogy végre elkezdődjön a több szempontból is rendhagyó előadás.

Az előadás, mely a beharangozó szerint szintén azt a kort hivatott bemutatni,

amelyben annak idején ez a tér is létrejött, s azóta is ugyanúgy áll a maga szocreál bájjával. Az alaptörténet szerint az éppen ennek az épületnek a szomszédságában álló, mára már ikonikussá vált erőműnek az átadójára készül egy színtársulat. Annak a létesítménynek a megnyitóünnepségére, mely a valóságban szintén 1951. november 7-én kezdte meg a próbaüzemét, s akkor kapta hivatalos nevét is: November 7. Hőerőmű. Micsoda véletlen, hogy ugyanennek a díszbemutatónak a dátuma is éppen ezen a napon volt!

A kezdést este 7 órára hirdették meg, de ekkor mi még mindig ott állunk a hő-sugárzók által befűtött előtérben, először furcsálltam is, hogy miért nem foglalhat-

Elévülés nincsen

Topolcsányi Laura: *A hatodik szék.* Rendező: Tasnádi Csaba. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. 2023. október 19.

Létezik-e pusztítóbb érzés, mint egyedül maradni? Egyedül maradni ott, ahol szemmel láthatólag mindenki más együtt van. „Magad vagy, mondták; bár velük / voltam volna én boldogan.” Ezt József Attila írta, aztán elment Balatonszárszóra, és egy vonat elé vetette magát. Tamás meg leugrott a tizedik emeletről. Ilyenek ezek a történetek, amióta világ a világ.

Valaki más

Mark St. Germain: *Tíznapos, Latinovits–Bujtor Játékszín, 2023. május 6.*

Mark St. Germain szerkesztés és előadás, szöveg és zene: Mark St. Germain. A művet keretbe foglaló jelenet, melyben Koscsisák András mint Andorás bácsi, görög menekült, veterán lép elő, aki egy fonográf sárgaréz kürtjéből szórja a sót a földre, azért, hogy ne teremjen több vér. Ez a visszatérő jelenet kiválóan érzékelteti azt is, hogy a bohózatot túl a néző valami mélyebbet is átélhet az előadás során.

Séd, 2023. 3. sz., 33. old.

Topolcsányi Laura darabjának alapszituációja megtévesztően egyszerű. Őten, régi osztálytársak összejönnek megemlékezni Tamásról, aki éppen ötvenéves lenne, de már tizenkilenc sem lett. A kissé kényszeredetten induló beszélgetés hamarosan a kérdések kérdésére tér. Miért? Bizonyára azért, mert bántották. Edit, a jól menő ügyvéd (Palásthy Bea) avatottan mondja fel a szakszöveget: Magyarországon az iskolás gyerekek 85 százaléka tapasztalt már iskolai erőszakot, 65 százaléka el is szenvedte. Ebben az országban minden évben egy iskolai osztálynyi gyerek dobja el az életét, nem a globális szorongások miatt, nem azért, mert gyógyíthatatlan beteg, hanem mert más gyerekek, a gyanútlan kívülállók számára szép, okos fiatalok addig pusztítják a lelkét, míg a végén szó szerint csak a Semmi marad. Ez van. Ülnek ötven öt széken, kissé megviselt felnőttarcukon tűnődő bánat, a hatodik széken Tamás képe, amint kissé fátyolosan, de reménykedve valahová tekint. Bizonyára nem a flaszterre ott lent, tíz emelet mélyen.

Bevallom, az első negyedóra után azt gondoltam, tanulságos, de kissé fűrészpáros állagú tandráma következik itt, langyos bölcsességek, tanárosan végigcsócsált didaktika. Nagyobbat nem is tévedhettem volna. Mert egy ponton, nagyjából ott, ahol a rég odavesztett fiú 38 éve lappangó naplója előkerül, hirtelen minden és mindenki kifordul a középszürke hazugságból, mindenekelőtt abból, hogy ahhoz, ami történt, nekik a világon semmi közük, övük itt most csak a kései gyász, csak a szépen patakzó emlékezés. Véletlen ugyan, de dramaturgiai szempontból maga a végzet, hogy a mondott füzetet éppen Gyuri (Cservenák Vilmos) találja meg egy megröggant padlódeszka roncsai alatt. Mintha az idő szakadt volna be, hogy a szemébe vágja ennek az öt rossz ripacsnak, hogy nem büntetőjogi szabatsósággal, de akár bűnszövetkezetbe szerveződött gyilkosoknak is lehetne nevezni őket. Gondolhatnák magukról akár.

A dramaturgiai végzet abban áll, hogy Gyuri, és éppen Gyuri az, akinek kislát magát is bántják, nem beszélnek vele, semmibe veszik, az a játék, hogy a kiskölyök nincs. Ha van, csak mint a levegő. Ez teszi Gyurit annyira érzékennyé a gyerekek áldozata gyerek sorsára, a sorsnak erre a rettenetes önisméltására. Dermesztő a pillanat, amikor a híd korlátjának immár a szakadék széle felé eső oldaláról kell visszaramkognia a fiát egy életbe, amit ez az örömré, csibészégre, első személemre való kislát egyszerűen nem akar tovább élni. Gyuri félelmetes erejű monológja a hangrobbanás, ami a szakszavakba bújít sunnyogást ezerfelé szakítja. Ami elindít a nagy, pusztító beismerésig: ők ölték meg Tamást, nem kézzel, késsel, méreggel, hanem az emberi faj legpusztítóbb fegyverével, az elembertelenedett értelemmel.

A darab egyik legerősebb – szó szerint meg is fogalmazódó – állítása, hogy a bántalmazók maguk is bántalmazottak. Bizonyos mértékig lenyomatok, azoknak a sokszorosítványai, akik velük gonoszak voltak. És ez nem csak a bántalmazóakra igaz. Az öt ember mindegyike, azok is, akik a halálos hálót Tamás köré szőtték, de azok is, akik félelemből vagy egyszerűen csak mert az adott pillanatban egyszerűbb volt együtt üvölni a farkasokkal, mind az öt lenyomat. A nagy pofájú Miki (Keller János), aki vert, mert az apja verte, Edit, akit az apja úgy poccent el a semmibe, mint egy cigarettacsikket. Bandi (Máté P. Gábor), a nyuszi, aki beszerzi a végzetes videokamerát, beállítja frankón, mert olyan jó érzés az egy nyúlnak, ha vérszomjas elégedettséggel veregetik a hátát a

tuk még el a helyünket. Aztán a csarnok erkélyén megjelenik egy fehér inges, vörös kendős kórus, élén Magdolnával, a kikapós párttitkárral, akik in medias res rákezdenek a *Dózsa népe, bontsd ki zászlód* című mozgalmi dalra. Az éneket követően a titkár asszony – kinek szerepében Kovács Ágnes Magdolnát láthattuk – szónoklata következik a korra jellemző eszmék hangoztatásával.

A darab komikus, parodisztikus jellege már itt, egyből a nyitó képnél megmutatkozott. A mindenre elszánt, elhivatott és büszke nő karikatúráját igen szórakoztatóan adta elő a színésznő, erőteljes gesztikulációi, harsány jelenléte kellően megalapozta a jó hangulatot.

Ezt követően foglalhattunk helyet a színház termében, rendszerváltás előtti, fémkeretes, párnákkal kényelmesebbé tett székeiben, hogy ténylegesen is kezdetét vehesse az időutazás.

A színpadról jól megfigyelhető a darabhoz tökéletesen illeszkedő díszlet, melyet Géczy János álmodott meg. A kol-lázstechnikával készült, a korra jellemző motívumokat és arccokat ábrázoló hirdetőablak, a színpad közepén elhelyezkedő

színésznőt, akinek mindvégig le sem esett, hogy immár csupán takarítónőként alkalmazták, noha egyértelmű, hogy még erre a feladatra sem alkalmas. Igazán mulatságos volt látni, ahogy fel-alá rohangál egy fejjel lefelé tartott partvissal, aminek a használatáról fogalma sincsen, miközben indokolatlanul idézget a *Himnusz*ből, na meg egyéb nyelvtörő mondókákából, ha kell, ha nem.

Szintén felejthetetlen figura volt Csillagos (korábban Keresztes), női szabó, amatőr versmondó, akit Keresztesi László játszott. Ő is többet gondolt magáról, mint ami, például, hogy csak azért lett második a megyei szavalóversenyen, mert nem volt protekciója, de hogy azon a versenyen csupán ketten indultak, azt már elfelejtette kiemelni. Editkéhez hasonlóan naiv és fölényes meggyőződéssel kántálja az ismert frázisokat, lépten-nyomon fitogtatja rétori képességeit, klasszikus költőtől idéz, de egyetlen sikerélménye csupán annyi, hogy hébe-hóba elcsábítja Magdolna titkár asszonyt.

Rendhagyó volt az a megoldás is, amikor a várva várt „Ő”-t, a „Rendezőt”, Fényes Szellő fővárosi főrendezőt, kőfaragót és balett-táncost alakító Szele Dávid hirtelen kilépett a közönségre egyik sorából, hogy ráncba szedje a szedett-vedett társulatot. Alakítása most is, mint mindig, feledhetetlen volt. Nemcsak színészi játékkal, hanem bravúros, pillékönnyed akrobatikájával is lenyűgözte a közönséget. Ugyanez mondható el a Fűrge Mókások táncairól is, az ifjú, úttörő-generációt megtestesítő fiatal színészek mindvégig ügyesen és összehangoltan mozogtak együtt.

Zenés mulatság, frenetikus nevetések és mindemellett mély gondolatiság szötte át a produkciót. A társulat elérte, hogy még a fiatalabb, rendszerváltás után született néző is megértse, átérezze az akkori kor sajátosságait, és virtuózul megoldja, hogy szinte minden mozzanat kétélű: valós és parodisztikus legyen egyaránt. Bár a színjátékban a bemutató meghíusul a Sztálin-szobor ledöntésével, de itt, a valóságos Retro Színházban nagy sikert arat. „Sok van, mi csodálatos, de az emberről nincs semmi csodálatosabb” – idézi fel Szophoklész *Antigonéjának* gyönyörű szavait az egyik szereplő a darab végén, aztán a szabadság eljövételének metaforájaként még felcsendül Bob Dylantól a *Mit fűj a szél?*, végül az *Add nekem azt a régi hitemet* című Boros Lajos-dal. Mindent összevetve, ez semmiképp sem volt sötét előadás, s ez után az ősbemutató után bizonyára nagy sikere lesz a továbbiakban is ennek a színműnek.

Éltető Erzsébet

de szinte a semmiből fel tudja építeni az agyonsebzett, a befogadásra vágyva vágyó kislít, aki itt és éppen itt, ebben a váratlan meghívásban véli felismerni a fényt az alagút végén. Talán, ha ez a tartózkodó, félszeg öröm nem lenne... Ez és az iszonyatos valóság együtt repeszi meg végül a megcsúfolt örömtől szétporló lelket.

Nagy köszönet Tasnádi Csabának, aki ezt a játékszíni közelségű, tehát többszörösen sokkoló előadást annyi mértékartással vitte színre. Voltak, elkerülhetetlen is volt, hogy legyenek harsány, ritkán agresszív pillanatok. De nem volt sok. Rádöbbenésből volt sok, a szövevényes történet titkainak lassú megértéséből, a döbbenetből, hogy semmi nem úgy van, mert a hazugságból, álszent, önmosdató kis sunyiságok százaiból szőtt átláthatatlanság ott festett föl, ott bomlott szét centinként a szemünk láttára. És nemcsak a körmönfont gonoszság volt mögötte, hanem az önvizsgálat kényszere, titkolt sebek, a kérdések kérdése, hogy ott, ahol már százból hatvanöt: vajon én...? Áldozat? Tettes? Tettetárs? Statiszta? Boldog érintetlen?

Albinoni híres *Adagiójával* kezdődött az előadás. Azzal is ért véget. Amikor nem történt még semmi, gyönyörűnek találtam. Amikor minden megtörtént már, szinte nyomasztónak. Nem a zene változott meg, hanem mi ott, a zsúfolt, kicsi nézőtérén. Ez a színház hatalmas. Megváltoztatja a világot. Még az sem lehetetlen, hogy néha jobba teszi.

Asztalos István

Bran 30

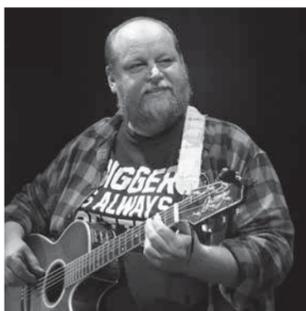
Születésnapi koncert a Hangvillában, 2023. október 27.

Sok év után tértem vissza ebbe a legendákkal átszótt világba. Pár évente megmerítkezem Kovács Gáborján meséiben. Varázslatosan tudja egymásba szöni az ír, kelta és ószirmi mondákat, biztos vagyok benne, hogy beavatott bűbájhasználó. Még gimnáziumba jártam, amikor az egyetemi diákszínpadon az volt a feladat, hogy vigyünk verseket és tegyük közkinccsé. Lehetett válogatni egymás munkáiból, kinek mi tetszik. Kuglinak (ez volt akkoriban Gáborján beceneve) már akkor is voltak gyűjtései az ószirmi költészetből. Mai napig fel tudom idézni a Bran honlapján is fellelhető *Ének a Rigmadárőről* című ószirmi dal bevezető sorait, annyira meglepő találkozás volt ez nekem akkoriban, és mégannyira vidám élmény. Az elmúlt évtizedekben aztán persze egyre nőtt a fellelt legendák sora a 16. századi, Erdélyből elszármazott Hexerich von Kelchblatt vándorlásairól, így Gáborján történetmesélő és vándorénekesnek köszönhetően gazdagabbak lettünk az európai mondavilág egy újabb gyöngyszemével.

Írország kialakulásának regéje, a sziget kelták általi benépesítése, a tündérvilág, a világok átjárhatósága és az idő múlásának oly eltérő volta mind olyan mesék közé repíti az olvasót, mintha J. R. R. Tolkien bármely művét olvasnánk, és hát nem is állunk nagyon messze a valóságtól. Hallgatom a koncert dala-it, Gáborján történeteit, a szerelmes daloktól a vicces darabokig, és a hétköznapi gondjai egyszer csak észrevétlenül eltűnnek. A

nyújtott ritmusú, pergő dallamok tánra ingerlő hangulatát néhol aszimmetrikus ritmusú versszakok színezzik. A dalok hangszerelése is ezt az önfeledtséget támogatja. Furulyák és fuvolák több szólamban viszik a virtuóz dallamot, a bodhrán, ez a kecskebőrből készült kézi dob adja a feszes lüktetést, a gitár és a concertina pedig megtölti harmóniával a zenefolyamot. Jönnek a dalok egymásra, mind egy-egy kis történet szerelmes csábításról, a Briggita-kultuszról és a keresztények hányatott sorsáról Írországban, a portyinkészítéstről, ami kísértetiesen hasonlít a magyar falusi guggolós pálinkák főzéséhez (nagy derűtséget okozva ezzel a hallgatóságnak), így aztán könnyedén eltelik az a három óra, amely ebből a varázslatból adatott. Emlékszem, amikor 1993-ban elindult a Brannal az ír klub az Enyhe Fintorban keddenként, ugyanilyen misztikus hangulata volt minden estének. Gáborján akkor még nem igazán énekelt, inkább mesélt a dalok között. Két kiváló veszprémi zenésszel kezdte a pályafutását, Kövi Szabolcs fuvolistával és Oláh Sándor gitárossal. Aztán a Bran Budapestre tette át a székhelyét, ma pedig Kovács Gáborján mellett ők alkotják a zenekart: Kuti Judit furulyákon játszik, Kiss Sándor bodhránon kísér, Császár Róbert gitározik. Vendég volt a koncerten még Móser Tamás mandolinon, Nagy Kati furulyákon, Szolár Péter furulyákon és Oláh Sándor gitáron.

Nyakas Krisztián

„A megzavart vagy megnehezített megértési szituációkban tudatosulnak leginkább azok a feltételek, amelyeknek minden megértés alá van vetve. (...) ...ami megszólal, az valami más, mint maga a kimondott szó. De a szó csak annak révén szól, ami megszólal benne.” (Hans-Georg Gadamer)

Nyelv, zavar

Magyarázat mindenre. Magyar filmdráma, 2023. Rendező: Reisz Gábor. Foton Audiovizuális Centrum és Cinema City. 2023. október

Séd, 2023. 4. sz., 6. old.

Reisz Gábor filmje értelemegészkert hoz játékba egy közös terepen, mutat valami lényegit, világba nehezédőt, ugyanakkor valami lehetségeset és változót is.

Mutatja például és elsősorban életünk kommunikációs nyomoriságát, amely egyfelől természetes, hiszen az egyes szavak minden szereplő számára mást jelentenek, másképp vonatkoznak dolgokra, más-más világlátásból törnek fel – lásd a „kokárda” jelentésváriációt a) Erika (az újságíró), b) György (Ábel apja), c) Ábel vagy d) Jakab tanár úr (Ábel történelemtanára) számára: a) a kokárda, a) amit apámról otthon, Kolozsváron, a tüneményesen letéptek, b) amit büszkén kitézők, mert magyar vagyok, c) ami véletlenül a zakómon maradt még a március 15-i iskolai ünnepekről, d) amit a Fidesz megpróbált kisajátítani, és így elvette tőle a kedvemet. Vagy lásd a „megbukni” szó fénytöréseit: a) Ábelt megbuktatták. (Mert kokárda volt rajta.) b) A mi családunkban tudod, ki bukik meg? Senki. Még az idióta unokatestvéred sem. Szégyen. c) Nem megy. Nem tudok semmit. d) A diákok néha megbuknak. Ritkán, de megbuknak. (S lásd még Örkény mottósűrűségű és -szabadságú írását a nevekről és lényekről: *Emlékkönyvbe*.) A szavak a ki nem mondottakra is utalnak – és kinek mi a „ki nem mondott”? Milyen rezonanciák működnek tehát eleve e négy személy kommunikációjában, amikor közös sorpillanatként szembesülnek a két ténnyel: Trem Ábel megbukott történelemből; Jakab tanár úr, a vizsgáztató megkérdezte Ábelt: Miért van magán kokárda? Ki lát itt összefüggést (és az minemű), ki nem? Ki tudja azt, hogy Ábel a vizsgán egyetlen szót sem szolt? És egyáltalán, ki mit tud azokról az előzményekről, egyedi élethelyzetekről, amelyekből a többiek a közös pillanatba érkeztek?

Azaz ki tudja, hogy a másik szava, reakciója mit jelent?

Tudja például Ábel apja, hogy fiának ezekben a napokban a Janka iránt érzett szerelem sokkal fontosabb, mint az érettségi, hogy a saját testét is nézegeti a tükörben, nem csak a tételeket a gépen? Hogy bár fia észreveszi őt az utcán, ahogy hazafelé ballag, de nem szólítja meg, inkább szemlehunya várja a lány üzenetét a telefonnal a kezében? Hogy a feleltre/meg

nem szólásra való várakozás értelme a fiú számára a Janka tarkójának nézésébe feledkezés, és a legnagyobb frusztrációt az okozza, hogy a lány éppen a sportos, viking style, férfias, erős tekintetű, családos történelemtanárra szerelmes reménytelenül, abba a férfiba, aki a tanárok közül egyedül jött le hozzájuk az utcára gyertyával a szerenádkor? És Jakab tanár úr tudja, hogy az ötvenes évekről talán éppen Ábel apukájával – és nem feltétlenül a híres, önértetes, ám a szenilitás felé süllyedő forradalmárral – tudna egy tartalmas interjút készíteni a diákok okulására? Tudja, hogy a szóbelin az asztal túloldalán nem csupán a tanítványa, de a „másik férfi” ül? És Hajnal Erika, a neofitán lelkes, céltudatos, törekvő, egyszerre kedves és hideg, apa-függő, naiv, tehetséges és felhasználható újságíró tudja, hogy egy kihallgatott lichterhof-bemondástól relatíve hosszú utat kell megtenni a szalagcímig, s hogy egy riport nem szerencsés, ha egyoldalú? Tudja, hogy egy másik nézőpontból mi a „sztori”?

A megértés/megértetés nyomorisága ugyanakkor nem pusztán természetes jelenség, de előidézett, fenntartott, elviselt börtönlét is. Vagy távollatlanság, resignált beletörődés, esetleg státuszjátszma terepe. Vagy a nyomoriság már fel sem tűnik. Ha az egyik állítása, ellenvetése azért talál süket fülekre a másiknál, mert utóbbi csak a saját véleményétől való különbözőséget látja, nem akar kiszabadulni saját felhasználatának kötöttségeiből, nem kívánja mérlegelni az idegen gondolat tárgyi igazságát, és viszont (lásd az apa és a tanár közös jelenetét, amely egy szülő-tanár udvariassági nyelvi játékból az újra megtalált „fideszes-libsi-hazafi-hazaáruló” témaházalozat dialektikus üvöltözésébe, majd – közös nevezőre jutva – egymás „fasz”-nak nevezésébe érkezik; vagy a diákok érdekében születő interjú körüli értetlenkedő, ingerült kommunikációt Jakab tanár úr és az ’56-os legenda között), a véleménykülönbség feloldhatatlannak látszik, a beszélgetés megszakad, megszűnik „szót értés”-nek lenni. A felek lemondanak egymásról és a helyzet megoldásáról. Pedig éppen a beszélgetésben dolgozható ki a közös nyelv – amely egyébként önmagában nem létezik. Úton lenni a párbeszédben szókereisést, nyitottságot, a másik világ számára a lehetőségek felkínálását, az értelmezési horizontok összeolvadását jelenti. A filmben ez az emberi lehetőség alig-alig jelenik meg. Annál többször látunk prekoncepci-

óból eredő leszólást, kisebb-nagyobb hazugságokat, egós csúsztatást, elhallgatást, kérdezésmentes sodródást, mérlegelés nélküli ítéletet, indulatos téma- és lényegkerülést vagy éppen nem értést.

György orvosa utálja azt, aki ezt mondja: „Szeretem Magyarországot” – mert az illető nem veszi a szájára a „haza” szót. (A másik vajon értené, miért van utálva?) Ábel olyan emléket hoz létre, s talán hisz is el, amely apja gondolkodásához, életrratívájához alkalmazkodik („utóemlékezet” – M. Hirsch), pedig nyilvánvaló hazugság: „Végig ezen a kokárdán röhögött..., hogy ez mi a franc...” Az, ha valaki jelen van egy szituációban, semmi-re sem garancia az igazság összefüggésében. „Maga ott volt?” – kérdezi ingerülten az idős ’56-os szemtanú, amikor Jakab számonkéri mondatain a kikutatott történelmi tényeket (miközben éppen a hiteles igazságot kívánna megmutatni tanítványa-inak); „Nem voltál ott!” – kiáltja kétségbeesetten Ábel az apjának, majd kitalál egy alternatív valóságot. Arra emlékezett ez, amikor Szabó István *Apa* című filmjében Takó azt mondja barátnőjének: „Volt benne sok igaz dolog is, de hogy mi, azt már nem tudom. Meséltem csak, és így könnyebb lett minden.” Látjuk ugyanazt a jelenetet kétszer megtörténni (még csak nem is szubjektív nézőpontból), más mondatokkal, válaszokkal, és nem tudjuk, melyik és mennyire volt igaz.

A filmben a megszólalás nyelve durva. Szinte folyamatosan. Sőt, egyre erősödően az. A fokozódó feszültségben, ebben a közegben, élettérben azok is közönséges erőmondásokat és kifejezéseket kezdenek használni, akik addig soha. A néző bekerül egy kötött kódú, nyomasztó nyelvi karámba, a szereplőkről kicsit vagy nagyon hull le a kultúra, majdnem olyanok, mint a hálóval befogott halak, tátognak és – kis pihenőkkel – egymást csapkodják. Fogy az oxigén és a mozgáster. Talán az sem véletlen, hogy Ábel a strandon elmélyülten figyel egy állati túlélő-stratégiát: a magukat halottnak tettező katicák szellemes megoldását.

Lehetne türelmesnek lenni, megkülönböztetni a lényegesebbet a kevésbé lényegestől, jobban odafigyelni a másikra, megérteni, hogy nem kell egy szerencsétlen mondatnak ekkora jelentőséget tulajdonítani, még ha valóban nagyon szerencsétlen is, sok mindent lehetne, ám mint Dorka, Jakab tanár úr felesége nagyon pontosan mondja: „De nem ez a világ van.”

Megjelenik a filmben a lehetséges is: pontos és okos mondatok és kérdések egy megfelelő pillanatban. Ilyen Janka felháborodása az interjú olvasása után: „Te mit képzelsz magadról? Ez mi?” – kérdezi Ábeltől, és kíméletlen véleményt mond a gerinctelenségről és a mások életét tönkretévő hazugságokról. Ilyen szituáció, amikor Dorka a következő kérdéseket teszi fel férjének vitájuk során: „Mi igaz ebből

a cikkből?... Miért kérdezted meg tőle? Lehet, hogy a fiúnak fáj ez a kérdés.” És tényleg. Miért kérdeztem meg tőle?

És megjelenik aztán a változás is: számomra a legtisztább – akár legszebb – kommunikációs pillanat, amikor a „köz-ügy”-gyé vált, nyilvánossá tett új szóbeli érettségi kezdete előtt, a kavargó riporterek, érdeklődők, az igazgató és a tanárok izgatott fontoskodása mentén, az iskola

folyosóján senki mástól meg nem hallva Ábel esetlenül megszólítja Jakab tanár urat. „Tanár úr! Bocsanat.” Aztán kihúzza a tételt, és otthagyja az egészét. És nincsenek szavak, csak annyi, hogy a tanár és az apa egymásra néz. Tiszta helyzet.

Vonderviszné Kapor Ágnes

Forrás: H.-G. Gadamer: *Igazság és módszer*. Gondolat, Bp., 1984. 269. és 329. o.

Közösségek, különcök, konfliktusok

Szemrevaló/Sehenswert filmfesztivál a Fotonban. 2023. október 12–15.

A budapesti Goethe Intézet 1988-as megalapítása óta magas színvonalú kulturális tevékenységgel és a németnyelv-oktatás ügyének szolgálatával értékes szereplője a magyar kulturális életnek. Így a már sok-sok éve megrendezett *Szemrevaló* filmfesztivál is helyet követel magának a nívós filmes események sorában. Tizenkettedik éve a svájci nagykövetséggel és az Osztrák Kulturális Fórummal közösen szervezik a fesztivált, Németország, Svájc és Ausztria legfrissebb, legizgalmasabb filmjeiből nyújtva válogatást a magyar fesztiválok már többszörösen díjazott alkotásokat eredeti nyelven, magyar felirattal láthatják a nézők.

A fesztiválról szóló valamennyi híradásban elhangzott, hogy 2023-ban Veszprém is csatlakozott – Szeged, Debrecen és Pécs mellett – a 11 filmet felvonultató vetítéssorozathoz. Ahogy azt a VEB 2023 októberi programfüzetében olvashattuk: a Fotonban, az ország egyik legkényelmesebb vetítőtermében élvezhetjük mi, veszprémiek is a német nyelvterület friss filmélményeit.

Két filmre vettem jegyet, hogy belekóstolhassak a fesztivál kínálatába: *A róka* című film (német-osztrák, 2022) a fesztivál Kivülállók és különcök kategóriájában szerepel. A kedves történet a második világháború idején játszódik, amikor az ott-hontalanná vált fiatal Franz beáll a seregbe, és kiképzési ideje alatt talál az erdőben egy sérült, elárvult rókakölyköt. Gyógyítja, nevelgeti, a háborúban magával viszi Franciaországig, s csak akkor válik meg tőle, mikor alakulatát az orosz frontra vezénylik. Csodásan fényképezett, rendkívüli érzékenységgel feldolgozott történet. Épp csak megérintik a nézőket a háború borzalmai, mindvégig a főhős lelkiállagán tartja a fókusz a rendező. Megismerkedünk drámai gyermekkorával, amikor kisgyermekként lemondanak róla szülei, hogy az éhhaláltól mentse. A cselédsorban felcseperedő fiú különc felnőtté válik, akinek egyetlen igaz társa és „tulajdona” lesz a rókakölyök. Általa él meg olyan érzelmeket, melyek alakítják, megerősítik jellemét. Lélekemelő film, mely igaz történet alapján készült. A rendező, Adrian Goinger dédapja törté-

netéről van szó. Különleges szerencseként említette a vetítést követő közönségtalálkozón a rendező, hogy még élt a dédapja, mikorra már ő is felnőtt annyira, hogy kíváncsi legyen az életére és a történeteire. A salzburgi születésű filmrendező már első nagyjátékfilmjével sikert aratott hazájában és számos fesztiválon is. *A lehetséges világok legjobbika* című alkotása öt kategóriában nyert az Osztrák Filmdíjon, és világszerte 100 díjat kapott különböző fesztiválokön. Ausztriában a film nézőszáma százezer feletti, ahogy *A róka* című filmre is több mint százharmincezer váltottak jegyet Ausztriában. Vendége volt még a közönségtalálkozónak Adriane Grzadziel, aki a németek által megszállt település lakójaként került kapcsolatba a filmbéli Franzal. Két sérült lélek találkozása zavaros időkben, tévova szerelmük szépen alakul a vásznon, de a körülmények nem teszik lehetővé a kibontakozást. A lengyel gyökerekkel rendelkező, Bécsben született színész 2006-ban Franciaországba költözött, több tévésorozatot és filmekben kapott szerepet, 2021 óta dolgozik német nyelvterületen is. Elmesélte a közönségtalálkozón, hogy a legnagyobb nehézséget az jelentette számára a forgatás során, hogy hitelesek legyenek a gesztusai. Ne árulja el a játéka, hogy ő, mint színész, természetesen érti, hogy Franz mit mond neki németül, de szerepe szerint csak franciául tud. Ami nekünk, magyar nézőknek sajnos nehezen észrevehető volt, az a fiú különleges, hegyvidéki akcentusa, amit Simon Morzé (Franz) elmondása szerint több hónapig beszédtanárral gyakorolt, hogy hiteles legyen. Az irodalmi németet beszélő színészként nagyon nehéz volt elsajátítania ezt az akcentust, mely nehezen érthető még az anyanyelvű németek számára is. Simon Morzé 1996-ban született, színész szülői gyermekeként már kilencéves korától ismerkedett a színjátszással és filmezéssel. Sikert aratott *A trafikos* című filmben (német-osztrák, 2018), melynek főszerepét 22 évesen játszotta el. Legújabb filmjéről meg tudhattuk tőle, hogy nagyon élvezetes volt a rókákkal forgatni, összesen hét róka – öt felnőtt és két kölyök – alakította a film címszerepét. Jó hangulatban telt a közönségtalálkozó, a kedves, szerény alkotók zívésen

választak a kérdésekre, örömmel meséltek munkájukról. *A róka* című filmet 2024-től láthatjuk majd a magyar mozikban.

A Közösségi konfliktusok szekcióban vetítették a *Mindenki az időjárásról beszélget* című filmet (német, 2022). A színtele eseménytelen alkotás középpontjában egy hatvanadik születésnap áll. Édesanyja születésnapjára érkezik haza szülőfalujába (mi inkább kisvárosnak mondanánk) tinilányával együtt a főszereplő Clara. Gyermekkori barátjaival, egykori szerelmével ellentétben neki sikerült maga mögött hagyni a vidéki életet, Berlinben tanít az egyetemen, filozófiadoktoriját írja. Ki nem beszélt konfliktusok, ki nem mondott vélemények mentén haladunk az időben. Bár mégiscsak megfogalmazódik egy-egy vélemény, berlini szerelme (mivel tanítványáról van szó, nem vállalhatja nyíltan a kapcsolatot) azért a fejére olvassa kissé viccesen, hogy ti, keletnémetek olyan furcsák vagytok néha... Egyetemi tanszékvezetője sem bízik benne feltétlenül, bár utalásokból sejtjük, hogy nincs baj Clara munkájával és tehetségével. Házassága valószínűleg hamar tönkrement, volt férjével és annak párjával lányuk miatt igyekszik jó kapcsolatot ápolni, de ez a kapcsolat is felszínes, sok erőfeszítést kíván. Édesanyjával is csak alig találják meg a közös hangot: a felszínen minden rendben, de mindegyikük mást várna el a másiktól, mint amivel végül meg kell elégednie. Mindenki mindenkivel beszélget, csak éppen nem mond semmit, semmi fontosat. Érdekes film, sok mindent felvázol a rendező csak úgy érintőlegesen, aztán a végén mégis összeáll a kép, valószínűleg úgy, ahogy szeretné. Érezzük, tapasztaljuk, ahogy mindenki csak az időjárásról beszélget...

A fesztiválon bemutatott tizenegyből hét filmet láthattunk Veszprémben. Kicsi izelítőt kaptunk a német nyelvterület filmterméséből, európai gondokból, megoldásokból vagy épp megoldások hiányából, mely helyzetek számunkra is nagyon ismerősek. A Foton nézőtere valóban kényelmes, remek kis mozi! Köszönet a szervezőknek a filmélményért, kíváncsian várom a további filmcsemegéket is!

Farkasné Molnár Csilla

Jazzfesztivál négy füllel

Veszprém Jazz Fesztivál. 2023. november 16–19.

Áprilisban, a szintén a VEB 2023 keretében megszülető Veszprém Blues Fesztivál alkalmával volt először lehetőségem megtapasztalni, hogy milyen az, ha a Hangvilla épületéből ki sem mozdulva három különböző helyszínen is hallgathatók minőségi zenét, remek hangosítással. Különösen finom kikacsintás, hogy az eseményt csütörtökön ötkor a Kávézó színpadon megnyitó Antal Gábor Triót 2019-ben éppen Hangvilla-díjjal jutalmazta a szakma.

A 2016-ban alakult, Antal Gábor jazz-zongorista nevével fémjelzett zongora-bőgő-dob trió biztos klasszikus alapokról indított, ám számos könnyűzenei műfajból merítő, sodróan lendületes és progresszív zenéje azonnal egyértelművé tette, hogy ebben a négy napon különleges zenei élményekre számíthat a fesztivál minden látogatója. A setlistet nagyrészt a legutóbbi, Walking On The Planet című album anyaga alkotja, amelynek a címadó dalára készített, az emberiség bolygónkon végzett rombolását és a

Föld regenerálódását bemutató animációs klipet a 07. Magyar Klipszemlén Aranydíjjal jutalmazták. Elgondolkodtató mű, a zene és kép tökéletes összhangja – mindenkinek ajánlom.

A Kávézóból a Hangvilla nagytermébe lépve ezután megérkeztünk a húszas-harmincas évek amerikai nagyvárosainak ködös-füstös utcáira. A svájci származású trombitaművész, Erik Truffaz és zenekara Rollin' and Clap! című műsorát hallgatva folyamatosan arra számítottam, hogy egyszer csak ballonkabátban és kalapban elsétál mellettem Dick Tracy. Erre a koncertre úgy érkeztem, hogy szeretném, ha meglepnének, így utóbb olvastam

csak, hogy az albumon Truffaz huszadik századi filmzenék újraértelmezését tűzte ki célul. Tökéletesen sikerült neki megragadni ezek hangulatát.

Az este nagytermi zárókoncertje azé a Manu Katché volt, akinek a játékát én Stingnél és Peter Gabrielnél szerettem meg.

Ő a tökéletes sessiondobos színönimája. Minden jazzalapú populáris zenében úgy találja meg a helyét, hogy nem egyszerűen dobol, hanem muzsikál a hangszerén. Szólóprojektjében, amelylyel minket meglátogatott, főleg a legutóbbi szólóalbuma, a The Scope dalait adta elő klasszikus kvartett felállásban. Stílusára leginkább a fúziós jazz jellemző, de a fúzió kissé összetettebb képlet az ő esetében. A harmóniameneteket nem bonyolítja túl, de a populáris stílusok legjavát jazzesíti a dalokban. Mindegyik dal kicsit más volt. Az elektronikus zenei stílusok, a hiphop és a rock különböző formái úgy vegyültek egy-egy szerzeményben a jazzel, hogy ezt csak a fine dininghoz lehet hasonlítani. Élvezettel hallgattam egy-két olyan dobos megoldását, ritmusképletét is, amelyek a fent említett sztárok egy-egy dalából már ismertek voltak. A show összetettségére tekintettel a stúdióban feljlesztett hangsávok egy részét, szinkronban a hangszeres játékkal, rájátszották az élő produkcióra, többek között a szólóéneksávokat is, amelyeket a színpad mögötti kivetítón a stúdióban felvett kameraképek erősítettek. Professzionális audio- és videoélményt nyújtott a produkció, amit én egy, a terem közepén elhelyezett fotelelőtől tudtam volna legjobban élvezni, ha senki nem táncol előttem. De a terem megtelt, így leülni sem volt esély.

A fesztivál kísérőrendezvénye volt annak a Blasius műhelynek a kiállítása, amely jelenleg a magyar hangszerépítés egyik zászlóshajója. Mihályi Balázs hangszerkészítő tökélyre fejlesztette a basszusgitár-készítést, a mai modern hangzásbeli és technikai kívánalmaknak mindenben megfelelő hangszereit egyre szélesebb körben használják a haza élvonalbeli basszusgitárosai, így híre határon túl is egyre ismertebb. Szimpatikus volt számomra, hogy bár a napi nyitvatartási időt 14 óra és 16 óra között határozta meg a szervezőség, Balázs mégis kinyitotta a kiállítótermet bármikor a fesztivál ideje alatt, ha erre érdeklődés mutatkozott a zenészek és a közönség részéről. A tárlaton nemcsak kész hangszereket, hanem a gyártás fa alapanyagait is bemutatta.

A pénteki nap azután rátett egy lapáttal, mert olyan zenéket kaptunk, amelyekről azt sem gondoltuk volna, hogy léteznek.

A Botticelli Baby pénteken a Saft című album Boah névre keresztelt turnéjában keretében viharzott be a Hangvilla nagytermébe egyenesen a Ruhr-vidék szívéből (szó szerint – pár nappal korábban még az iparvidék szívében, Bochumban táncoltatták a nagydémüt, nem messze Essentől, ahol 2012-ben megalakul-

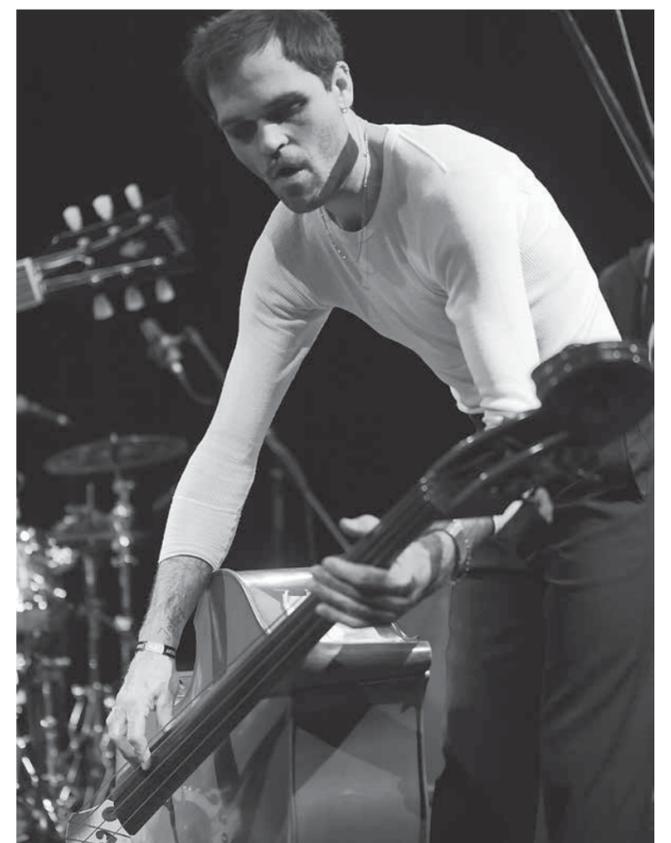
tak). A héttagú német banda a leghippibb jazzformáció, akiket valaha láttam, és a hanyag eleganciával fűszerezett, ám tökéletes jazz-punkká összefőzött zenéjük hallatán egy végtag sem maradhat mozdulatlanul a közönség soraiban. Vannak énekesek, és vannak frontemberek – Marlon Böhserz (aki karakterben kicsit Brandon Flowersre emlékeztet) ez utóbbiak közé tartozik. Csak a nagybőgőjét sajnáltam kicsit néha! ☺

Az örületes punk-jazz után kissé feldobva érkeztem az Expresszóba, ahova egy kolléga küldött, hogy ha akarok valami igazán jót hallani, akkor Takuya Kurodát ne hagyjam ki. Nos, a modern New York-i jazz házhoz jött, és nagyot robbantott az Expresszóban. Ez a hard bopból gyökerező, feszes groove-okkal és virtuóz fúvósszólalomokkal operáló műsor odaszögezett a nézőtérre. Hihetetlenül színesen variálta az éjszakai nagyváros smoothos, úsztatott hangulatú zenéit a big bandes megszólalás eleganciájával, a bebop virtuozitásával vagy épp a lokálok jazz-kombóinak soulos varázsával. Egyszerre hatott modernül, s használta a klasszikus jazz eszközeinek eleganciáját. Bensőséges és nagyvilági, szent és profán, szexi és kökemény zene szólt egy bő órában.

A Kávézó színpadánál ezután a Parvarót hallgatva evezhetünk nyugodtabb vizekre. A 2022-ben a Bartók-konziban alakult fúziós jazz-formáció zenekarvezetőjét eredetileg az általam is kedvelt indie-folk világa inspirálta, s egy korábbi interjúból tudhatjuk, hogy művészi hitvallása a legtöbbet kihozni a Teremtőtől ajándékként kapott hangjából, és a legtöbb embert szórakoztatni vele. A műfaji meghatározásként megjelölt "szomorgazmikus melanko-stenk jazz-pop" kíváncsivá tett (nyilván ez volt a cél), és cseppet sem bánom, hogy meghallgattam ezt a klasszikus jazzt népzenei hajlításokkal és kevés effekttel fűszerező, friss és egyedi produkciót.

Izgalommal vártam Nils Landgren koncertjét, kevés szólista harsonást jegyez a jazztörténet, aki ilyen karriert futott be. Jellegzetes piros hangszere védjegyévé vált, és bár énekesként feltehetően megosztóbb, mint harsonásként, én kedvelem, ahogy énekel. Hangszereléseit, ahogy kvartettjének megjelenését is, a klasszikus elegancia jellemzi. A 4WD formáció 2019-ben a legkelendőbb jazzprodukció lett Németországban a svéd-német kvartett debutáló albumával, most pedig kijött a második album, aminek az anyaga alkotta a koncert gerincét. Ezen az anyagon már mindannyian egyformán dolgoztak komponistaként, és nem tagadhatóan a sikert annak is köszönhetik, hogy több popvilágláger is feldolgoztak, kiváló stílusérzékkel, a megfelelő jazzes eleganciával. Nem mehetünk el szó nélkül a zongorista néhol örületesen felkavaró zenei megoldásai és a nagybőgős dallamosan virtuóz játéka, gyönyörűen szóló hangszere mellett sem. Igazi supergroupt hallhattunk.

Szombaton a csütörtökihez hasonlóan erős felütéssel kezdett ötkor a program a Nagy Emma Quintettel a Kávézóban. Vártam, hogy a februári Papírkutya-koncert után ismét hallhassam őket élőben, és a kísérletező jazz-metál most sem okozott csalódást. A harmonikus disszonanciák (tudom, ez oximoronnak tűnhet, de aki beléjük hallgat, érteni fogja, mire gondolok), a virtuozitás, Emma hangja, amely hol énekhang, hol egy ötödik hangszer, mind-mind olyan felszabadítóan hatnak, mint amennyire szabadok a zenészek is a színpadon. Élő példái annak, hogy a zene jazzből fakadó ágazataiban is bőven vannak még friss hajtások, új lehetőségek.

Nagy várakozással és némi kérdőjellel a fejemben igyekeztem Jojo Mayer nyitó nagytermi koncertjére, és a várakozásomnak megfelelően volt érdekes élmény a *Me/Machine* munkacímű előadás. A jazzből indult fiatal autodidakta zseniként, majd a drum 'n' bass műfaj világsztárjává vált, s ma már teljes egészében az elektronikus zenei műfajnak, valamint az elektronika és az akusztikus dobolás elegyítésének szenteli a pályafutását. Invenziós szólóprojektjében azt a kísérletet viszi színpadra, amiben a komputer generálta zenét egyrészt irányítja, másrészt a digitalizációnak köszönhetően a random megjelenő kiséretek visszahatnak a játékára a színpadon, s így egy folyton improvizációba hajló muzsikát hallhatunk a dobos és eszközei között, az akusztikus dobszerelés és a szintetizált zene összeolvadásában. Virtuóz és előremutató produkciót hallottam, ami némileg kikapcsolt mindabból, amit a jazzről elképzelhetünk, de helye volt a fesztiválon, ez kétségtelen.

A londoni Izo FitzRoy a soul-díva mintaképeként lépett az Expresszó színpadára, és a produkció minden hangja, mozzanata tökéletesen profi volt, ám számomra a gospelvonalat erősítő, prédikátorokra emlékeztető fehér ruha kissé erőltettnek hatott. Sajnáltam, mert a műsora gerincét alkotó dalok, amelyeket kifejezetten a modern nők problémái, azok feldolgozásának lehetőségei ihlettek, nagyon izgalmasnak tűntek. Talán újrhallgatom majd, csendesebb körülmények között.

A szombati este csúcspontja a Scary Pockets volt, tulajdonképpen róluk előbb tudtam, hogy érkeznek, mint magáról az egész fesztiválról, mert a turnéállomások között egyszer csak feltűnt Veszprém is. 2017-ben bukkantak fel, én azt hiszem, a Crazyt hallottam tőlük először 2018-ban, és azóta nincs megállás. Számtalan dal van, amit eredetiben soha, de Scary Pockets-változatban rongyosra hallgatok. A médiamegosztókon milliós követéseket tudhatnak a magukénak, amit ők azzal hálálnak meg, hogy gyakorlatilag minden héten töltenek fel egy-egy újabb izgalmas, funkra hangolt nótát a legkülönbözőbb műfajokból. A szombati estén megfért egymás mellett a Sweet Child O' Mine Mario Josétól, a Single Ladies Brooke Simpsontól és a Harder, Better, Faster, Stronger is Swatkins már-már legendás előadásában (itt azt is megtudhattuk, hogyan is működik pontosan a talk-box). Ryan Lerman a gitár mögött fantasztikusan jól hozta az összekötő szövegeket, a műsor egy nagyon-nagyon élvezetes, bulizós kerek egész volt. Ha létezik tökéletes cover műsor, ez az.

A zárónapról gondolhattam volna, hogy lazább lesz, de nem. A Gorg & Benzol alapozott a kávézóban, nem kis derűtséget okozva a sárga outfitjükkel, és komoly meglepetést keltve azzal a frissességgel, amivel hozzányúltak a blueshoz. Így aztán lett egy olyan produkció is a repertoárban, amire nem is számítottam. Figyelemreméltó fiatal magyar csapat, jó szívvel ajánlom őket meghallgatásra. A Kéknyúl követte őket az Expresszóban. Hajla-

mos vagyok keresni a gyökereket az általam hallgatott zenékben, és olvasni is itt-ott, hogy a '60-as, '70-es évek soul és funk zenében gyökerezik a muzsikájuk, de ez a dolog ennél összetettebb. Számomra a Kéknyúl a klasszikus groove-alapú stílusok, a soul, a funk és a rhythm and blues legfrissebb hangja ma Magyarországon, miközben a zene gerincét alkotó Hammond orgona és a basszusgitárt néhol felváltó Moog analóg szintetizátor az említett műfajok hőskorát testesítik meg. A New Mastersoundsig volt idő belehallgatni a Daveform Quintetbe, amely a héten már a második magyar csapat volt, amiben érdemes volt számolni az ütemeket. Összetett és komolyan megkomponált zenét játszottak, kiváló fiatal magyar muzsikások. Majd zárásképpen jött a The New Mastersounds, a brit soulalapú funkzene legnagyobbja, és helyezett egy komoly felkiáltójelet a négynapos jazzfolyam végére. Olyan feszes funkot kaptunk, hogy senki nem maradt mozdulatlanul a teremben, ráadásul a koncert érdekessége az volt, hogy a zenekar dobosa egy héttel a veszprémi koncert előtt lesérült, és egy kiváló magyar sessionmuzsikussal, Gingl Zoltánnal játszották le a bulit, akivel előtte való nap próbálták össze a műsort.

Nem jutott elegendő idő minden produkciót alaposan meghallgatni a négy nap alatt, a Papírkutyába el sem jutottunk, pedig ott is kiváló fiatal magyar jazzisták játszottak minden este, ráadásul az éjszakák általában jam sessionnel zárultak, de nagyon hálásak vagyunk a szervezőknek ezért a fesztiválért. Óriási élmény volt, és bízunk a folytatásban!

**Nyakas-Fehér Fatime
Nyakas Krisztián**

Bűn és mámor

„*Megáll a szegény Villon itt*” – a TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad előadása az Agórában. 2023. október 25.

Igazi színházi élményt adott katarzissal a végén a TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad októberi bemutatója. „*Megáll a szegény Villon itt*” címmel François Villon alakját idézték meg átütő sikerrel. „Villonról sok mindent tudunk, de nem tudunk semmit” – mondta bevezetőjében Praznovszky Mihály irodalomtörténész. S valóban, ezt a különös életű 15. századi párizsi csavargót, aki a francia irodalom máig legtöbbet vitatott alakja, a mai napig csak szubjektíven lehet megítélni. S mint életében, azóta is hol elátkozzák bűneiért, hol piedesztálra emelik a kort hűen ábrázoló verseiért.

Villont még ma is sokan olvassák és szeretik. Nem lehet csak úgy elmenni az ő költészete mellett. Megosztó a kritika vele szemben, de nem lehet nem szeretni. Napjainkban talán egy keményrock-banda tagja és szövegírója lenne, vagy rap-pelne, de a slammerek között is jól érezné magát. Úgy tűnt el a világ szeme elől 31 évesen 1463-ban, mint hazánk nagy költője, akinek azóta sem találjuk a nyomát Villonéval együtt. De a műsort szerkesztő és rendező Felföldi Gábor jó érzékkel nyúlt ehhez a zaklatott életű francia csodabogárhoz. A költő balladáiból állította össze az est anyagát, Vas István fordításait és Faludy György átköltéseit felhasználva. Faludy polgárpukkasztó szelleme és pajzán-sága mindvégig átsütött az előadáson.

Már a nyitott színpadkép sugallta a két helyszínt. A kocsmasztal s tőle nem túl távol a börtön fala kettősségre utalt. Valóban két Villon jelent meg a színpadon. A tivornyázó bűnöző, az asszonyok kegyeit kereső költő és a börtönben ülő, látomásait papírra vető igazmondó. Márta Attila kiváló érzékkel szellemült át egy léha életű franciává, aki megtapasztalva az élet nehézségeit is, hol rongyosan bujkálva, hol úri kastélyokban megdicsőülve éli át az élet örömeit. A párizsi örömlányok pedig mindig ott voltak körülötte, s vitték az édes bűnbe. A balladai életképek megjelentek a színpadon, vonzották a nézők tekintetét. Az örömlányok: Batytányai-Nagy Annamária, Molnár Brigitta és Szintén Krisztina tiszta, szép beszéddel, átéléssel játszották és mondták el a néha tragikus sorokat.

Jó rendezői koncepcióra vall a szereplők mozgatása is. Míg a búskomor látomásaiban elmerülő költő Felföldi Gábor alakításában csak ül nyakában kötéllel a börtön fala előtt, a színpad másik felén megelevenedik élete, a bűnös, tragikus végű gondolatok, az igazmondások miatti szenvedés és az asszonyok dicsőítése. „Nem csókol asszony úgy a földön, mint a párizsi asszonyok...” S a nagy igazság, hogy az élet mulandó. Mi magunk is kérdezhetnénk hajdani vigasságainkra gon-

dolva: „de hol van a tavalyi hó?” Átütő erővel hatott a magasból megszólaló hang is, *A szép fegyverkovácsné panasza* Rábai Zsanett hangján. Az asszonyi szépség mulandóságát siratta, az idő múlását okolva mindenért. A haláltáncballada egyszerű tánclépései, az örömlányok könnyed, mégis fájdalmas tánca is fokozta a feszültséget a nézőtéren. S kellett a zene varázsa is. A Hajas Szilárd fuvoluművész által megszólaltatott gyönyörű fuvalaszó vezette át és kötötte össze az egyes jeleneteket. Megtörté néhol a feszültséget, amit a versek sugároztak. Villon anyjának irt balladája pedig Sz. Csordás Éva kiváló előadásában a hit erejét adta.

A kor szelleme áthatotta az előadást és hűen tükrözte ennek a zaklatott sorsú költőnek egész életét. A bűnözéstől a bordélyházakon át a mámorig és a cinikusan büszkén viselt halálraítélttség tudatáig. A könnyed és a nehéz Villon is belopta magát a szépszámú közönség szívébe. A műsor jól felépített szerkezete, a zene, a szereplők által átéléssel előadott versek, a színpadkép és a mozgások, táncok felépítése kiváló előadást eredményezett. Bizony megállt a szegény Villon itt, Veszprémben is. Képzeletben még megitta vörösborát, s a bor mámorát ott hagyta a közönség szívében. Köszönet érte.

Molnár Erzsébet

Jelek, „lábnyomok” a veszprémi várban

Irodalom Éjszakája háromszor. 2023. november 9–11.

Ezúttal rendhagyó világirodalmi sétán vehetett részt a bagolytermészetű művészetbarát. Azért kell ezt mondanom, mert a kiváló rendezvény kimondottan esti program volt: minden helyszínen 19, 19.30, 20, 20.30, 21 és 21.30 órakor kezdődtek a felolvasások. 27 ország 27 kortárs szerzője műveiből hangzottak el 10-15 perces részletek a Paszta (Pannon Színitanoda) tanárai és hallgatói előadásában.

Muszáj a különleges jelzót illeszteni a helyszínek elé, mert mind a kilenc ilyen volt, ráadásul hét a várban, egy az Óváros téren, egy pedig a Rákóczi Ferenc utcában. A fotók a bizonyágai, hogy a szervezők milyen kényelmes, kellemes, hangulatos helyeket alakítottak ki, amelyeken sokkal több néző is elférhet volna – ám az időszak tozza a papírfórmát: az eső is csöpörgött, meg a hófok sem volt már éppen nyári. Azért az őszi estén már szokásosan kihalt várba is feltaláltak az irodalombarátok, hogy Hollandiától Ukrajnáig, Japántól Észtorszáig válogatva a szerzőket, maguk alakítsák ki napi irodalmi barangolásuk tematikáját.

A programokon való részvétel nemcsak ingyenes volt, de regisztrálni sem

kellett. Összességében elmondható, hogy kiválónak bizonyult az asszisztencia, az egyes országok szerzőiről és a művekről előzetesen saját honlapon lehetett informálódni, az első helyszínen kaptunk térképet, kis könyvecskét pontos információkkal az egyes helyszínek kínálatáról, az időbeli beosztásról, meg egy könyvjelzőt is. Így felszerelve várhattuk a produkciót, melyet az adott ország egy kulturális intézményének képviselője ajánlott figyelmünkbe. És itt álljunk meg egy pillanatra! *Az Irodalom Éjszakája* a Veszprém–Balaton 2023 EKF szervezetén és a Pannon Színitanodán kívül a EUNIC Hungary (az európai uniós országok nemzeti kulturális intézeteinek magyarországi hálózata) együttműködésével valósult meg. Így lehetett az *Irodalom Éjszakája* projektvezetője Adéla Gálová, aki a Cseh Centrum és a EUNIC Hungary képviselője. Említsünk meg egy másik hölgyet is: az *Irodalom Éjszakája* szövegkurátora Nagy Gabriella, a *Literatúra* főszerkesztője volt. A csapat nevében ő fogalmazta meg: – Szilárdan hiszünk abban, hogy az élmény olyan jelentős nyomot hagy a város és a régió térképén, hogy az elkövetkező években a helyi kulturális kínálat szerves részévé válik. (Mint ahogyan a EUNIC Hungary rendszeres programjának számít többek között a Budapesten és Debrecenben már évek óta megrendezett *Irodalom Éjszakája* is – tegyük hozzá!)

Most pedig következhetne a személyes élmény, ami szerintem éppen annyira személyes, mint megfelelő hangulatban találkozni egy regénnyel, verssel, csak éppen azok később is hozzáférhetők, az *Irodalom Éjszakáját* pedig csak mint esetleges jövő évi rendezvényt ajánlhatnám. Szuper ötlet, nagyszerű megvalósítás, hiányérzetem csak egy szempontból van: sérti a fülemet a rendezvény címe. *Irodalom Éjszakája* helyett mindenképpen *Az Irodalom Éjszakája* címet használnám!

Örsi Ágnes

Bakonyicum – Megújuló befejezetlenség – Szabó megállt

A *zEtna* (antropocén) irodalmi fesztiváljának harmadik (majdnem veszprémi) napjáról. Zenta, 2023. november 4.

Husadik alkalommal szervezte meg Beszédes István a vajdasági Zentán a föld alól föltörő, lassanként illegálisába kényszerülő (az *Ex*, a *Szépírók* sorsára jutó) irodalmi fesztiválját, amelynek harmadik napját a Mojóban elfogyasztott csülkök, cseréptálban sült sajtok, sörök-borok-pálinkák, török kávék és egyéb, a fesztivál állandó

látogatói számára jól ismert helyi huncutságok után Takács Nándor költő kezdte, akivel Bozsik Péter beszélgetett. Rutinosan faggatta a fiatal, háromkötetes költőt (*Kolónia, Rádiócsend, Bakonyicum*), nem csak a harmadik kötetéről, amelynek épp a bemutatója volt – noha saját bevallása szerint aznap találkozott először a kollégával. Abból a fölvetésből indultak, hogy a vers: dráma. Bozsiknak nem tetszik a cím, a *Bakonyicum*, túl divatosnak találja. Ha szerkesztője lett volna a kötetnek, mást javasolt volna. De miután kiderült, hogy ez tulajdonképpen egy biogeográfiai szakszó, egy növényföldrajzi egység neve, aránylag gyorsan eljutottak egy sokkal inkább Takácsra szabott kérdéshez: meghatározza-e a táj a tudatot? Mintha a költő nem mert volna határozott igent mondani, elmesélte, hogy nem bakonyi származású, de az ott eltöltött 20 évet meghatározónak érzi. Gyerekkora a Velencei-hegységhez köti, de már bakonyinak vallja magát. És hát: kutatóbiológus-tudását kivetítette a természetre, ez visszahatott rá, és ettől sikerült a korábbiaknál tágabb világot teremtenie magának. A Bakonyicum szerinte a Bakony megragadható lényege. Eredetileg egy versciklusának címe volt, még 2010-ben. Ha a költő verseit most először halló közönség gyors keresésbe kezd a neten, kiderítheti, hogy Takács az önismereti munkának is beillő verseken kívül egy *Bakonyicum* című blogot is ír (együtt a feleségével): fotók, élménytúra-beszámolók és a szándék, hogy megismételjék Römer Flóris utazásait. Kell ennél több?

Ladányi Istvánnal a *Megújuló befejezetlenség* kötetéről Szajbély Mihály beszélgetett. A könyv több kényszerű kanyar után a budapesti Gondolat Kiadónál jelent meg, miután az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet alapítójának funkciójába jutott Magyar Nemzeti Tanács utolsó pillanatban kihúzta a kiadói tervből a kötetet, több másik, nem vajdasági szerző művével együtt – noha a tanulmánykötet az *Új Symposion* arculatáról, szerkesztési gyakorlatáról és műfajairól szól, azaz pontosan a vajdasági irodalmi élet alfáját és ómegáját jelentő folyóirat kizárólag irodalomelméleti vizsgálatáról. Ladányi az előszóban le is szögezi, hogy nem akart se eseménytörténettel, se társadalom- és politikatörténettel foglalkozni. Hogy ki nek és miért bökte a csőrét ez a könyv, azt majd a jövő társadalom- és politikatörténészei kutathatják – az esten nem esett erről szó, noha a közönség, a jelen levő kollégák, mindannyiunk élete, munkája, identitása, Vajdaság teljes irodalmi élete szervesen kapcsolódik az *Új Symposion*hoz. Ladányi egyenesen azt állítja, hogy ez a folyóirat olyan olvasásmódot és értelmezési keretet tett (tesz) lehetővé, amely túlmutat az egyes szövegeken és művészeti alkotásként mutatja föl önmagát. Sőt, fölveti a legenda, a legendaképzés mozzanatát – ennek kapcsán pedig a régi sympósokra vár a múltba vesző évek földézése. Külön fejezet szól a folyóirat regionális kanonizálásáról, azaz arról, hogyan került be már a hatvanas években az *Új Symposion* a vajdasági középiskolai tan-

könyvekbe – pont a nagy ellenlábás, a *Híd* folyóiratot is szerkesztő Bori Imre révén, aki képes volt fölismerni a *Sympo* jelentőségét.

Oto Horvat, azaz Horváth Ottó volt a kakuktkojás a veszprémi nap programjai közt, de minden *Séd*-olvasónak javaslom a szerző verseit is, prózáját is. Az újvidéki születésű, különböző európai városok után most Firenzében élő-dolgozó, hungarológusból germanistává, majd könyvtáros-sá vált Horváth Ottó magyar anyanyelvű szerb író. Műfordítással is foglalkozik, Fenyvesi Ottót, Pilinszkyt, Petrit, Enzensbergert fordította szerbre. Az újvidéki Forumnál nemrég megjelent regényét, a *Szabó megállt* címűt, Beszédes István – és most leírhatnék minden obligát jelzöt, amit a fordítással társítani szokás: értő, kiváló, nagyszerű, olvasmányos – fordításában olvashatjuk. Mégis inkább azt írnám: Beszédesnek sikerült megtalálnia/megalakotnia a regény, a szerző magyar hangját. Egyébként is régóta fordítja Horváth Ottót, saját elmondása szerint annak idején versengtek azért a *Sympo* szerkesztőségében, hogy ki fogja Ottó verseit fordítani, és most már a következő regény (*Nočna projekcija – Éjszakai vetítés*) magyar változatán dolgozik. A *Szabó megállt* fordítása kiváló példa a fordító társszerzőségére.

A kötet a Forum traN(S)zakció műfordítás-sorozatának 17. kötete, a sorozatot az a szándék hozta létre és éltei már nyolcadik éve, hogy megpróbáljuk (ebben is) a *Sympót* követni: talán egyszer sikerül ismét oda jutnunk, hogy nemcsak kultúrát közvetítünk, hanem részt veszünk a délszláv térség kulturális folyamataiban, ahogyan az pl. Tolnaiék, Sziveriék de még Beszédesék vagy Ladányiék idejében is természetes volt. Az eredeti regény (*Sabo je stao* címmel) egyébként 2014-ben bekerült az egyik legrangosabb szerb irodalmi díj (a NIN-díj) szűkebb listájára, szerb recepciója sokrétű és kedvező, lefordították már németre, lengyelre, olaszra, macedónra is. A kötet és a Forum műfordítás-sorozatának szerkesztőjeként csak remélni merem, hogy a magyar fogadtatás is hasonló lesz. Ha egy szóval kéne bemutatnom, azt mondanám: gyázmunka ez a regény, ha tompítani szeretném a szó ridegségét, akkor hozzáténném: lírai gyázmunka. A kedves halálát és az otthon, a haza, egy ország elvesztését is siratja ez a nagyon mai regény – immár magyarul is.

Horváth könyve nem annyira szikár, mint a beszéde: kimérten, választékosan válaszolgat, érdemes kívánni, hogy megtalálja az épp eszébe jutó szerb vagy olasz szavak magyar megfelelőjét. És ha megkérdezik, újvidékinек vallja magát.

Rajslj Emese

Világfalu, magyar ház

Buda Ferenc: *Csillaglépő csodaszarvas*. Rendező: Rumi László. Kabóca Bábszínház, Veszprémi Petőfi Színház. 2023. november 7., 9., 10.

Többedszer már magyar színházakban, ezúttal Veszprémben játszotta a Kabóca Bábszínház és a Veszprémi Petőfi Színház a *Csillaglépő csodaszarvas*t, Buda Ferenc immár klasszikus műve alapján, a Blattner-díjas Rumi László rendezésében.

Mondják, a világ egy nagy falu, életmódja, öltözködése, kultúrája, vágyai és a rémségek, amik fenyegetik, immár globálisak. Nem baj ez, legalábbis megnyugtató „nem baj”-nak nevezni azt, ami elkerülhetetlen. De ha el is fogadjuk, hogy a mi kicsi magyar házunk a világfalu egy viharos szegletében áll, ettől még ránk rótt feladatunk, hogy bellső világának egyediségét, a sajátost, az összetéveszthetetlen őrizzük, megmutassuk. Megmutassuk a világnak is, igen, de mindenekelőtt saját magunknak, mert a mi kis magyar házunk ősgyökeres szépsége nem akkor kerül végveszélybe, ha a világ nem vesz tudomást róla, hanem akkor, ha már magunk is elfelejtjük. Ezt értette meg Arany János, amikor megírta a csodaszarvas regéjét, ezt, amikor a nagy hun eposzba belekezdett, és a tény, hogy végül elkedvetlenedve félbe-szerbe hagyta, mutatja, hogy a feladat megterhelő, és sok múlik a befogadókon. És ezt a munkát folytatta, bizonyos értelemben újra elvégezte Buda Ferenc, amikor a *Csillaglépő csodaszarvas* történetét egyenesen a báb-színpad számára újra létrehozta.

Jó lenne most azzal folytatni, hogy a történetet mindenki ismeri, de attól tartok, egy hevenyészett utcai körkérdezősködés gyorsan meggyőzne az ellenkezőjéről. Ez adja Buda Ferenc és az előadást jegyző Kabóca Bábszínház és Veszprémi Petőfi Színház élő elhívását, azt, hogy a legkisebbeket visszavezessék a legvénebb gyökerekig, melyek csak addig élnek, amíg van, aki tud róluk. A történet maga annyira kész, annyira végső formára vésett, hogy értelmét kizárólag az újraírás és a színpadra álmódás botlásai kérdőjelezhetnék meg. Ez a minden ízében nagyszerű munka azonban egyetlen botlást sem vét, a gyönyörű szövegtől a szuggesztív erejű bábokon (tervező: Balla Gábor) és a szöveg alkotótársává váló zenén át (zene: Bolya Mátyás és Szokolay Dongó Balázs) a játszók (Benkő Zsuzsanna, Erdei Gergő mv., Gidófalvi Imola, Lippert Ferenc mv., Lukács-György Szilárd mv., Miller Patrik mv., Nagy Krisztina mv., Rák Gergő mv., Urbánné Szívós Réka, Taba Dorottya Lucia mv., Vass Richárd mv., Vastag Richárd mv.) színpadi jelenlétének intenzitásáig minden a helyén van ebben az egyébként nem kockázatmentes háromnegyed órában.

hangszertechnikai újítást alkalmaz a szerző, balkéz-pizzicato, sul ponticello, üveg-hangok, többszólamú dallamvezetés. A szonáta első tételét hallottuk kiemelkedő előadásban Hartmann Domonkostól.

Majd Kodály hegedű–cselló duóját hallottuk Mézes Mátyás és Hartmann Domonkos előadásában. A két ifjú előadó, akik között tíz év korkülönbség van, nem ismerhette egymást veszprémi zenei tanulmányaik alatt, a szervező Hordós Johanna kérésére Bécsben találkoztak és próbálták együtt a duót. Fantasztikus, egymást inspiráló, minden pillanatban egymásra figyelő előadását hallottuk Kodály fiatalkori művének, amelyben minden benne van, ami ebben az időben Kodály számára zene-szerzőként fontos volt: németes szerkezet, franciás hangzásvilág, népzenei energiák. Ritkán hallható a mű élő előadásban. Köszönjük, hogy hallhattuk!

Volt a középiskolai oktatásban néhány év, amikor érettségi tantárgyként választani lehetett a népzene alapjai tárgyat. Zeneművészeti szakiskolásoknak emelt szinten lehetett csak jelentkezni rá. Ebben a pár évben módomban volt ezt a tárgyat tanítani. Nagy öröm és nehéz feladat volt, sokat tanultam magam is ebben az időszakban. Ekkor volt a zselízi születésű Mézes Mátyás is tanítványom, aki szülei felvidéki népzenei együttesében kisgyerek korától együtt élt az élő népzenevel. Sokkal többet tudott az akkor élő előadókról, mint én, ámulattal figyeltem, hogy eredeti népzenei felvételekről azonnal megmondta, ki a primás.

A második félideőben a Pengő zenekar játszott, melynek primása Mézes Árpád (Matyi apja), a második hegedűs most Mézes Mátyás volt, fúvós hangszereken Mézes Attila (Matyi öccse) játszott. A zenekar az északi határ menti magyarokból alakult, Komárom mindkét városrészéből, magyar és szlovák oldalon, Zselizből, sőt, még Tatabányáról is jár zenész a zenekarba. Felvidéki népdalokat játszottak és énekeltek, hoztak magukkal két táncost is magyar Komáromból, akik a színpadon táncoltak, majd az est utolsó részében minitánccházként a közönséget is táncra perditették, a táncosok vezetésével csárdást járhattunk. Felejthetetlen este volt.

Rostetterné Nagy Rita

„Zengjen együtt lelkünk”

12. Nemzetközi Romantikus Kórusfesztivál. 2023. október 10–15.

1988-ban rendezték meg az első, akkor még *Romantikus Kóruszenei Találkozó* névre hallgató eseményt, amely azóta többnyire biennálé jelleggel összesen eddig 11-szer hozta el a veszprémi közönségnek a 19. századi kórusmuzsikát. Kollár

Kálmán (1932–2012), a Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság legendás karnagya álmodta meg és hívta életre *ezt* a rendezvényt abból a célból, hogy többnyire a romantikus zsáner remekműveit műsorra tűzve bővítsék a helyi és a városunkba vendégként érkező kórusok repertoárját.

A 2023-as EKF-esztendő remek lehetőséget kínált számunkra, hogy újból vizsgálhelyezzük Veszprém fesztiváltérképére a *„Romantikust”*. A 2022-es pályáztatási időszakban gondoltunk arra, hogy újból megszervezzük a fesztiválunkat, melyet a kollári hagyományokat figyelembe véve, de több progresszívnek ható újítással készültünk feldíszíteni.

Egyrészt megtartottuk a korábbi veszprémi és nem veszprémi kóruskoncertek tematikáit, így október 13-án, pénteken a Várpalotai Bányász Kórus (mint veszprémi), a Gizella Női Kar, a Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság és annak Búzavirág Gyermekkara lépett fel. Október 14-én, szombaton meghívtv vendégeink énekeltek a közönségnek. Újból városunkban köszönthettük az olasz Coro Genzianella di Roncognót, akik immáron hetedik alkalommal látogattak Veszprémbe; a határon túli magyarság is képviselve volt a Babeş–Bolyai Egyetem Visszhang Kórusa által, illetve Budapestről érkezett hozánk a KVVKamarakórus. Mint korábban többször is, a vasárnapi gálakoncerten újból a közönségdíjas nem veszprémi kórus énekelhette el műsorát, akik idén is (már sokadjár) olasz barátaink lettek.

A fesztivál sok újszerű programmal bővült. Talán a legfontosabb újításunk volt, hogy három hangulat-előkészítő napot is tartottunk, így igazából már 10-én, kedden elkezdődött a projekt. Ezen a három napon a Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság, a Pueri Castelli gyermekkar és a Gizella Női Kar adott egy-egy flashmob-szerű koncertet a város három különböző pontján. Mindezen események célja a szórakoztatáson túl a város lakosságának informálása volt, itt személyesen tudtuk invitálni a kedves közönséget a fesztivál három fő alkalmára. Úgy véljük, hogy sikeresek voltak a flashmobok, hiszen a péntek–szombat–vasárnapi koncerteken csurig megtelt a Csermák Antal Alapfokú Művészeti Iskola hangversenyterme, illetve a Pannon Egyetem aulája is. Újdonság volt még, hogy a fesztiválon fellépő kórusok vasárnap délelőtt városszerte templomi szolgálatokat végeztek, így szinte egy időben szólt az ének a Szent Mihály-székesegyházban, a Margit-templomban, az evangélikus templomban, a Kálvin János parki és a kádártai református templomban, valamint a gyulafiratóti Nepomuki Szent János-templomban.

Vendégeink szombati városnéző túráján is meg-megálltunk több helyszínen is énekelni. Nagy örömünkre a várfalnál még főtiszteletű Udvardy érsek atyával is találkoztunk, a Visszhang Kórus rögtönzött is neki egy minikoncertet.

A fesztiválon két nagyszabású ősbemutatóra is sor került. Elsőként pénteken a rendező Veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság énekelte Gárdonyi Zsolt (*1946)

a kórus két karnagyának, Lukács Eleknek és Varga Áronnak ajánlott, *Veszprémi kantáta* címet viselő orgonakiséretes kisoratóriumát. A szerző a három újszövetségi canticumot (Zakariás, Mária és Simeon hálaéneke) választotta a mű vezérfonalaként, ezt egészíti ki több, protestáns felekezetek által is énekelt himnusz, zsoldtár, dicséret, illetve egy mottó, mely keretbe foglalja a kompozíciót: „Zengjen együtt lelkünk, jöjj, mondjunk hálaszót!”. Elsőként orgonán szólalt meg a *Krisztus feltámadot*t kezdetű középkori himnusz, majd ezt követi a mindenki által jól ismert *Dicsőség mennyben az Istennek* kezdetű dicséret. A veretes református zsoldtáréneklés sem maradhatott ki a műből, *ezt a 24. genfi zsoldtár* szolgáltatta, majd a darab lezárásaként a bachi hagyományokat alkalmazva Gárdonyi a *Jöjj, mondjunk hálaszót* kezdetű dicséret korálszerű feldolgozásával zárja a művet. A darab bemutatóján Kökényessy Júlia Márta, Németh Ferenc és Bánó Tamás énekelt szólót, Varga Áron orgonált, Sipos Csaba vibrafonon működött közre (a darab végén megjelenő templomi harangozást imitálva), Lukács Elek vezényelt. A koncert jelentőségéhez hozzátartozik, hogy mivel Gárdonyi Zsolt immáron visszavonult az aktív zeneszerzéstől, így ez volt a szerző utolsó ősbemutatója. Ebből következik az a megtiszteltetés, hogy Veszprémben zárulhatott egy közel fél évszázadot és több kontinenst is átfogó zeneszerzői életmű.

A fesztivál résztvevői számára komponálta Bella Máté (*1985) *Nyári sanzon* című nagyszabású kórusművét Juhász Gyula (1887–1937) versére. Az egyesített kórusba olyan helyi erők is becsatlakoztak, akik a héten önállóan nem szerepeltek, így Veszprém Város Vegyeskara és az Opus Énekegyüttes tagjai is színpadra léptek. A közel hétperces kompozíciót az összes kórus külön, saját próbaidejében tanulta meg, a fesztiválon csak két, igen rövid próbafolyamatra volt idő. A szerzővel való utolagos beszélgetés során kiderült, hogy szerinte így is méltón meg tudott szólalni a darab. A bemutatón Kökényessy Júlia Márta énekelt szólót, Lukács Elek vezényelt.

Hatalmas öröm látni, hogy a város ekkora becsben tartja a *Romantikus Kórusfesztivált*. Egyrészt szívet melengető érzés volt látni a sok csillogó arcot, akik eljöttek a koncertjeinkre (és egy rossz szót sem szóltak a rövidnek korántsem nevezhető cirka háromórás alkalmakra), másrészt megtiszteltetés és hatalmas elismerés, hogy a város vezetőségétől már kaptunk ígéretet arra, hogy szívesen támogatják majd a *13. Nemzetközi Romantikus Kórusfesztivál* megrendezését.

Bár Kollár Kálmán már több mint 10 éve nincs köztünk, művészi munkássága és hatása még mindig elevenen él Veszprémben. Mi azon dolgozunk, hogy továbbvigyük az általa meggyújtott lángot, és korunk kulturális félhomályában próbáljuk jelzőfényként mutatni vele a helyes irányt.

Lukács Elek

Progresszív regresszió

Moziélmény vonatkozásában erősen zár-tuk az októbert Veszprémben: a Foton Audiovizuális Centrumban a *Mozinet Filmnapok* keretében játszották az *Egy zuhanás anatómiája* című thrillert, ill. az Agóra Veszprém Kulturális Központ hétfői tematikus filmklubjában mutatták be *A sziget szellemei* című drámát.

A filmforgalmazással foglalkozó Mo-zinet Kulturális Szolgáltató Kft. több éve szervez fesztivált *Mozinet Filmnapok* néven. Ezek korábban egybefüggő, többna-pos intenzív események voltak, ezúttal viszont – sajnálatos módon – mindössze havi egy film kerül vetítésre októbertől februárig.

Az Agórában zajló műsorsorozat idén a Fotonba költözött, s nem a legjobb felütéssel vette kezdetét, ugyanis jó, ha egy tucatot nézőt sikerült becsalogatni, egyúttal az is tény, hogy az egykori Hemo sem üzemelt telt házzal az események alkalmával, pedig ők nem piaci árat kértek egy mozi-jegyért.

A szerveztlenségből adódó hiátusok mellett fel kell ismerni azt a zavaró és elkeserítő faktumot is, hogy elmúltak azok az idők, amikor az emberek különösebb biztatás nélkül vevők voltak a hagyományos intézményekkel közvetített kultúrára – gyakran a szó szoros értelmében.

Kulturális főváros ide vagy oda, a társadalom széles rétegei kétségtelenül el-igénytelenednek, és ennek csak az egyik indikátora az, hogy nagyobb érdeklődés övezi a céltalannak tűnő magányos tele-fongörgetést az olyan közösségi együttlétet támogató lehetőségekkel szemben, mint egy filmklub vagy fesztivál.

Egy zuhanás anatómiája. Francia thriller, dráma, krimi. 150 perc, 2023. Rendezte: Justine Triet.

A 150 perces műsoridejű francia thriller egy válságban lévő házasság záróakkordjával indul: a férj gyanús körülmények közt bekövetkező halálával. A nyomozással kezdetül veszi a feleség kálváriája, ugyanis a hatóságok nem zárják ki az idegenkezűség lehetőségét sem, gyanúsítottként pedig a nőnek bizonyítania kell ártatlanságát. A filmet rendező Justine Triet folyamatos bizonytalanságban tartja a nézőt, ezáltal hiába a két és fél órás műsoridő, a feszültség fenntartásának és a gondosan komponált jelenetek egymásra helyezésének köszönhetően nem lankad a figyelmünk. Ahol kell, ott lelassít, kimerevíti a képet, csodálhatjuk a gyönyörű, de könyörtelenül hideg tájat, amely kiválóan rezonál arra a ridegségre, amellyel a főszereplőnek szembe kell néznie; míg másutt shakespeare-i léptékben pergeti az eseményeket. A házaspár tagjai között húzódo feszültség oka abban gyökerezdik, hogy gyermekük maradandó látáskárosodást okozó balesete akkor következett be, amikor az apa gondjaira volt bízva. Ez az egyúttal anyagilag is megterhelő folyamat az

apa morális és alkotói válságához vezetett. Egy, a férfi által készített hangfelvétel előkerülése döbbenetes indulatokat és érzelmeket szabadít el, s bámulusot hűzás egy plusz érzékszerv bekapcsolása és a vizualitás által a múltba történő visszakalauzolás.

A rendező felkínál egy zseniális nyitott zárást a néző számára. Függetlenül az ítélettől, nincs megnyugvás, mert minden megváltozott. Egy ember meghalt, s már ez a tény örök nyomot hagyott azokban, akik számára fontos volt. Emellett felme-rült bennem a kérdés, hogy bármi is vezetett a férfi halálához, vajon mások, a körülmények vagy őnmaga áldozata volt-e inkább, s hogy nem is annyira halálának, sokkal inkább az életének következmé-nyei milyen hatással voltak a szeretteire. Kétpólusú világunkban ez a film fricska, a fekete-fehéren gondolkodó tömegek kriti-kája, mert ugyan meghagyja a két végpon-tot valid faktornak, de megfesti a köztük húzódo árnyalatokat, s ezzel a húzással ellehetetleníti az egyoldalú azonosulást. Nincsenek pozitív és negatív szereplők, karakterábrázolás van, ami nem olyan elnagyolt vonásokra vagy éppen klisékre épül, ahogy pl. egy Tarantino-filmben megszoktuk, hanem az átlagemberek kü-lönbözőségeit képes olyan természetes-séggel megjeleníteni, hogy bármelyikünk magáénak érezhetné őket.

A sziget szellemei. Ír–amerikai-an-gol filmdráma. 114 perc, 2022. Rendezte: Martin McDonagh.

A történet 1923-ban játszódik egy unalmas ír szigeten, ahol mindenki ismer mindenkit, s az élet folyik a maga megszo-kott medrében, amíg egy napon a fősze-replő, Colm (Brendan Gleeson) meg nem elégli sekélyes barátságát az együgyű Pád-raickal (Colin Farrell). Ivócimborájával megszakítja a kapcsolatot, amelyet a kör-nyezetében élők sem tudnak mire vélni. E konfliktus komikus, de egyúttal tragikus és groteszkbe hajló fokozódása a kétség-beesettség allegóriája: Colm attól retteg, hogy élete értelmetlenül és nyom nélkül ér véget, míg Pádraic attól, hogy barátja hajthatatlan, s barátságuknak örökre vége. Az eszkalálódó béktelenség ugyan nem szakítja pártokra a szigetlakókat, életük-re azért hatással van, így Pádraic testvé-rére, Siobhanra is, aki közvetíteni próbál a főszereplők közt ebben az elmérgesedő helyzetben.

Ebben a történetben sincs könyörü-let, hiába a fotószerű, csodálatos ír vidék látványa, a hol melankolikus, hol vidám zenei aláfestés, valamint a töméntelen hu-mor, a vesztéség vesztéség marad.

Martin McDonagh rendező jegyzi a *Három óriásplakát Ebbing határában* című filmdrámát is, amelyben egy megtört anya reményvesztetten keresi lánya gyilkosát, s már az első percben tudjuk, ha sikerrel is jár, a lánya attól még halott marad. *A sziget szellemeinek* ugyan más a vonalvezeté-se, mégis ugyanabba a kudarcba torkollik az események láncolata által. Ha az egy-kori barátok ki is békülnek valaha, az egy-más ellen elkövetett bűneik már soha nem évülnek el.

Kétségbeesés. Ha egyetlen szóval kellene jellemezni a filmet, ez volna az. Colm gyónása során el is hangzik, s mo-torként hajtja a történetet. Mindannyian magunkénak érezhetjük egy-egy pillanat-ra, annyira része az emberi létnek. Hiába a kényelem, a világunk kínálta lehetőségek, a látszólagos elérhetőség, csakham-rájövünk, hogy napjaink a tékozlás talaján nyugszanak. A rendelkezésünkre álló időből mindig csak kevesebb lesz, s az elfecsérelt idő tudata az, ami leginkább a kétségbeesésbe hajszolhatja az embert. Őnmagunk megfosztása a kiteljesedés-től, ha úgy tetszik, sorsunk bevégzésétől az egyik legnagyobb bűn, amelyet magunk ellen elkövethetünk.

A két film közös vonása, hogy intim élethelyzeteket teremt s tár a közönség elé, melyek voltaképpen teljesen hétköznapi-ak, s könnyen azonosulni tudunk velük. Az ezek talaján kialakuló konfliktusok az-tán olyan extrém szituációkat, illetve ér-zelmeket generálnak, amelyek lehetősége bármelyikünk életében fennállhat. Ré-misztó a tudat, hogy egy szerettünk ha-lála miatt egyszerre a bíróságon találjuk magunkat, holott a minket ért krízis már önmagában elviselhetetlen. Ért egy hét-köznapibb eset: legjobbnak hitt barátunk egyszer csak nem áll velünk többé szóba, s a közösen eltöltött idő és a közös em-lékek függvényében képtelenek vagyunk komolyan venni indokait. Triviális, sokak által valószínűre vitt helyzetekre épül e két film, melyek módszeres, kimunkált feltá-rása teszi őket kimagaslóvá és maradandó élménnyé.

Bodó Gergely / GeriPoppers

A Bafang, az Eliasse, a Bolba Éva Trió és a Rozsnyói Péter koncertje a Papírkutyában. 2023. október.

Nemharap

A Bafang, az Eliasse, a Bolba Éva Trió és a Rozsnyói Péter koncertje a Papírkutyában. 2023. október.

Többször mondtam mostanában barátok-nak a VEB 2023 eseménysorozat kapcsán, hogy aki idén nem talál magának pro-gramot a környéken, az nem is akar... El vagyunk kényeztetve. Minden héten kü-lönböző események a hét szabad művészt minden területéhez kapcsolódóan, kisebb és nagyobb rendezvények a világ minden tájáról érkező előadókkal, a zenei stílusok minden ágazatát felsorakoztatva a régi-zenétől a rock–blues–jazzen át a legmo-dernebb elektronikus műfajokig... Jó dol-gunk van, na.

A Papírkutya Kultúrbisztró 2020 vészterhes tavaszán nyílt meg Veszprém belvárosában, és nagy-nagy szerencsénkre a pandémiát átvészelve immár több mint három éve tölt be központi szerepet az eseményekben is. Volt már itt irodalom-mal, filozófiával kapcsolatos rendezvény is (és remélem, lesz is), a falon függő képek pedig megérnek külön egy misét, de eb-ben a rövid írásban most az elaprózódást elkerülendő a zenére koncentrálnék.

Kevés dolog van, amit nem szívesen hallgatok, így viszonylag könnyen találunk programot olyan időpontokra, amikor éppen rá is érek. Októberben a sors úgy hozta, hogy ezek a programok nagyrészt a Papírkutyában kerültek megrendezésre.

A négy eseményt, amin részt vettem, csaknem nyílegyenesen osztja ketté a földrajz. Kezdjük Afrikával! Október 11-én, szerdán bekuckóztunk egy kellemes, két-személyes asztalhoz a ház csapolt sörével, és pár perccel azután, hogy a kalandos utazást megélt, kameruni származású francia testvérpár a húrok és dobok közé csapott, azt kívántuk, bár lenne nagyobb tér a táncnak. A Bafang zenéje egyedi és vérpezsdítő volt – egy dob, egy gitár, egy sor effekt, két énekhang, rock a sivatagból. Imádtam! Következő héten az Eliasse és az általuk játszott zangoma rock is nagyon hasonló élményt nyújtott – a rock, a blues, a folk, valamint az itthon kevésbé ismert twarab, mgodro és maloya stílusok keveredése különleges élmény volt mindenkinek, aki a három este valamelyikén meghallgatta a Comore-szigetéről származó francia triót.

Afrika után következzen New Orleans – legalábbis az, amit romantikus elképzeléseinkben dédelgetünk a jazz bölcsőjéről, mert sajnos tavaly szerzett tapasztalataim alapján a Bourbon Street bizony megváltozott az elmúlt évek tragédiái, a hurrikánok és a Covid nyomán – október 6-án a Bolba Éva Trió szórazottatott bennünket az egyedi stílusban előadott jazzsztandardekkel és néhány saját darabbal (a *Just a Little Happiness* nagy kedvencemmé vált első hallásra). Cseke Gábor a zongoránál, valamint Sárkány Sándor a nagybőgőnél gondoskodtak arról, hogy Évi hangja valóban az 1920-as évek Amerikájába repíthessen bennünket.

A sort egy igazán különleges és meghitt koncert zárta, amely a Papírkutya történetében talán az első olyan esemény volt, ahol a szokásosnál is meghittebb környezetben, zárt ajtók és lefüggönyözött ablakok mögött, lekapcsolt gépekkel, gyertyafénynél segített nekünk távol nyugvó, elhunyt szeretteinkre emlékezni Rozsnyói Péter, a hazai jazzélet különleges alakja, Veszprém megye Prima díjas művésze. A stílusban a klasszikus formavilágot a jazz improvizatív szabadságával ötvöző zongoradarabok messzire repítettek minden jelenlétűt, szinte meditatív élményt nyújtottak az erre fogékonyaknak.

A Papírkutya Kultúrbisztró minden értelemben vett sokszínűségével különleges sziget az életünkben – befogad, szórazottat, újdonságokkal gazdagítja életünket, házhoz hozza a nagyvilágot. Vegetáriánus és vegán olvasóknak különösen ajánlom, hogy próbálják ki az ebédmenüt – mindenevőként is nagyon élvezetes fogások készülnek a konyhán hétről hétre. És ugyan hol máshol lenne lehetőségünk egy szimpla szerda estén sivatagi rockot hallgatni?

Nyakas-Fehér Fatime

Egy filmfesztivál lenyomatai

Pannonfiling Mozgóképes Találkozó. Foton Audiovizuális Centrum, 2023. november 11.

2023. november 11-én a veszprémi Foton Audiovizuális Centrumban tartották meg a 19. *Pannonfiling Mozgóképes Találkozót*. A nap folyamán négy vetítési blokkban tizenhét filmet mutattak be, melyeket egy háromtagú zsűri értékelt, a vetítések közt szóban, majd a nap végén díjakkal is.

Az eseményt egy hangulatos és kényelmes helyen rendezték meg, ami hozzájárult egy jó élmény megteremtéséhez. Emellett a blokkok időbeosztása is bírható volt, nem vált egyhangúvá, unalmassá a filmnézés. A beszélgetések lehetőséget adtak az alkotásokkal kapcsolatosan felmerült kérdések feldolgozására, a szünetek pedig a felfrissülésre.

A vetített filmekkel kapcsolatosan számomra örömteli élmény volt, hogy nagy változatosság jellemezte őket. A klasszikusnak nevezhető rövid játékfilmek mellett helyet kaptak animációk, kísérleti filmek irányába mutató alkotások, egy dokumentumfilm és egy filmetűd is. Kísérleti megoldásokban bővelkedett például a zsűri tetszését méltán elnyerő, *Anyám macskája* című film (Schnabel Annabella), mely a webkamera használata mellett a különleges nézőpontoktól és a kézikamera-kezeléstől sem riadt vissza. Emellett a megszokottól eltérő alkotással jelentkezett Körtési András is, aki *Majd más-kor* elnevezésű animációját számítógépes technológiával elkészítve érdekes látványvilágot varázsolt Petőfi Sándor *Pató Pál úr* című verse köré. A filmszerkezet szempontjából kiemelkedő alkotások voltak még Jáger Attila montázsfilmje, a *Spidey*, amit elmúlt húsz éve felvételeiből vágott össze, és Végh Attila *Faölelő* című költői filmetűdje, amelyben a képek és szöveg összhangja igyekezett visszaadni az ember és természet között létrejövő bensőséges kapcsolatot.

A műfaji sokszínűség mellett a feldolgozott témák is szerteágazóak voltak, mindenki találhatott olyat, ami közelebb áll a szívéhez, amivel azonosulhat. Ami viszont kiemelkedni látszott az ideiköznyből, az a magány, elszigeteltség, illetve az elmúló emberi kapcsolatok feldolgozása mint téma, hiszen ehhez szorosan vagy kevésbé szorosan kapcsolódott több film cselekménye is. A témába leginkább belemélyedő alkotás Kámán Albert *Magány* című filmje volt, amely egy otthoni munkavégzésbe ragadt férj szemüvegén keresztül igyekezett bemutatni az érzést, a nézőjét is zavarba hozóan keverve a valóság és fantázia síkjait. Egy szerelmi kapcsolat lezárását és a továbblépés nehézségét dolgozta fel Vermes Dorka *Alba Vulvája*, de egy más kontextusban az elmúlással és az ehhez tartozó elfogadással, előrettekintéssel foglalkozott Ivády Tamás

Örökrész című animációja is. A kiemelteken túl több alkotás is érintette valamilyen módon ezt a témát, ami gondolkodóba ejtett.

Miért vált központi kérdéssé az egyedül maradás? Egyszerű válasz lehet erre a kérdésre, hogy a koronavírus, a hosszú bezártság utóhatása ez. Egy másik lehetséges megoldás az, hogy valójában ez egy örök érvényű kérdés, ami univerzális tapasztalatból ered, így mindig lesznek, akik számára hangsúlyosabb, valakit mindig foglalkoztat. Azt gondolom, a felsorakoztatott filmek bizonyítják, hogy valójában mindkét lehetőség valószínű lehet, sőt, hatásuk nem feltétlen elkülöníthető, keveredhetnek, erősíthetik egymást. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy akár érintőlegesen, akár mélységében, de több alkotó is szükségesnek érezte, hogy beszéljen erről.

Természetesen a domináns téma jelenléte nem zárta ki azt, hogy ettől teljesen független, más érzéseket, helyzeteket felvonultató alkotások is bekerüljenek a programba. Az egy pillantás szülte szerelmi képzelet nosztalgikus hangulatú történetét mutatta be például Domonkos Erhardt *Szemem sarka* című alkotása. Ettől eltérően a képi komponálás és hangösszhangjával erős hatást gyakorló *Szelekció* (Farkas Bianka) egy vizsgázó szubjektív frusztráltságának érzését vetítette le számunkra. Témájának egyediségével, a helyzetkomikumával és fekete humorral fűszerezett csavarjaival kiemelkedett a mezőnyből a közönség és zsűri egyöntetű tetszését elnyerő *A kis hatalmasok*. Karácsony Péter filmje egy, a kritikus magyar néző számára „ismerősnek”, ugyanakkor keserűnek ható rövid történetet mesélt el. A szituáció abszurd, mégis hihető fordulatait a magyar valóság elemei és a kiemelkedő színészi játék töltötték meg élettel, tették igazán szórazottatóvá.

Azt gondolom, ebből a körképéből kiolvasható, hogy milyen tartalmasan telt a „rövidfilmek hosszú napja”. A műfaji és tematikus változatosságot egyaránt felvonultató fesztiválprogram lehetőséget adott a kikapcsolódás mellett arra is, hogy néhány kérdésen elidőzzünk, jobban elgondolkozzunk. Ezt segítette a filmek utáni beszélgetés, különösen, ha maguk az alkotók is jelen voltak, akik készségesen válaszoltak meg mind a zsűri – Baranyi Benő, Németh Rajmund és Szy Marcell –, mind a közönség kérdéseit, és osztottak meg izgalmas történeteket, gondolatokat filmjeikkel kapcsolatban. Számomra mindenképpen pozitív élmény volt tehát ez a fesztivál, kíváncsian várom a jövő évi felhozatalát.

Tóth Anna Boglárka

